ACADEMIA ROMÂNĂ

INSTITUTUL DE ARHEOLOGIE

STUDII ȘI CERCETĂRI DE ISTORIE VECHE ȘI ARHEOLOGIE

3

TOMUL 43

IULIE—SEPTEMBRIE

1992

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

ACADEMIA ROMÂNĂ

INSTITUTUL DE ARHEOLOGIE

În țară, revista se poate procura prin poștă, numai pe bază de abonament. Prețul unui abonament anual este de 400 lei pentru persoane fizice și 800 lei pentru persoane juridice.

Comenzile și abonamentele din străinătate se primesc la ORION SRL, Splaiul Independenței 202 A, București, 6, România, PO BOX 74—19, București, Tx 11939, CBTxR. Fax (400) 424169 sau la reprezentanții săi în străinătate.

Manuscrisele, cărțile și revistele pentru schimb, precum și orice corespondență se vor trimite Colegiului de redacție pe adresa · I.C. Frimu 11, 71 119 București

APARE DE 4 ORI PE AN

STUDII ȘI CERCETĂRI DE ISTORIE VECHE ȘI ARHEOLOGIE

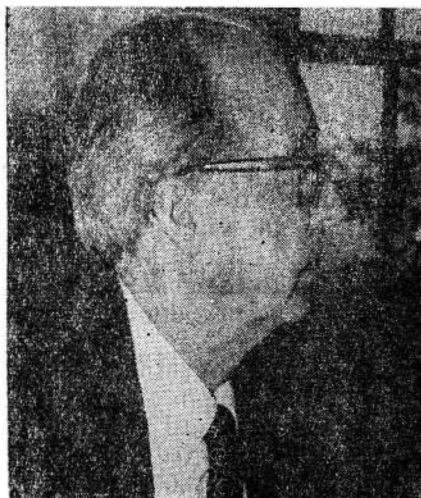
TOMUL 43 Nr. 3 iulie—septembrie 1992

SUMAR

ÉTUDES ET RECHERCHES D'HISTOIRE ANCIENNE ET D'ARCHÉOLOGIE

TOME 43 n° 3 juillet—september 1992

SOMMAIRE

KURT HOREDT

(1914–1991)

Şi-a restrîns din nou rîndurile marea generaţie a profesorilor din anii '50—'70, formată în ajunul ultimului război mondial şi confruntată după 1948 cu rigorile dictaturii comuniste, a cărei ideologii a agresat sfera istoriei mai mult decît majoritatea celorlalte domenii ale ştiinţelor sociale. Cu atît mai mare a fost meritul celor care, în măsuri diferite de la una la alta dintre etapele succesive ale coşmarului prin care a trecut ştiinţa căreia îi aparţinem, au reuşit să-şi păstreze în mare parte sau chiar în întregime demnitatea profesională. Profesorul Kurt Horedt care s-a stins din viaţă la München la sfîrşitul lui decembrie 1991 a făcut parte dintre cei mai merituoşi învăţaţi ai categoriei evocate, motiv suplimentar pentru a ne apleca cu durere şi recunoştinţă fruntea la aflarea tristului eveniment.

Născut la Sibiu la 30 martie 1914, la cîteva luni doar înainte de izbucnirea primului război mondial, Kurt Horedt a absolvit cursurile secundare în oraşul natal frecventînd ulterior cursurile universitare la Cluj, Leipzig, Kiel şi Bonn. A obţinut licenţa în litere la Cluj în 1936. Trei ani mai tîrziu, în vremea izbucnirii ultimului război mondial, ale cărui urmări aveau să marcheze atît de profund cariera tînărului învăţat, devenea doctor în filosofie al Universităţii din Bonn.

Calităţile profesionale de excepţie şi acceptarea noilor relaţii impuse învăţămîntului românesc de către dictatura comunistă, în condiţiile creşterii presiunii exercitate asupra oamenilor de ştiinţă şi îndeosebi asupra celor aparţinînd minorităţii germane, i-au permis ca încă din 1949 să devină unul dintre stîlpii învăţămîntului universitar arheologic din cetatea ştiinţei transilvănene. Preocupărilor iniţiale pentru arheologia comunei primitive

şi în special pentru epoca bronzului, li s-au adăugat treptat interese vizînd un spectru cronologic mai larg. Academia reorganizată de „dictatura proletariatului" l-a folosit pe profesorul Kurt Horedt încă de la primele săpături organizate sub noua egidă pentru cercetarea epocii migraţiilor şi a începuturilor evului mediu. Cum era şi firesc, profesorul şi omul de ştiinţă cu prestigiu în continuă creştere, s-a aplecat şi asupra epocii clasice din trecutul Transilvaniei, devenind astfel autoritate incontestabilă în ansamblul arheologiei româneşti, recunoscută ca atare de cercurile internaţionale. Cred că nu greşesc apreciind că ştiinţa românească a pierdut odată cu persoana sa pe ultimul mare „arheolog general" pe care l-a avut, că a dispărut învăţatul care în ultimii 15 ani a dominat prin competenţă ansamblul arheologiei din România.

Consacrarea profesională a obţinut-o încă din 1958 odată cu publicarea celor două volume — în limbă română şi germană — de contribuţii la istoria Transilvaniei post-romane. Studii mai vechi îl impuneau deja ca specialist în preistorie. Includerea printre autorii primului volum al tratatului de *Istoria României*, apărut în 1960, a însemnat totodată recunoaşterea oficială a competenţei profesorului Kurt Horedt, căruia i s-a atribuit în 1964 titlul de doctor docent. Autorităţile comuniste au apreciat totuşi că nu are suficiente merite pentru a-l admite în Academie, conferindu-i doar titlul de membru corespondent al pseudo-academiei „de ştiinţe sociale şi politice" în 1970, probabil mai mult pentru reprezentarea proporţională justă a minoritarilor sau „conlocuitorilor", cum se spunea atunci.

Nu tot ceea ce a publicat în anii '50 şi la începutul anilor '60 profesorul Kurt Horedt rămîne valabil, a făcut concesii presiunilor ideologico-politice şi va fi foarte greu de reconstituit, mai ales pentru cei care n-au fost permanent în preajma sa şi care n-au putut confrunta cele scrise cu cele publicate şi cu cele rostite, raportul dintre convingeri şi „alinieri" impuse din afară în privinţa interpretărilor. Dincolo de acest raport, introducerea în circulaţie a unui material arheologic considerabil, în condiţii tehnice remarcabile pentru mijloacele existente, justifică aprecierea noastră postumă. De mare importanţă a fost activitatea didactică a profesorului universitar care, în contextul cu suişuri şi coborîşuri al Almei Mater Napocense, a creat şcoală şi a contribuit decisiv la formarea unora dintre specialiştii de frunte ai generaţiei azi active.

Întreaga măsură a ştiinţei şi potenţelor sale publicistice i-au fost date profesorului clujean abia după pensionarea din 1978, cînd dependenţa de forurile politico-ideologice şi administrative a scăzut. Această măsură a devenit încă mai vizibilă după emigrarea în Germania în 1981. Alături de activitatea de la Institutul de Arheologie al Universităţii din München şi de cursurile predate la aceeaşi universitate, a avut răgazul şi condiţiile materiale pentru a-şi valorifica strădaniile unei întregi vieţi dedicate cercetării istoriei vechi a României şi a Europei central-răsăritene. Cele patru volume publicate în răstimpul 1982—1986 (*Siebenbürgen in spätrömischer Zeit*, Bucureşti, 1982; *Moreşti*, II, *Grabungen in einer mittelalterlichen Siedlung in Siebenbürgen*, Bonn, 1984; *Siebenbürgen im Frühmittelalter*, Bonn, 1986; *Das frühmittelalterliche Siebenbürgen (4.—12. Jh.)*, Innsbruck, 1986) sintetizează rezultatele a peste patru decenii de săpături, experienţe şi interpretări. Unele dintre punctele de vedere exprimate de savant în aceste cărţi sînt divergente în raport cu opiniile marii majorităţi a cerce-

tătorilor români asupra respectivelor aspecte, dar buna credință a autorului nu poate fi pusă la îndoială. Pot fi contestate doar limitele tehniciste ale interpretărilor sale istorice. În orice caz, dacă profesorul Kurt Horedt a ajuns la concluzia întreruperii în secolele VII—IX a continuității dacoromane de la nordul Dunării de Jos, este util ca cei care văd în aceasta un atentat împotriva „drepturilor istorice" ale poporului român să țină seama de faptul că, după opiniile aceluiași autor, românii se aflau în Transilvania la data apariției triburilor maghiare la Dunărea Mijlocie.

Volumul de amintiri pe care Kurt Horedt l-a publicat în 1988 așezîndu-i în frunte celebra frază goethiană „und was verschwand, wird mir zu Wirklichkeiten", volum care din păcate încă nu ne-a fost accesibil, oferă desigur multe elemente suplimentare pentru aprecierea globală a unei activități ce a lăsat urme durabile și adînci în arheologia românească.

Dintre distincțiile autentice care i-au recunoscut meritele se cuvin amintite calitatea de membru al Institutului Arheologic German, de membru corespondent al Institutului Arheologic Austriac, de purtător al medaliei František-Palacky a Academiei Slovace de Științe și de cîștigător în 1991 a lui „Siebenbürgisch-Sächsischer Kulturpreis". Dincolo de ele rămîne amintirea luminoasă a celor care l-au cunoscut și ascultat, au beneficiat de pe urma scrierilor sale sau și-au confruntat gîndurile și opiniile cu știința și experiența savantului dispărut și mai ales a celor mulți care au crescut în preajma și sub îndemnurile profesorului de excepție pe care știința românească l-a pierdut.

La ceasul despărțirii nu putem încheia altfel decît cu regretul cuprins în milenara formulă *Sit tibi terra levis.*

RADU POPA

AȘEZĂRI DIN SECOLELE VI–XI p. CH. ÎN BAZINUL OLTULUI SUPERIOR *)

de ZOLTÁN SZÉKELY

Rezultatele cercetărilor istorice, dar mai ales arheologice, românești din ultimii ani au permis lărgirea orizontului cunoașterii cu privire nu numai la istoria străveche și veche, dar și la perioada mileniului I p. Ch. în sud-estul Transilvaniei. Istoria acestei regiuni, în secolele ce au urmat retragerii romane din Dacia, nu este cunoscută din izvoarele scrise, căci zona nu s-a aflat în sfera de interes a Imperiului bizantin. Rezultatele cercetărilor arheologice oferă însă destule date pentru acest interval de timp mai puțin cunoscut.

Publicăm aici rezultatele săpăturilor executate în bazinul Oltului superior, în sud-estul Transilvaniei, în cadrul unor așezări din sec. VI—XI p. Ch., în legătură cu care au apărut numai cîteva rapoarte sumare [1].

Sud-estul Transilvaniei, regiune situată în interiorul curburii Carpaților și în partea sud-estică a Podișului transilvănean, cuprinde și teritoriul actualului județ Covasna. Partea sudică a acestuia este cunoscută și sub numele de bazin al celor Trei Scaune, înconjurat de înălțimile munților Baraoltului, Bodocului, Brețcului și Buzăului, constituite din gresii din zona internă a flișului carpatic. În epoca geologică, după formarea defileului de la Turnu Roșu, eroziunea cursurilor de apă a creat sistemul actual de bazin cu terase. Bazinul este străbătut de rîul Olt și Rîul Negru; în valea Cașinului, afluent al Rîului Negru, s-a format prin eroziune bazinul cu același nume. Relieful acestei regiuni este foarte variat, iar condițiile de mediu din văile acestor rîuri sînt favorabile factorului antropic. Așezările umane dispuneau de locuri prielnice pentru arat, livadă, pășune, precum și de pădure. Din această cauză, ele apar chiar de la poalele munților, în zona de contact dintre șes și pădure. Unele pătrund chiar pe văile laterale ale rîurilor, în mijlocul munților. Acestea din urmă sînt situate în zonele unde cîmpia se învecinează cu o regiune păduroasă. Numeroase așezări sînt însă situate și spre centrul depresiunilor unde au luat ființă datorită condițiilor agricole prielnice. În regiunea de care ne

*) Prezentul articol reprezintă varianta îmbunătățită a manuscrisului înaintat redacției SCIVA la data de 14 iunie 1991. Reordonarea materialului, a planurilor și a ilustrației aparține d-lui Florin Curta, care a rescris și textul, dîndu-i o formă adecvată. Nu poate fi făcut însă răspunzător nici pentru caracterul incomplet al unor informații, nici pentru eventualele inadvertențe ale interpretării cronologice și etnice, în raport cu stadiul actual al cercetării în această problemă.

[1] Materiale, 7, 1961, p. 180—185; 8, 1962, p. 25—33 și 336—338; 9, 1970, p. 297—313; 10, 1971, p. 219—224.

SCIVA, tomul 43, nr. 3, București, iulie—septembrie 1992, p. 245—306

ocupăm, habitatul din prima jumătate a mileniului I p. Ch. se prelungește prin întemeierea altor așezări mai recente, ce s-au dezvoltat la rîndul lor pînă la cele din zilele noastre.

Ţinîndu-se seama de condiţiile geografice amintite, cercetările arheologice au fost efectuate mai ales în valea Oltului și a Rîului Negru. Dintre așezările semnalate, numai cîteva au fost cercetate mai mult sau mai puţin exhaustiv, însă acestea au furnizat date concludente pentru cunoașterea orizontului cultural al populaţiei care a trăit în descursul celei de-a doua jumătăţi a mileniului I p. Ch. pe aceste meleaguri (fig. 1/1).

AȘEZĂRI DIN VALEA RÎULUI NEGRU

POIAN, COM. POIAN (JUD. COVASNA)

La poalele muntelui Perkö, prelungire a munţilor Turia, se află comuna Poian. În legătură cu istoria străveche a acestui teritoriu, sînt cunoscute numai cîteva descoperiri întîmplătoare [2], insuficiente pentru cunoașterea mai amănunţită a acestei perioade. Pentru înlăturarea acestei lacune, s-au efectuat săpături în punctul numit Köhát — „Culmea pietroasă", executate în anii 1963—1967 de către Muzeul judeţean Covasna.

În mijlocul localităţii, în punctul Borvizoldal — „Latura Borvizului", au apărut urmele unei așezări neolitice aparţinînd purtătorilor culturii cu ceramică pictată de tip Cucuteni A-Ariușd.

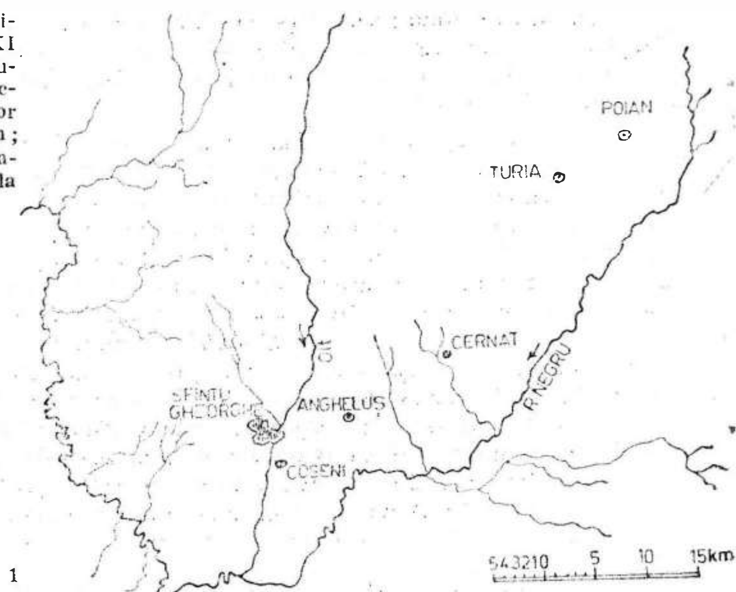
În partea nordică a hotarului comunei, lîngă drumul care duce la Belani, se ridică dealul numit „Culmea Pietroasă", la poalele căruia curge de la est spre vest pîrîul Telek. Pe terasa plană de pe malul stîng al pîrîului, pe un teren arabil, au fost semnalate resturi de cultură materială din epoca străveche (fig. 1/2)

Sondajul arheologic din anul 1963, efectuat în partea vestică a terasei, a fost urmat între anii 1964—1967 de săpături sistematice, de mai mare amploare ; au fost dezvelite resturi de așezări din epocile bronzului și Hallstatt, precum și din a doua jumătate a mileniului I p. Ch. Acestei ultime epoci îi aparţin complexele pe care le descriem în următoarele rînduri. Numerotarea lor se face în ordinea descoperirii (fig. 2).

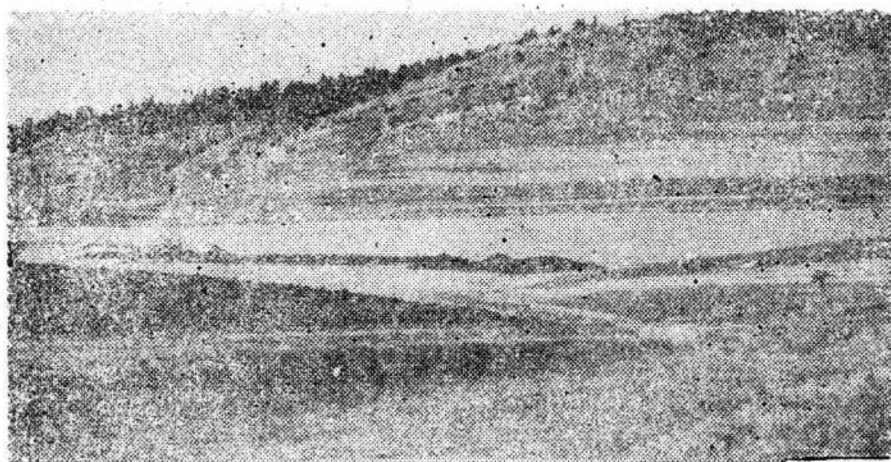
Bordeiul nr. 1 este o locuinţă de formă dreptunghiulară (4,50 × 4,00 m), cu laturile lungi orientate pe direcţia nord-sud, fiind descoperită în caseta 1, deschisă la capătul estic al secţiunii 4, în mijlocul drumului de cîmp (fig. 2). Fundul bordeiului se afla la 0,43 m adîncime faţă de nivelul actual al solului. Conturul locuinţei este marcat de 12 gropi de par, cu diametrul de 0,08—0,10 m și adîncimea de 0,07 m faţă de nivelul fundului bordeiului. Gropile sînt amplasate în colţurile locuinţei (nr. 1, 4, 8, 10), cîte două pe laturile de vest și de sud, una pe latura de nord și alte trei pe cea de est. O altă groapă de par se afla la sud de vatra înconjurată de pietre.

[2] M. Roska, *Erdély Régészeti Repertoriuma*, I, Cluj, 1942, p. 122, nr. 113.

Fig. 1. 1 harta așezărilor din sec. VI—XI din valea Oltului superior; 2 vedere generală asupra săpăturilor arheologice de la Poian; 3 vedere generală asupra săpăturilor de la Cernat-Róberttag.

1

2

3

În colțul nord-estic al locuinței se găsea vatra de formă ovală, înconjurată de un parament de pietre. În jurul ei, pe trei laturi, se aflau pietre puternic înroșite de foc, ce apăreau chiar de la suprafață, în mijlocul drumului de cîmp (fig. 3/B 1.1).

Pe vatră și în apropierea ei au fost găsite un străpungător de os (fig. 3/B 1.5) și trei fusaiole de lut bitronconice, dintre care una fragmentară. Materialul ceramic constă din fragmente de vase lucrate cu mîna sau la roată. Din categoria ceramicii lucrate cu mîna și confecționate din pastă amestecată cu nisip, menționăm un fragment de tipsie (fig. 3/B 1.3). Un fund de vas lucrat din pastă amestecată cu cioburi pisate prezintă urme adînci ale degetelor pe suprafața interioară. Fragmentele ceramice lucrate la roată sînt confecționate din pastă amestecată cu nisip și microprundiș, de culoare brun-castanie. Pereții acestor vase au o grosime de 0,7—1,0 cm. Unele fragmente sînt lipsite de decor, precum cel cu buza răsfrîntă în exterior și ascuțită (fig. 3/B 1.4). Un fragment cu buza răsfrîntă în exterior și tăiată drept este decorat cu o bandă de linii incizate în val, cuprinsă între două registre de linii paralele incizate orizontal (fig. 3/B 1.2). Un alt fragment este decorat sub buză cu împunsături punctiforme dispuse vertical, iar pe umăr cu striuri orizontale, urmate de linii incizate în val.

Bordeiul nr. 2, dezvelit într-o casetă deschisă din secțiunea 4, este amplasat la 20 m vest de bordeiul nr. 1. Este o locuință dreptunghiulară (3,25 × ×3,75 m), cu laturile lungi orientate în direcția est-vest. Laturile sînt marcate de gropile de pari pentru susținerea acoperișului. De-a lungul laturii de est se afla o bîrnă de lemn carbonizată cu grosimea de 0,18 m.

În colțul sud-estic al locuinței era amplasată vatra înconjurată de pietre. Pe vatră și împrejurul ei au fost descoperite o daltă de fier, cu lungimea de 0,05 m și grosimea de 0,007 m, o fusaiolă bitronconică de lut, o alta de formă sferică, precum și o piatră de ascuțit (cute).

Materialul ceramic este reprezentat de fragmente de vase lucrate cu roata de turație lentă, din pastă amestecată cu microprundiș, de culoare galben-cărămizie la exterior. Pereții acestor vase cu o grosime medie de 1 cm au fost modelați în interior cu un instrument ale cărui urme oblice, verticale sau orizontale sînt încă vizibile. Fragmentele de funduri de vase au grosimea cuprinsă între 1 și 3 cm. Marginea gurii unor vase este răsfrîntă spre exterior, cu buza tăiată drept. Un singur fragment prezintă o buză îngroșată (fig. 4/7), peretele acestui vas fiind netezit în interior. Decorul întîlnit pe aceste fragmente constă din striuri paralele orizontale (fig. 3/B 2.1 și 3 ; 4/1—5), acoperind o suprafață mai mare, în general pornind chiar de sub buza vasului, oprindu-se aproape de fund (fig. 4/2), din benzi de linii incizate orizontal (fig. 4/3, 6) sau în val (fig. 4/7) ori din linii incizate în val și orizontal (fig. 4/3). Două fragmente prezintă buza decorată cu linii incizate în val (fig. 3/B 2.2 ; 4/1).

Bordeiul nr. 3, amplasat în imediata apropiere, la est de bordeiul nr. 2, este o locuință cu formă dreptunghiulară (3,20 × 3,30 m), avînd laturile lungi orientate în direcția nord-sud. De-a lungul peretelui de vest se găsea o bîrnă de lemn carbonizat, lungă de 1,60 m și groasă de 10 cm. Vatra, înconjurată de pietre, era situată în colțul nord-estic al locuinței. Nu am observat urme de gropi de par.

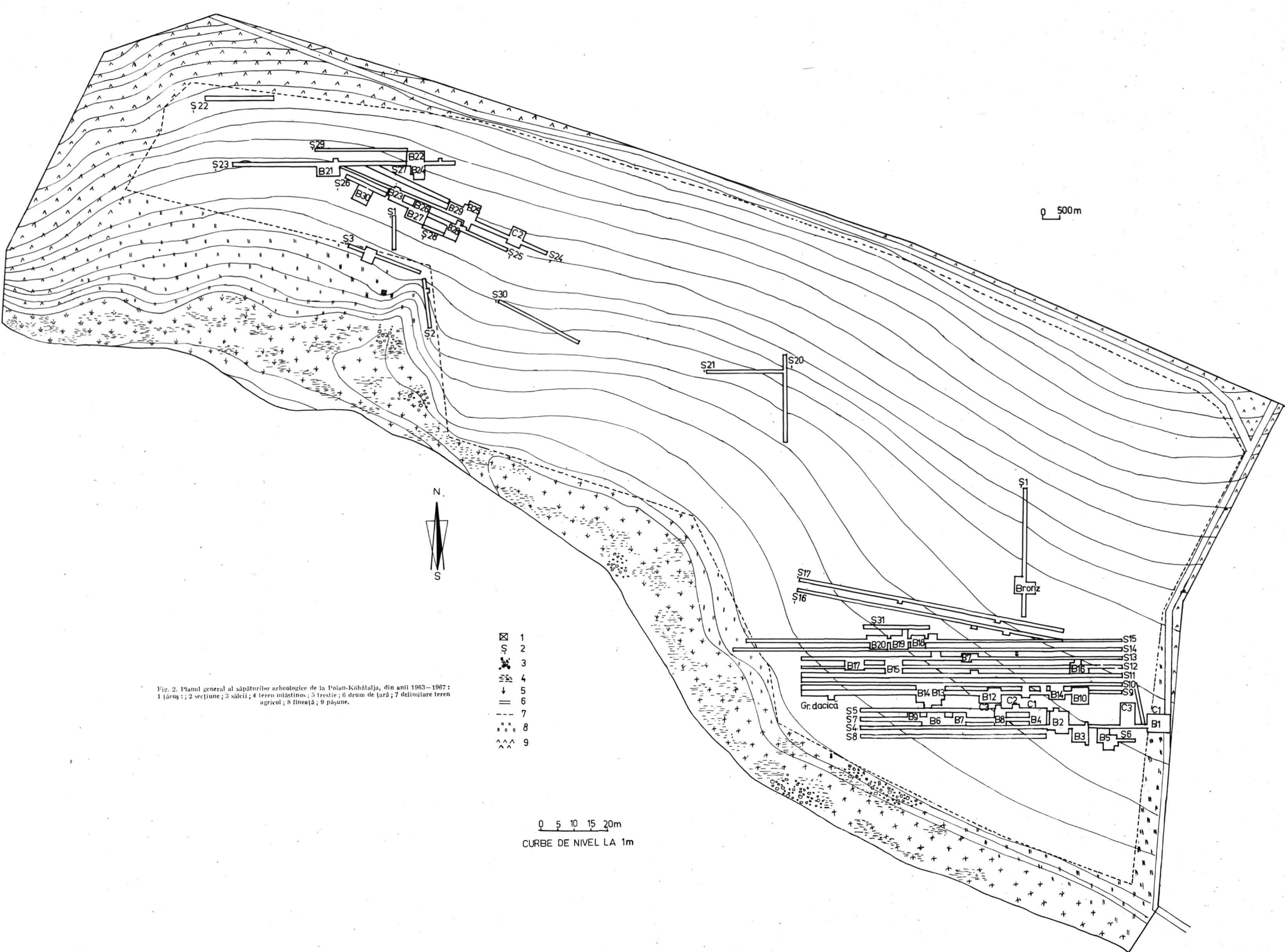

Fig. 2. Planul general al săpăturilor arheologice de la Poian-Köhálalja, din anii 1963–1967: 1 țăruș :; 2 secțiune ; 3 sălcii ; 4 teren mlăștinos ; 5 trestie ; 6 drum de țară ; 7 delimitare teren agricol ; 8 fineață ; 9 pășune.

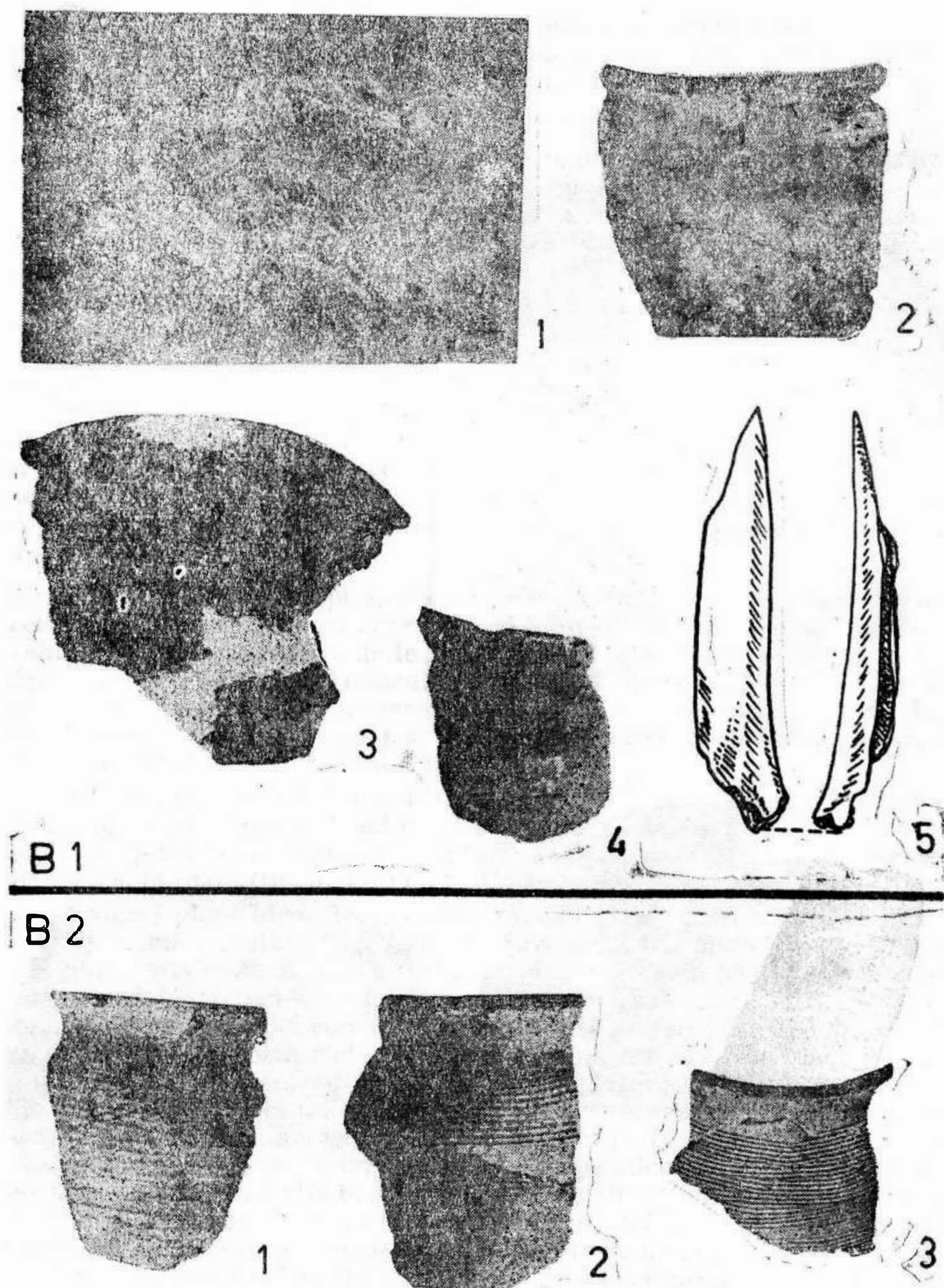

Fig. 3. Inventarul bordeielor nr. 1 și 2 de la Poian.

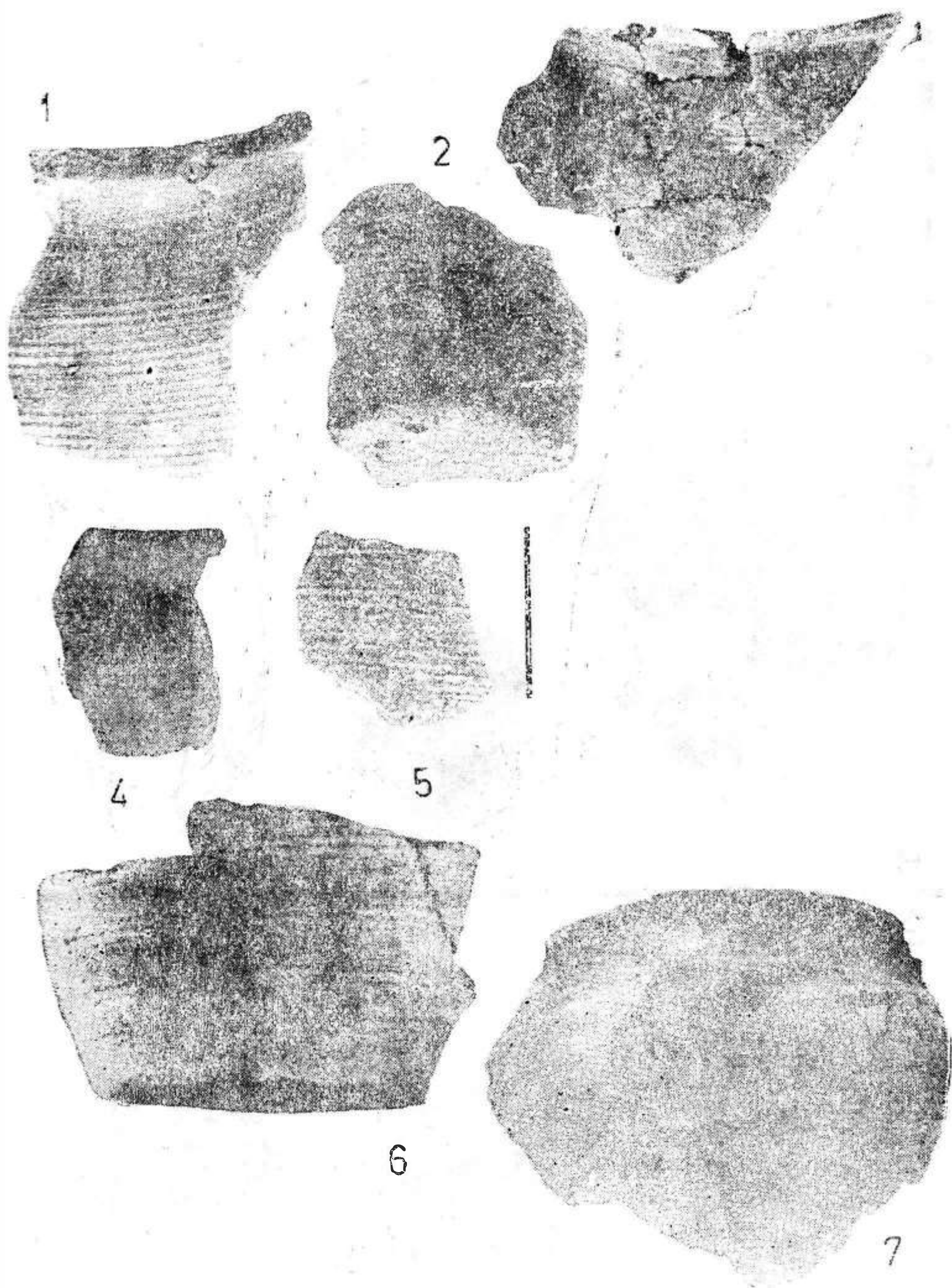

Fig. 4. Inventarul bordeiului nr. 2 de la Poian.

Lîngă vatră au fost descoperite o piatră de ascuțit (cute) și mai multe fragmente ceramice lucrate cu mîna, cu pereții groși de 1 cm, decorate cu benzi de linii incizate orizontal și în val.

Bordeiul nr. 4, amplasat imediat la vest de bordeiul nr. 2, a fost dezvelit în caseta 1, deschisă la capătul estic al secțiunilor 5 și 6. Este o locuință de formă dreptunghiulară (4,80 × 4,10 m), cu laturile lungi orientate în direcția nord-sud. În colțul nord-estic se afla vatra, înconjurată de pietre. În fața ei au fost găsite resturi de lemn carbonizat. Pe alocuri, podeaua locuinței a fost puternic arsă.

În umplutura bordeiului au fost găsite fragmente ceramice lucrate cu mîna din pastă amestecată cu microprundiș, din care s-a putut întregi o oală cu diametrul maxim în jumătatea superioară și buză ușor răsfrîntă la exterior (fig. 5/B 4.1). Un alt vas lucrat cu mîna avînd diametrul maxim în jumătatea superioară este lipsit de gît, avînd buza dreaptă pornind chiar din margine. Aspectul bitronconic al vasului este evident (fig. 5/B 4.2). În afara fragmentelor ceramice lucrate cu mîna au fost găsite și bucăți din vase lucrate la roată din pastă amestecată cu microprundiș, de culoare cărămizie, avînd buza răsfrîntă la exterior și decorate pe umăr cu incizii orizontale.

Bordeiul nr. 5 (fig. 6), amplasat la est de bordeiul nr. 3, a fost surprins în secțiunea 6. Întrucît a fost suprapus de bordeiul nr. 5a, forma sa a fost stabilită pe baza resturilor de lemn carbonizat, provenind probabil de la căptușala pereților. Este o locuință de formă dreptunghiulară (4,60 × 3,00 m) cu laturile lungi orientate în direcția sud-est — nord-vest. În colțul vestic al locuinței au fost găsite două bîrne de lemn carbonizat așezate în unghi deschis către colț.

În apropierea colțului nordic al bordeiului se găsea cuptorul din pietre, cu vatra surprinsă la adîncimea de 0,60 m de la nivelul actual al solului. În jurul vetrei cuptorului au fost găsite fragmente de vase lucrate cu mîna și la roată (fig. 5/B 5.1)

Sub cele două bîrne din colțul vestic a fost descoperită o rîșniță completă de formă circulară (fig. 7/B 5.2), precum și fragmente dintr-un vas întregibil, cu diametrul maxim aflat în jumătatea superioară. Vasul este decorat pe gît cu o bandă de 4 linii incizate în val, sub care au fost incizate probabil cu un pai mici cerculețe, între care se găsește un semn constînd din două linii intersectate oblic, dintre care una curbă, cu un capăt drept. Ambele linii sînt reliefate prin scurte incizii amplasate pe cîte una din laturi. Sub acest semn se află un șir orizontal de cerculețe, apoi alte șiruri, mai rare, avînd un traseu neregulat, oarecum oblic. Între acestea din urmă se găsesc incizate două cruci, una cu brațele perpendiculare, cealaltă cu brațele în *X*. Urmele unei alte incizii, amplasate în dreptul primului semn, par a indica existența unei a treia cruciulițe (fig. 5/B 5.2 ; 7/B 5.1). În umplutura bordeiului au apărut fragmente de vase lucrate cu mîna din pastă amestecată cu microprundiș, fără margini, cu corp zvelt și fundul gros.

Bordeiul nr. 5a, care suprapune locuința nr. 5 are o formă dreptunghiulară (2,75 × 2,60 m), stabilită pe baza urmelor de pămînt ars, roșiatic, ce marcau laturile. Pe latura de nord-est și în apropierea colțului de vest se

B4

B5

Fig. 5. Inventarul bordeielor nr. 4 şi 5 de la Poian.

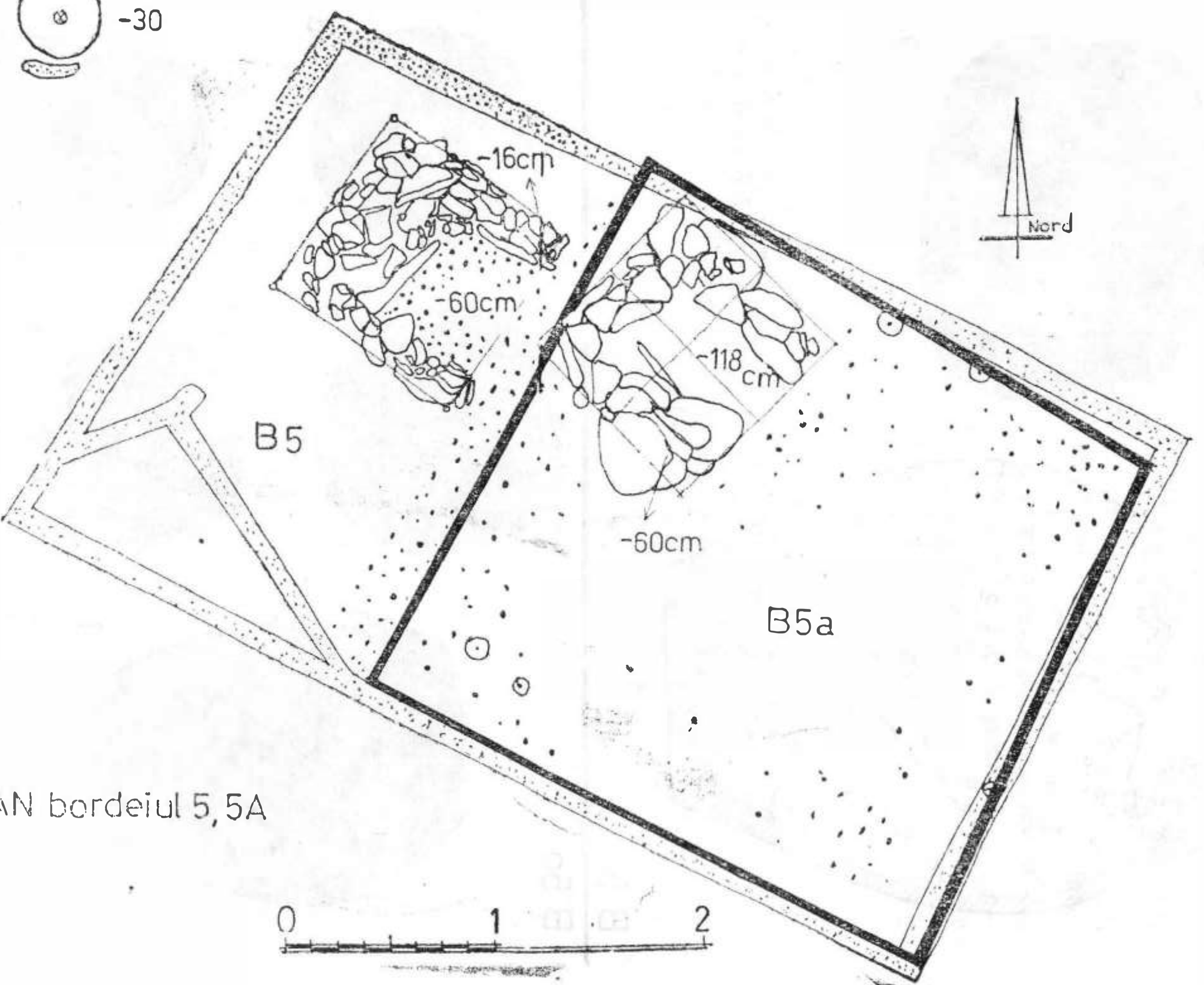
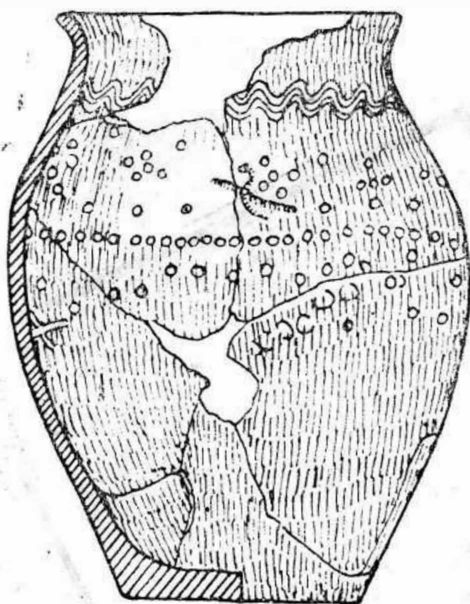
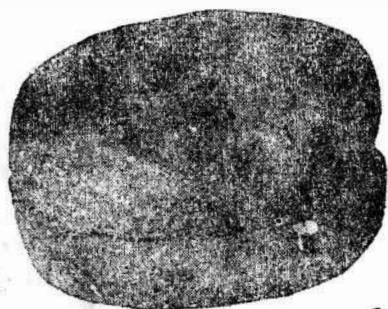

Fig. 6. Planul bordeielor nr. 5 şi 5a de la Poian.

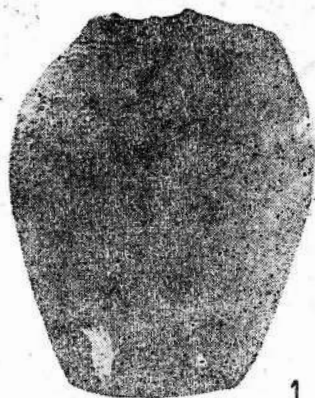

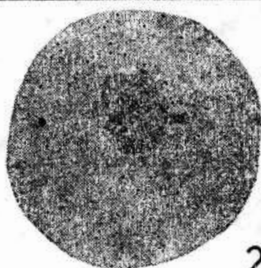

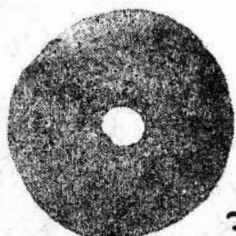
1

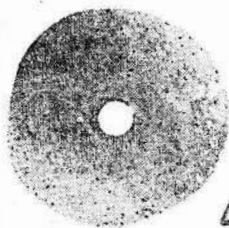
B 5

B 5a

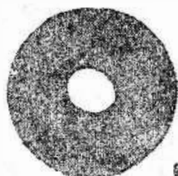

Fig. 7. Inventarul bordeielor nr. 5 și 5a de la Poian.

găseau cîte două gropi de par. În colțul de nord-vest se afla cuptorul de pietre, avînd vatra la adîncimea de 1,18 m față de nivelul actual al solului.

În umplutura bordeiului au fost găsite două fusaiole bitronconice de lut : una este lucrată grosolan (fig. 7/B 5a.4), iar cealaltă, lustruită și decorată cu două linii incizate orizontal, pare a fi fost lucrată la roată (fig. 7/B 5a.5). Alte două fusaiole sînt nedecorate (fig. 7/B 5a.2,3). Materialul ceramic constă din fragmente de vase lucrate cu mîna și la roata cu turație lentă. Acestea din urmă au pereții groși de cca. 1 cm, dintre ele putîndu-se reconstitui o oală cu diametrul maxim în jumătatea superioară, din care nu s-a mai păstrat marginea, decorată cu trei benzi de cîte 5 linii incizate în val, amplasate pe gît, pe și sub umăr (fig. 7/B 5a.1). Un alt vas lucrat la roata cu turație lentă, cu diametrul maxim în jumătatea superioară, este decorat cu grupuri de crestături scurte, oblice, sub umăr cu două benzi de linii în val, urmate de o bandă de linii orizontale incizate (fig. 8/B 5a.1).

Bordeiul nr. 6 (fig. 9), ce suprapunea cu colțul nord-vestic un mormînt de incinerație din epoca bronzului, este o locuință de formă dreptunghiulară (3,20 × 3,40m), stabilită pe baza urmelor de bîrne de lemn carbonizate de pe marginile gropii bordeiului. O bîrnă amplasată pe mijlocul locuinței sugerează existența a două încăperi. În colțul nord-vestic era amplasată vatra, înconjurată de pietre.

Inventarul locuinței este bogat în material ceramic lucrat cu mîna. În pămîntul de umplutură au fost găsite fragmente ce au permis reconstituirea a două vase din pastă amestecată cu microprundiș, dintre care unul de formă quasi-cilindrică, alungită, cu buza dreaptă și fund plat (fig. 8/B 6.1), iar celălalt, cu diametrul maxim în jumătatea superioară, avînd de asemenea buza dreaptă (fig. 8/B 6.2). În mijlocul bordeiului au fost descoperite alte trei vase. Primul, din pastă amestecată cu nisip, de culoare cărămizie cu pete negre, are o formă bombată, cu diametrul maxim în jumătatea superioară și gura mai largă decît fundul, cu buza răsfrîntă la exterior (înălțimea : 0,19 m ; diametrul la gură : 0,155 m : diametrul fundului : 0,105 m) (fig 10/B 6.4). Cel de-al doilea vas din pastă amestecată cu microprundiș și are o formă alungită, cu diametrul maxim în jumătatea superioară. Marginea înaltă a vasului a fost modelată ușor înclinată spre exterior, de forma unui guler (înălțimea : 0,22 m ; diametrul la gură : 0,195 m ; diametrul fundului : 0,08 m) (fig. 8/B 6.3). Al treilea vas, din pastă amestecată cu pietricele, de culoare brună cu pete negre, are o formă quasicilindrică cu umărul foarte slab reliefat, buza răsfrîntă spre exterior și gura mai largă decît fundul (înălțime : 0,23 m ; diametru la gură : 0,14 m : diametru la fund : 0,092 m) (fig. 10/2).

Alte două vase au fost descoperite în colțul sud-vestic al locuinței. Amîndouă sînt modelate cu mîna, unul avînd o formă quasi-cilindrică, cu umărul de-abia reliefat, diametrul maxim în jumătatea superioară și buza dreaptă (fig. 8/B 6.4), iar celălalt cu corpul bombat, avînd diametrul maxim în jumătatea superioară și marginea dreaptă (fig. 8/B 6.5).

Din inventarul ceramic mai fac parte un capac de vas și o oală, lucrată cu mîna avînd marginea răsfrîntă la exterior (fig. 10/3). Tot din bordeiul nr. 6 provine un vas lucrat cu mîna din pastă amestecată cu nisip de culoare brună, avînd o formă asimetrică, bombată, cu buza răs-

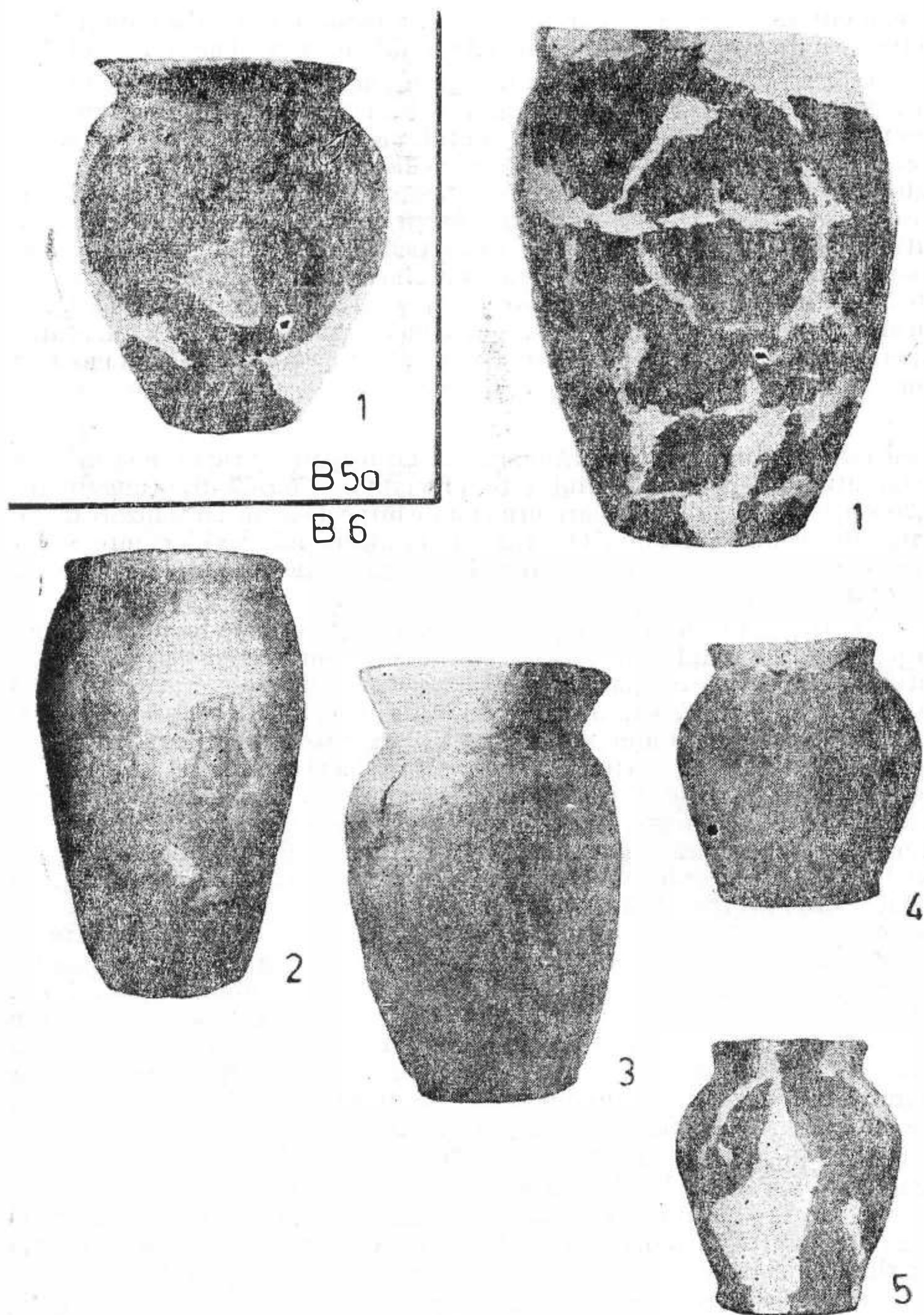

Fig. 8. Inventarul bordeielor nr. 5a şi 6 de la Poian.

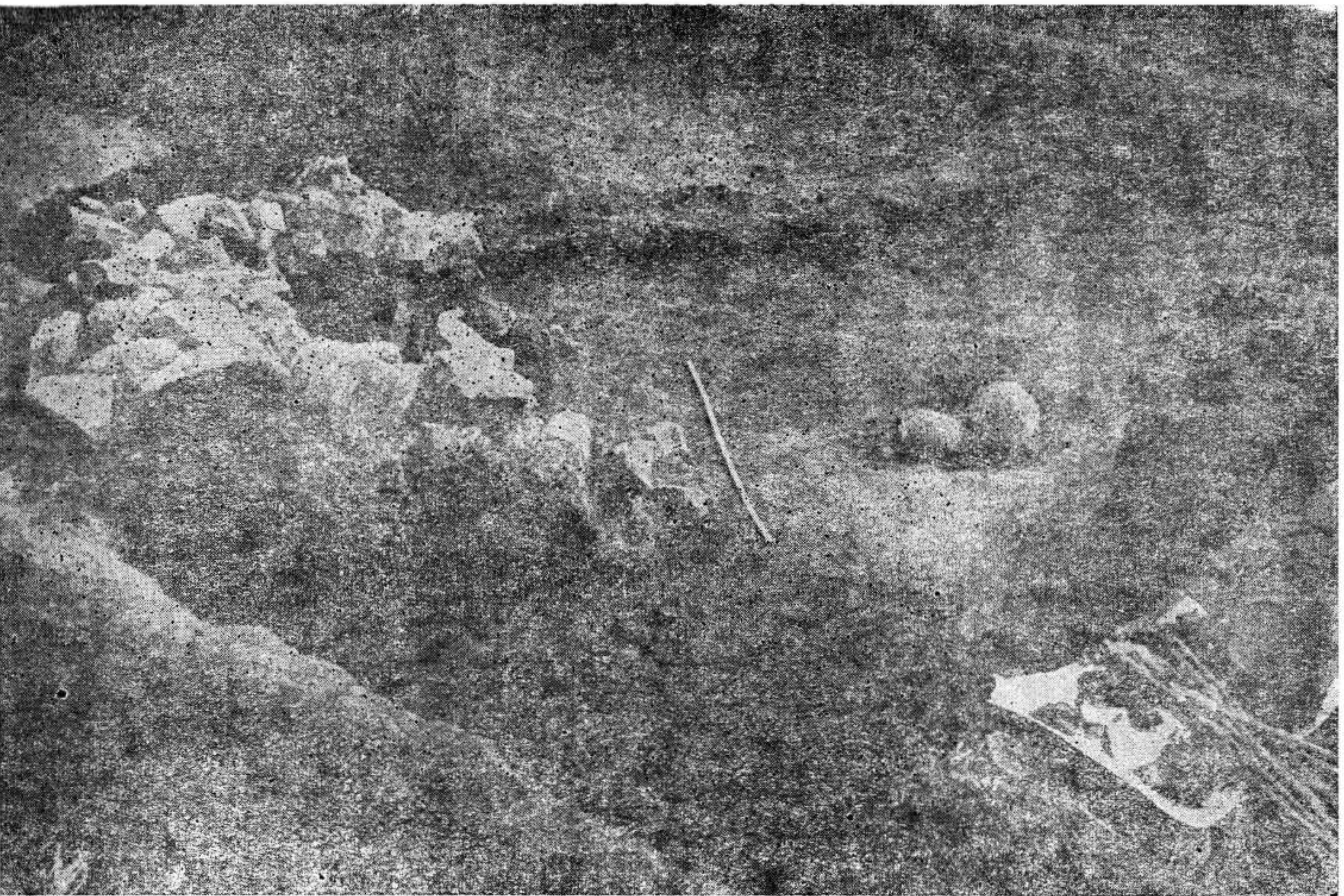

Fig. 9. Vedere generală asupra bordeiului nr. 6 de la Poian, în timpul săpăturii.

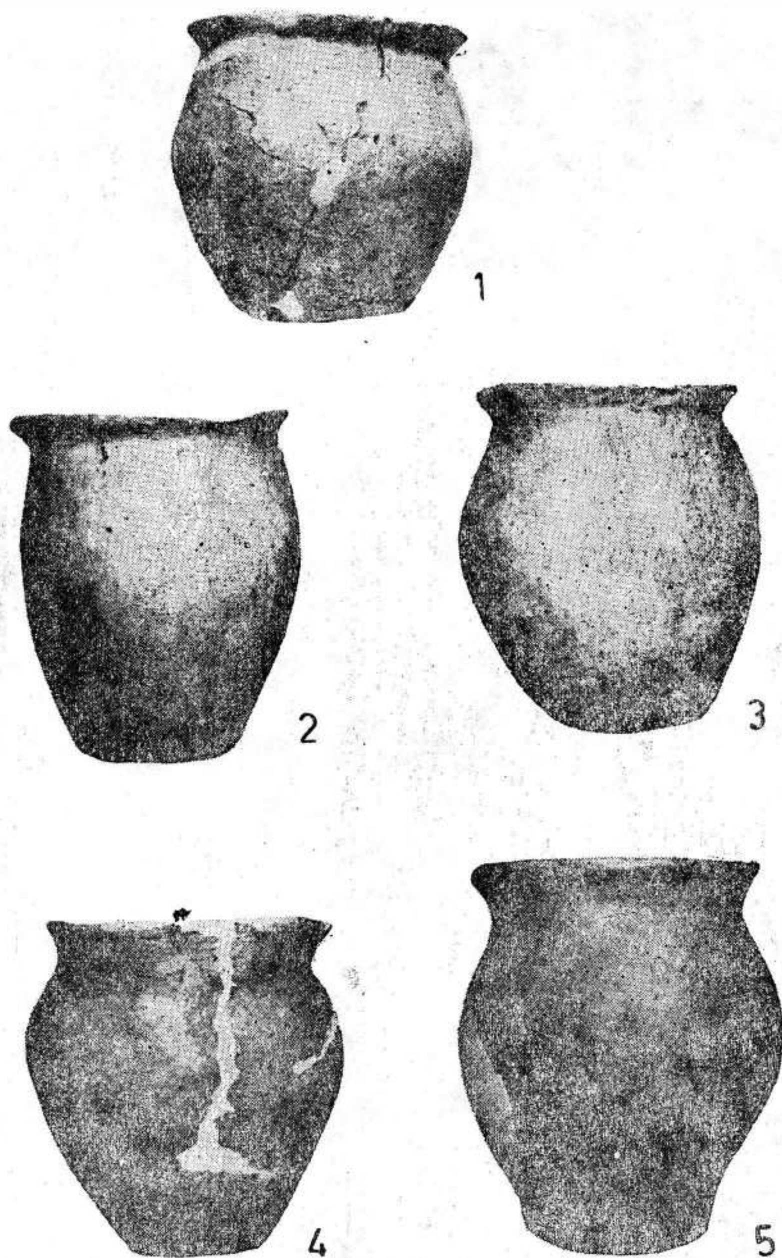

Fig. 10. Inventarul bordeiului nr. 6 de la Poian.

frîntă la exterior (înălțime : 0,22 m ; diametrul la gură : 0,17 m ; diametrul fundului : 0,124 m) (fig. 10/5). De asemenea materialului ceramic îi aparține un alt vas lucrat tot cu mîna din pastă amestecată cu nisip, de culoare brună, cu buza îngroșată, răsfrîntă la exterior și pîntecul bombat (înălțime : 0,18m ; diametrul la gură : 0,12 m ; diametrul fundului : 0.10m). Peretele vasului este gros de 1,2 cm (fig. 10/1).

Bordeiul nr. 7 este amplasat lîngă latura de est a bordeiului nr. 6. Dimensiunile locuinței nu au putut fi stabilite. Vatra, puternic arsă și înconjurată de cîteva pietre, se afla la adîncimea de 0,25 m. În jurul vetrei au fost găsite fragmente din vase făcute cu mîna, printre care și un fragment de tipsie.

Bordeiul nr. 8 era amplasat între bordeiele nr. 4 și 7. Dimensiunile locuinței nu au putut fi stabilite. La adîncimea de 0,30 m au fost găsite resturile unei vetre înconjurate de pietre. Din inventarul locuinței fac parte fragmente de vase lucrate cu mîna, un fragment de tipsie și o fusaiolă de lut discoidală.

Bordeiul nr. 9 era amplasat la vest de bordeiul nr. 6. Dimensiunile locuinței nu au putut fi stabilite. Au fost dezvelite cîteva pietre ce înconjurau o vatră puternic arsă. Fără inventar.

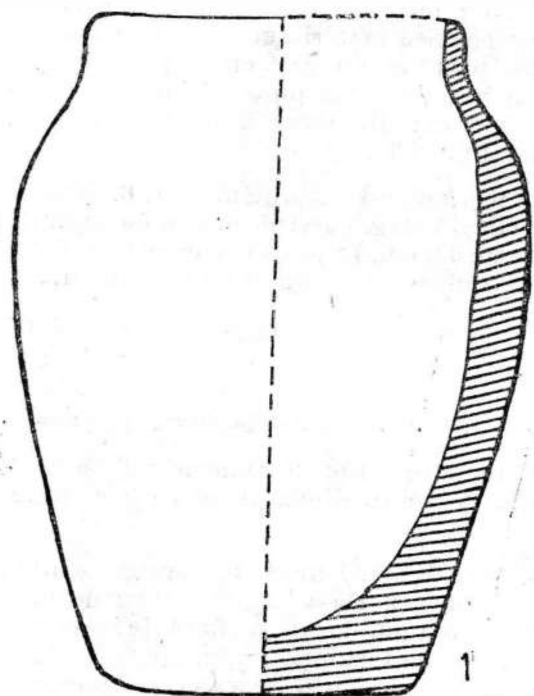
Bordeiul nr. 10 a fost dezvelit în caseta deschisă în S. 9. Este o locuință de formă dreptunghiulară (4,50 × 4,00 m). De-a lungul laturii de nord a bordeiului — la 30 cm de aceasta — era amplasată o bîrnă de lemn carbonizată (L. : 1,80 m) ; în jurul ei podeaua locuinței era puternic arsă. În colțurile de nord-est și de sud-est ale bordeiului se găseau două pietre de mari dimensiuni. În colțul de nord-est al locuinței se află vatra, înconjurată de pietre.

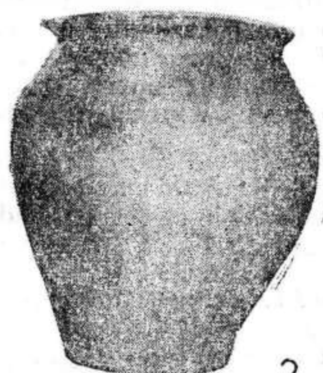
La gura vetrei a fost găsit un vîrf de săgeată de tip „scitic", prevăzut cu spin. În jurul vetrei și în umplutura bordeiului, au fost găsite fragmente ceramice lucrate cu mîna și la roată ; acestea din urmă sînt decorate cu benzi de linii în val și orizontale.

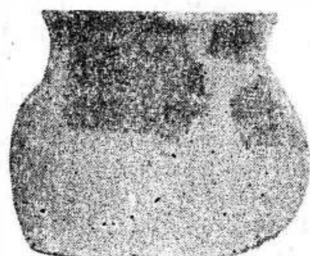
Bordeiul nr. 11, amplasat la vest de bordeiul nr. 10, este o locuință de formă dreptunghiulară (4,50 × 3,75 m). În colțul nord-estic era situată vatra puternic arsă, înconjurată de cîteva pietre, deranjată încă din vechime.

În umplutura bordeiului au fost descoperite fragmente de vase lucrate cu mîna. S-a putut întregi un vas lucrat din pastă amestecată cu nisip, de culoare negricioasă, cu diametrul maxim în jumătatea superioară, corpul bombat, gura largă, cu buza răsfrîntă în afară și cu fundul plat și îngroșat (înălțimea : 0,19 m ; diametrul la gură : 0,14 m ; diametrul fundului : 0,098 m) (fig. 11/B 11.2) Un alt vas lucrat cu mîna are corpul zvelt, cu fundul plat, umerii slab reliefați și buza dreaptă (fig. 11/B 11.1). Un alt fragment, cu buza răsfrîntă, este ornamentat cu linii incizate în val și cu împunsături (fig. 11/B 11.3). Din materialul ceramic face parte și un fragment de capac de vas.

Bordeiul nr. 11a este situat între bordeiele 11 și 12. Dimensiunile locuinței nu au putut fi stabilite. S-a păstrat doar vatra, înconjurată de pietre, deranjată încă din vechime, la adîncimea de 0,27—0,30 m față de nivelul actual al solului. Lîngă vatră se găsea o piatră de rîșniță, fără alte piese de inventar.

B 11

B 12

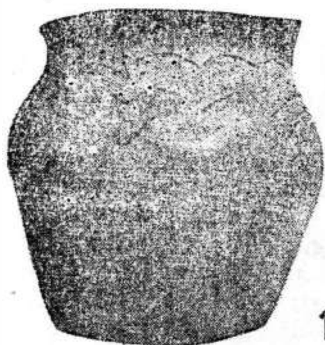

Fig. 11. Inventarul bordeielor nr. 11 şi 12 de la Poian.

Bordeiul nr. 12, amplasat la nord de bordeiul nr. 8, este o locuință de formă dreptunghiulară (3,50 × 3,25 m). În colțul nord-estic, era situată vatra înconjurată de pietre.

Materialul ceramic găsit în umplutura gropii locuinței era însoțit de două fusaiole sferice și consta din fragmente de vase lucrate cu mîna și la roată. O parte din acestea au permis reconstituirea a 6 vase. Primul, lucrat la roata cu turație lentă, din pastă de bună calitate, de culoare cărămizie, are gura largă și diametrul maxim în jumătatea sa superioară. Pe umăr este decorat cu benzi de linii incizate în val, iar sub linia de maximă lățime, cu striuri orizontale, trasate pînă aproape de fund. Peretele vasului este gros de 1 cm. (fig. 11/B 12.1) Un alt vas lucrat la roata cu turație lentă, din pastă de bună calitate, de culoare brună-cărămizie, are corpul mai zvelt, gura largă cu buza teșită și este decorat pe aproape întreaga suprafață exterioară cu benzi de linii în val (fig. 11/B 12.2). Un al treilea vas lucrat cu roata cu turație lentă, de culoare brună, are gura mult mai largă, cu buza teșită, decît fundul. Pe umăr și sub linia de maximă lățime, vasul este decorat cu benzi de linii incizate în val, urmate de striuri orizontale trasate pînă aproape de fund (fig. 12/B 12.1). Tot cu roata cu turație lentă a fost lucrat și un al patrulea vas, cu corpul bombat, cu diametrul maxim în jumătatea superioară și gura largă, cu buza răsfrîntă la exterior. Imediat de sub margine și pînă aproape de fund, vasul este decorat cu benzi de linii incizate în val, urmate de striuri orizontale (fig. 12/B 12.3). Din categoria ceramicii lucrate cu mîna, a putut fi reconstituit un vas lucrat din pastă amestecată cu pietricele, de culoare cărămizie. Vasul care a fost modelat cu ajutorul unui instrument ce a lăsat urme în interior, are gura largă, buza teșită, pîntecul bombat și este ornamentat cu linii incizate în val și orizontale (înălțimea : 0,25 m ; diametrul la gură : 0,225 m ; diametrul fundului : 0,135 m) (fig. 12/B 12.2). Tot cu mîna este lucrat și un alt vas, decorat cu benzi de linii în val (fig. 12/B 12.4).

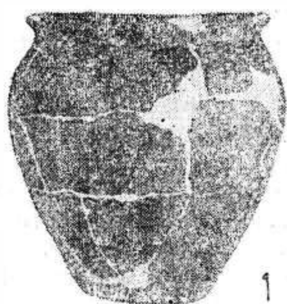
Bordeiul nr. 13, amplasat la nord de bordeiul nr. 6, este o locuință de formă dreptunghiulară (4,00 × 3,50 m), cu laturile lungi orientate în direcția nord-sud. Colțul nord-estic al bordeiului, unde se afla vatra, înconjurată de pietre, a fost suprapus de către colțul sud-vestic al bordeiului nr. 14. În fața vetrei, se afla o bîrnă de lemn carbonizat.

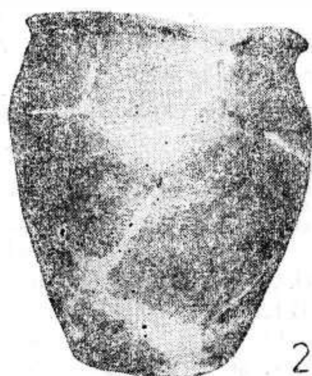
Din inventarul bordeiului fac parte un cuțit de fier, puternic deteriorat, precum și fragmente ceramice lucrate cu mîna, printre care și unul decorat cu crestături pe buză. Cuțitul a fost găsit lîngă vatră.

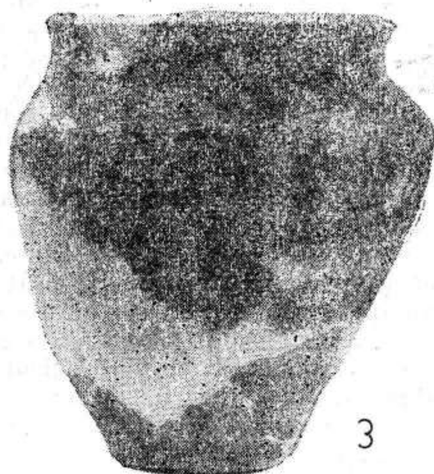
Bordeiul nr. 15, situat la nord-vest de bordeiul nr. 13, a fost identificat numai datorită vetrei, puternic arse și înconjurate de pietre, ce fusese deranjată din vechime. În jurul vetrei se aflau multe oase de animale și cîteva fragmente de vase făcute cu mîna și fragmente ceramice lucrate la roata cu turație lentă, decorate cu linii incizate în val.

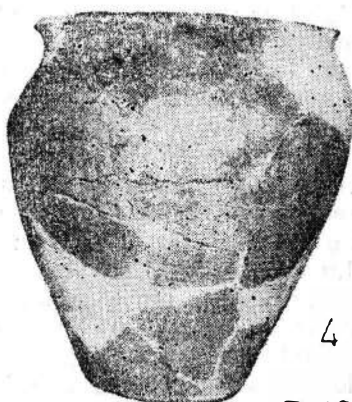
Bordeiul nr. 16, situat la nord de bordeiul nr. 10, are o formă dreptunghiulară (3,70 × 3,00 m) cu laturile lungi orientate în direcția nord-sud. În colțul de nord-est al locuinței, se afla vatra înconjurată de pietre.

În pămîntul de umplutură au fost găsite fragmente de vase făcute cu mîna și la roata cu turații rapide. Din prima categorie face parte un vas cu gura largă, corpul alungit, umerii prelinși și marginea dreaptă (înălțimea :

B 12

B 21

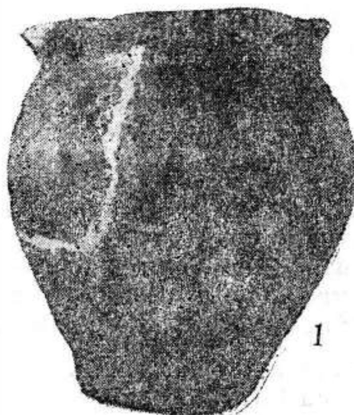

Fig. 12. Inventarul bordeielor nr. 12 și 21 de la Poian.

0,145 m; diametrul gurii: 0,108 m; diametrul fundului: 0,08 m) (fig. 13/B 16.1,2). Un alt vas, lucrat la roată, cu diametrul maxim în jumătatea superioară, este decorat deasupra liniei de lățime maximă cu două incizii orizontale (fig. 13/B 16.3).

Bordeiul nr. 17, dezvelit în caseta deschisă înspre capătul vestic al secțiunilor 13 și 14, la 5 m spre vest de bordeiul nr. 15. Este o locuință de formă pătrată (3,00 × 3,00 m). În colțul nord-estic, se afla vatra înconjurată de pietre. Înaintea gurii vetrei se găseau fragmente de bîrne de lemn carbonizat.

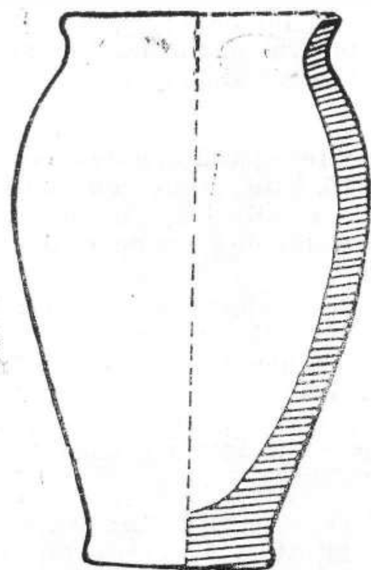
În pămîntul de umplutură a gropii locuinței au fost găsite fragmente din vase mari, făcute cu mîna avînd buza răsfrîntă la exterior și decorate cu linii incizate orizontal. Un fragment din buza unui vas este decorat cu alveole. Fragmentele din vase lucrate la roata înceată sînt decorate cu linii incizate în val. Un vas lucrat cu roata cu turații lente, cu diametrul maxim în jumătatea superioară, a fost decorat cu caneluri, începînd imediat de sub buză, pînă aproape de fundul vasului (fig. 13/B 17.1).

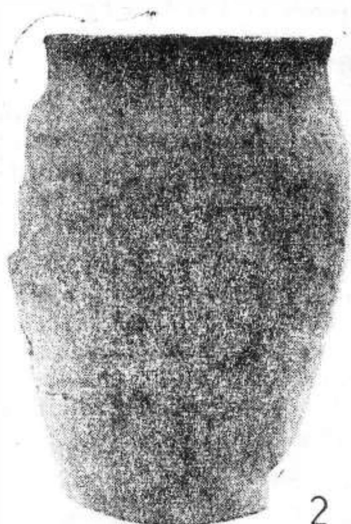
Bordeiul nr. 18, amplasat la est de bordeiul nr. 19, este o construcție de formă dreptunghiulară (3,60 × 3,25 m), cu laturile lungi orientate în direcția est-vest. În colțul nord-estic al locuinței se afla vatra, înconjurată de pietre.

Din inventarul bordeiului fac parte patru fusaiole bitronconice de lut, o piatră de ascuțit, un ac de cusut din os și un fragment de lamă de cuțit de fier. Materialul ceramic este reprezentat de fragmente de vase lucrate cu mîna și la roata cu turație lentă. Un mic vas lucrat cu mîna din pastă amestecată cu nisip, cu buza îndoită spre interior, este decorat cu un buton amplasat pe umăr (înălțime: 0,12 m; diametrul la gură: 0,085 m; diametrul fundului: 0,075 m) (fig. 14/1). Un alt vas lucrat cu mîna are o formă alungită, cu umerii prelinși și buza răsfrîntă la exterior (fig. 14/2). Un al treilea, cu diametrul maxim în jumătatea superioară, are margine înaltă cu buza răsfrîntă în afară (fig. 14/3). Un al patrulea are de asemenea marginea înaltă, răsfrîntă spre exterior (fig. 14/6). Tot din categoria ceramicii lucrate cu mîna mai fac parte și fragmente de tipsii (fig. 14/5). Fragmentele ceramice lucrate cu roata cu turații lente sînt decorate cu linii incizate în val (fig. 14/4) și orizontale.

Bordeiul nr. 19, o locuință de formă dreptunghiulară cu dimensiuni neobișnuit de mari (5,50 × 4,25 m), are laturile lungi orientate în direcția nord-sud. În colțurile locuinței se găseau patru gropi de par. În colțul de nord-est se afla vatra înconjurată de pietre.

Din inventarul locuinței face parte o fibulă digitată de bronz, cu șase butoni (L.: 0,028 m), căreia îi lipsește agrafa. Pe spatele fibulei se păstrează suportul resortului cu cîteva spire și portagrafa (fig. 15/1). Au mai fost găsite un ac de cusut de os și o fusaiolă de lut bitronconică (fig. 15/2), cu incizii orizontale. Inventarul ceramic constă din fragmente de vase lucrate cu mîna și la roata cu turație lentă. Din prima categorie face parte un mic vas confecționat din pastă amestecată cu nisip, modelat stîngaci în forma unui pahar. Fundul vasului este ușor concav, sugerînd un picior inelar. Vasul este decorat pe gît cu trei cruci alcătuite din cîte patru

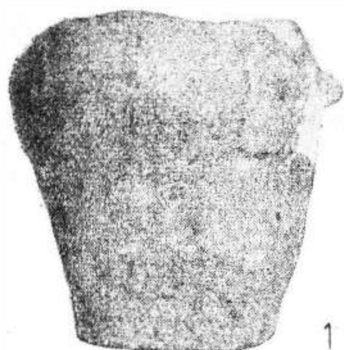
B 16

B 17

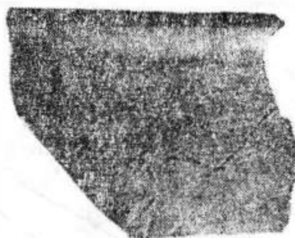

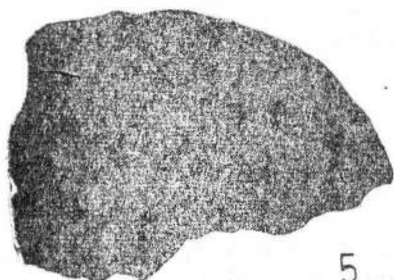
Fig. 13. Inventarul bordeielor nr. 16 şi 17 de la Poian.

B 18

Fig. 14. Inventarul bordeiului nr. 18 de la Poiau.

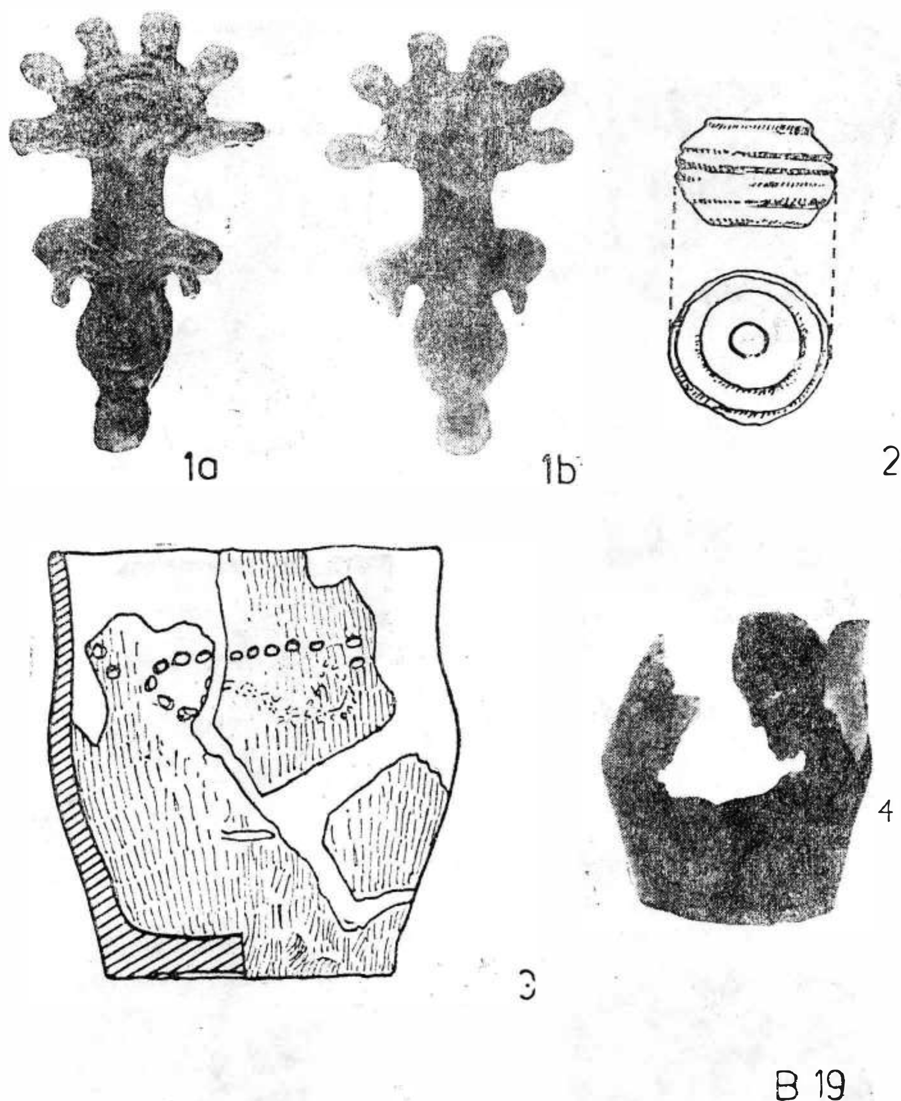

Fig. 15. Inventarul bordeiului nr. 19 de la Poian.

cerculețe incizate, iar în continuare cu un șir de cerculețe în lanț. Sub acestea din urmă, în jumătatea inferioară a vasului, se găsește o cruce incizată, cu brațele perpendiculare (fig. 15/3, 4).

Un alt vas lucrat cu mîna, cu diametrul maxim în jumătatea superioară și buza îngroșată, este ornamentat pe umăr cu un decor ștampilat format dintr-un șir de cruci înscrise în cercuri (fig. 16/1). Un decor identic prezintă și un alt fragment ceramic lucrat cu mîna, făcînd parte dintr-un alt vas (fig. 16/2). Tot din categoria ceramicii lucrate cu mîna mai face

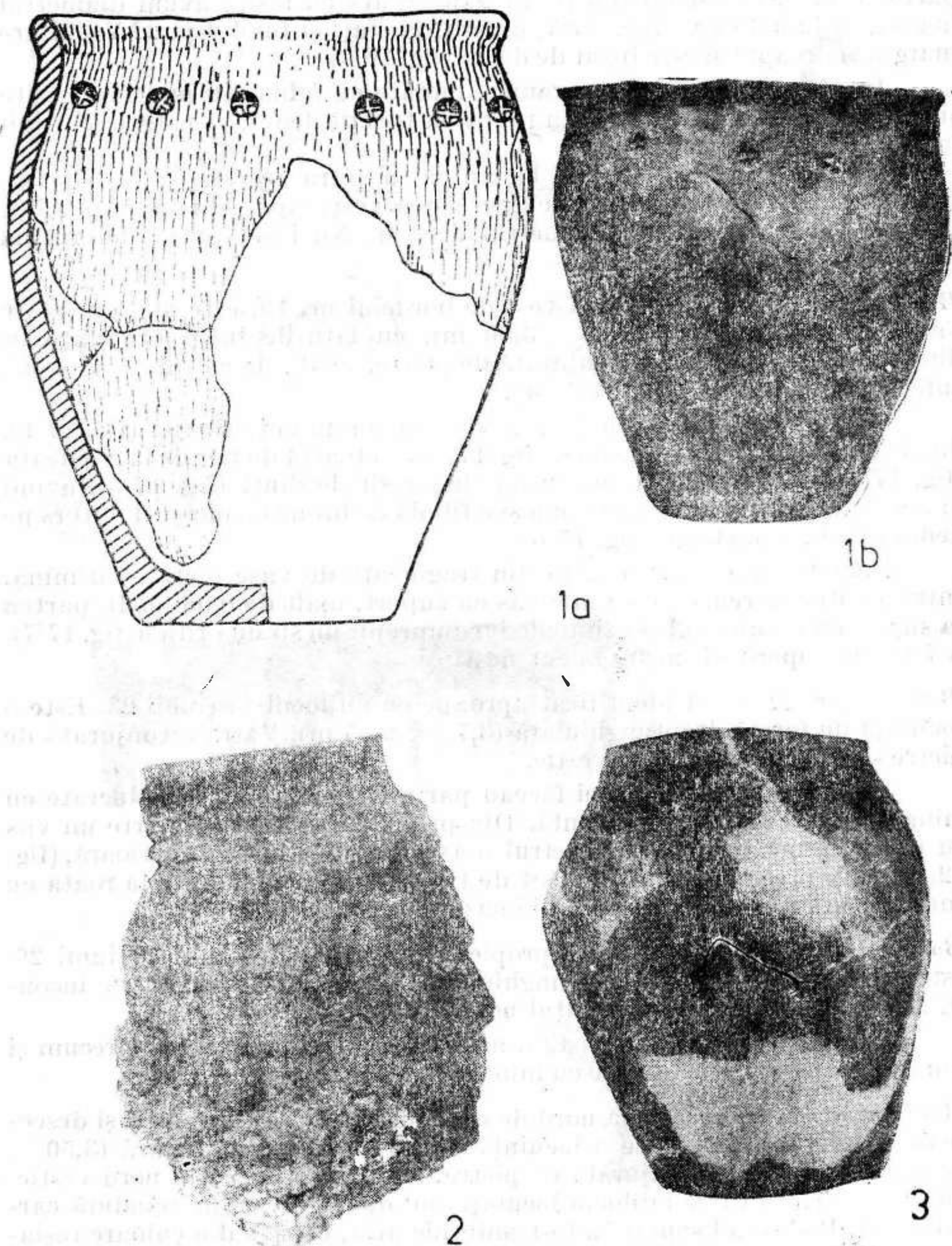

Fig. 16. Inventarul bordeiului nr. 19 de la Poian.

parte şi un vas modelat din pastă amestecată cu nisip, avînd diametrul maxim în jumătatea superioară, umerii reliefaţi şi fundul plat. Vasul are marginea dreaptă şi este lipsit de decor (fig. 16/3).

În afara fragmentelor ceramice lucrate cu mîna, au mai fost găsite şi fragmente de vase lucrate cu roata cu turaţie lentă, decorate cu linii incizate în val şi orizontale.

Lîngă colţul nord-estic al locuinţei, în afara acesteia, a fost descoperit un cuptor de lut, orientat cu gura spre vest, săpat direct în pămînt. Avea o formă circulară, cu diametrul de 1 m. Nu i s-a putut determina înălţimea.

Bordeiul nr. 20, descoperit la vest de bordeiul nr. 19, este o locuinţă de formă dreptunghiulară (4.00 × 3,00 m), cu laturile lungi orientate în direcţia est-vest. Vatra, înconjurată de pietre, se afla în colţul nord-estic, suferind o demontare din vechime.

În pămîntul de umplutură, au fost găsite un cuţit de fier (fig. 17/1), două fusaiole de lut bitronconice (fig. 17/2,3), o toartă de fier de la o găleată (fig. 17/4), un pieptene de os cu un singur şir de dinţi (fig. 17/5), avînd mînerul decorat cu incizii, precum şi o fibulă de bronz cu piciorul întors pe dedesubt (L. : 0,035 m) (fig. 17/6).

Inventarul ceramic constă din fragmente de vase lucrate cu mîna. Între acestea se remarcă un mic vas cu suport, înalt de 0,08 m. În partea sa superioară, suportul prezintă de jur-împrejur un şir de orificii (fig. 17/7). A fost descoperit şi un fragment de tipsie.

Bordeiul nr. 21 a fost identificat aproape de mijlocul secţiunii 23. Este o locuinţă de formă dreptunghiulară (3,75 × 2,75 m). Vatra înconjurată de pietre se afla în colţul nord-vestic.

Din inventarul locuinţei făceau parte fragmente de vase lucrate cu mîna şi la roata cu turaţie lentă. Din prima categorie face parte un vas cu umerii proeminenţi şi diametrul maxim în jumătatea superioară, (fig. 12/B 21.1), precum şi un fragment de tipsie. Ceramica lucrată la roata cu turaţie lentă este decorată cu linii incizate orizontal şi în val.

Bordeiul nr. 22, descoperit în apropierea capătului de est al secţiunii 29, este o locuinţă de formă dreptunghiulară (3,25 × 3,00 m). Vatra înconjurată de pietre se găsea în colţul nord-estic.

Inventarul locuinţei consta din patru fragmente de tipsii, precum şi din fragmente de vase lucrate cu mîna (fig. 18/B 22.1).

Bordeiul nr. 23, amplasat la nord de capătul nordic al secţiunii 1 şi descoperit în secţiunea 24, este o locuinţă de formă dreptunghiulară (3,50 × × 2,80), cu vatra, înconjurată de pietre, amplasată în colţul nord-vestic. În faţa vetrei şi către mijlocul locuinţei au apărut urme de scîndură carbonizată. Podeaua locuinţei a fost puternic arsă, căpătînd o culoare roşiatică.

Din inventarul bordeiului fac parte două fusaiole de lut, una bitronconică, iar cealaltă cilindrică (fig. 18/B 23.2, 3), precum şi un străpungător de os (fig. 18/B 23.1). Inventarul ceramic constă din fragmente de vase lucrate cu mîna şi la roată. Cele din prima categorie prezintă buze cu decor alveolar. Ceramica lucrată cu mîna este decorată cu benzi de linii incizate în

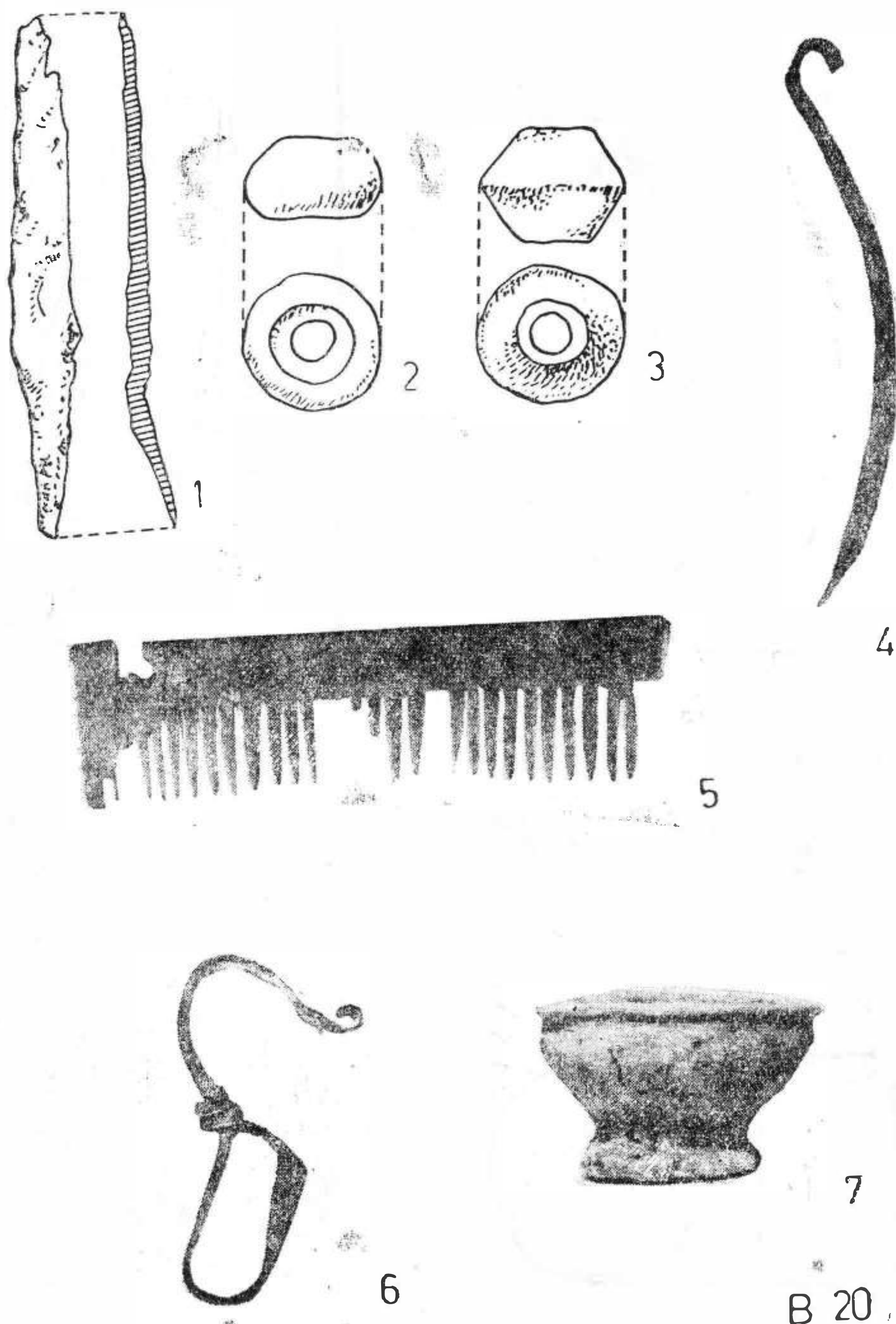

Fig. 17. Inventarul bordeiului nr. 20 de la Poian.

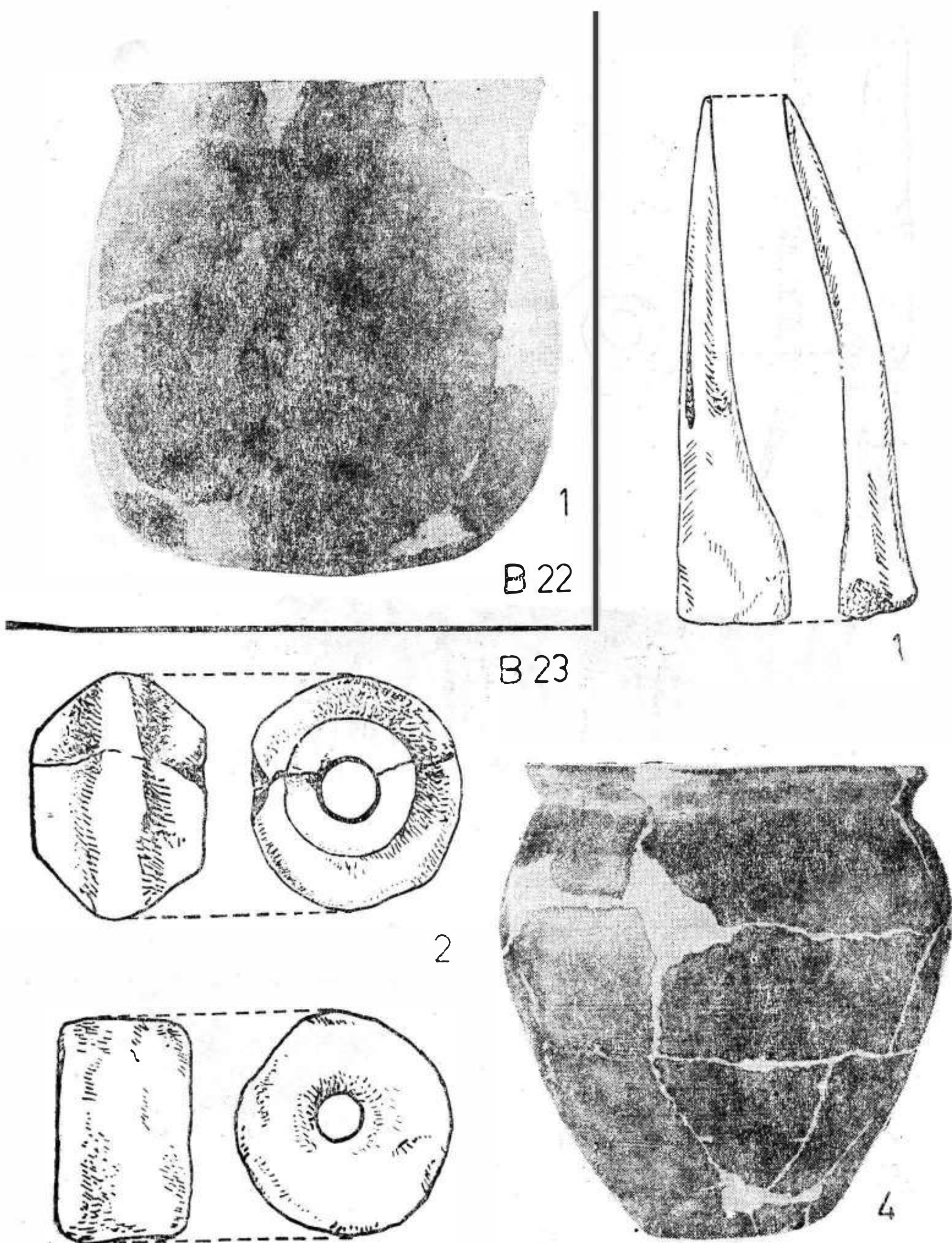

Fig. 18. Inventarul bordeielor nr. 22 și 23 de la Poian.

val şi orizontal. Acest decor apare şi pe un vas cu diametrul maxim în jumătatea superioară, cu buza răsfrîntă în afară şi umerii proeminenţi (fig. 18/B 23.4).

Bordeiul nr. 24, amplasat imediat la sud de bordeiul nr. 22, este o locuinţă de formă dreptunghiulară (2,40 × 2,25 m), cu vatra înconjurată de pietre amplasată în colţul nord-estic.

Din inventarul bordeiului fac parte o fusaiolă de lut de formă quasi-bitronconică, perforată doar pe jumătate (fig. 19/B 24.1), precum şi fragmente de vase lucrate cu mîna şi la roata cu turaţie lentă. Din prima categorie face parte şi un fragment de tipsie.

Lîngă colţul locuinţei, în afara acesteia, a fost descoperit un cuptor de formă circulară (diametrul : 1,00 m ; înălţimea bolţii : ca. 1,00 m).

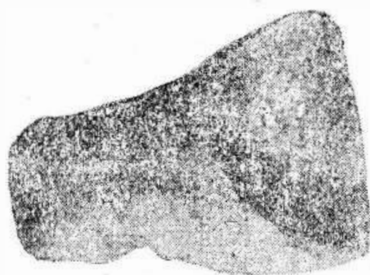
Bordeiul nr. 25, descoperit la jumătatea secţiunii 24, este o locuinţă de formă dreptunghiulară (4,00 × 3,60 m), cu laturile lungi orientate est-vest. Podeaua locuinţei a fost puternic arsă, căpătînd o culoare roşie.

Inventarul constă din fragmente de vase lucrate cu mîna şi la roată. Din prima categorie face parte şi o lingură prevăzută cu mîner perforat, folosită pentru turnat metalul (fig. 19/B 25.1) Ceramica lucrată la roată este decorată cu benzi de linii incizate orizontal şi în val.

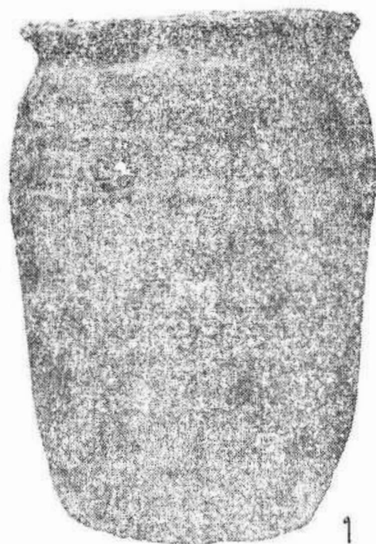
Bordeiul nr. 26, amplasat la sud-est de B 23, este o locuinţă de formă dreptunghiulară, cu laturile lungi orientate pe direcţia est-vest. De-a lungul a două dintre laturi au fost găsite scînduri de lemn carbonizate. Podeaua locuinţei a fost puternic arsă, căpătînd o culoare roşiatică.

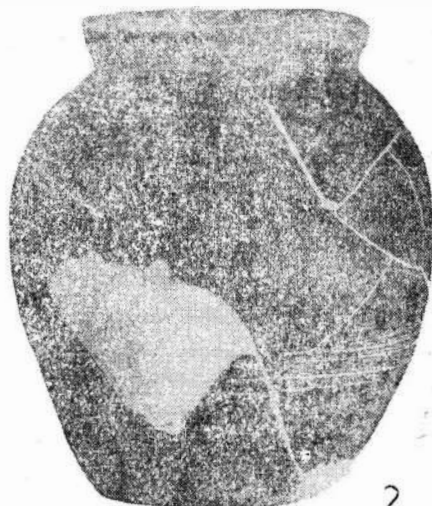
Inventarul bordeiului consta din fragmente ceramice lucrate cu mîna şi la roata cu turaţii lente. Din această din urmă categorie face parte şi un vas lucrat din pastă fină cenuşie, cu pîntecul bombat, marginea dreaptă şi buza îngroşată şi rotunjită. Diametrul maxim se află în jumătatea superioară a vasului. Acesta este decorat de la gît pînă la treimea inferioară cu o reţea de linii lustruite, urmată de o bandă de linii incizate orizontal, neregulat (înălţimea : 0,26 m ; diametrul la gură : 0,17 m : diametrul fundului : 0,16 m). Pe fundul vasului era imprimată o ştampilă în relief de formă dreptunghiulară (fig. 19/B 26.2 ; 20/B 26.1) Din categoria ceramicii lucrate cu mîna face parte un vas modelat din pastă amestecată cu pietricele, avînd o formă quasi-cilindrică, cu buza răsfrîntă în afară. Întreaga suprafaţă exterioară este decorată cu incizii groase trase neregulat, orizontal (înălţime : 0,205 m ; diametrul gurii : 0,165 m ; diametrul fundului : 0,168 m) (fig. 19/B 26.1). În aceeaşi categorie este inclus şi un mic vas găsit printre pietrele ce mărgineau vatra locuinţei. Sub buza îngroşată, vasul este decorat cu o bandă de linii în val (fig. 19/B 26.3). Un fragment de vas lucrat la roată este decorat sub buză cu linii incizate orizontale (fig. 19/B 26.4).

Bordeiul nr. 27, descoperit în imediatea apropiere, la sud-vest — sud de bordeiul nr. 26, este o locuinţă de formă dreptunghiulară (2,40 × 2,20 m), cu vatra amplasată în colţul de nord-vest şi înconjurată de pietre. Dinaintea vetrei şi de-a lungul peretelui sudic se aflau resturi de scîndură de lemn carbonizată. Podeaua locuinţei a fost puternic arsă, căpătînd o culoare roşiatică.

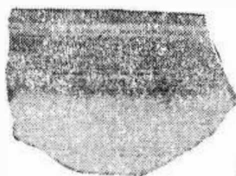

Fig. 19. Inventarul bordeielor nr. 24, 25 și 26 de la Poian.

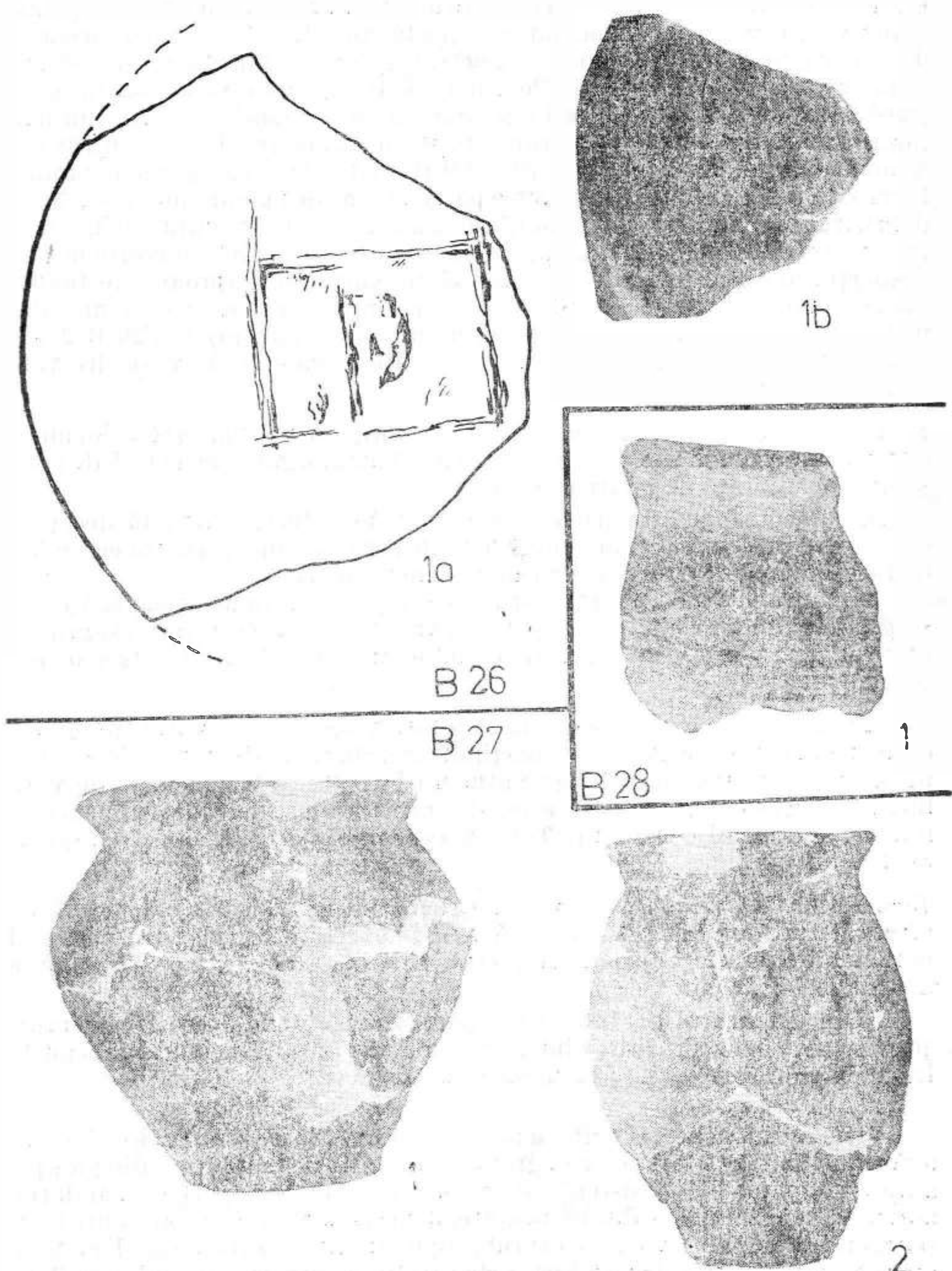

Fig. 20. Inventarul bordeielor nr. 26, 27 și 28 de la Poian.

Din inventarul locuinţei făceau parte o fusaiolă de lut bitronconică şi fragmente de vase lucrate cu mîna sau la roata cu turaţii lente. În prima categorie intră un vas modelat din pastă amestecată cu microprundiş, de culoare brun-închisă, avînd diametrul maxim în jumătatea superioară şi umerii foarte proeminenţi. Pe umăr, pe linia diametrului maxim şi în jumătatea inferioară, vasul este decorat cu cîte o bandă formată din mai multe linii incizate în val (înălţime : 0,142 m ; diametrul la gură : 0,128 m : diametrul fundului : 0,07 m) (fig. 20/B 27.1). Din categoria ceramicii lucrate la roata cu turaţii lente face parte un vas de culoare negricioasă, cu diametrul maxim la mijlocul înălţimii, buza răsfrîntă şi teşită. De la umăr pînă pe linia diametrului maxim, vasul este decorat cu linii incizate în val, despărţite de linii incizate orizontal, după care, pînă aproape de fundul vasului, urmează numai linii incizate orizontal (înălţime : 0,15 m ; diametrul la gură : 0,105 m ; diametrul fundului : 0,08 m) (fig. 20/B 27.2). Din inventarul locuinţei mai fac parte şi alte fragmente de vase decorate cu linii incizate orizontal.

Bordeiul nr. 28, amplasat la sud-est de bordeiul nr. 25, este o locuinţă de formă dreptunghiulară (2,40 × 2,20 m). Vatra se găsea în colţul de nord şi era înconjurată de pietre (fig. 21).

Din inventar făceau parte fragmente ceramice lucrate la roată, decorate cu linii incizate în val şi orizontal (fig. 20/B 28.1). Din categoria ceramicii lucrate cu mîna a fost descoperit un fragment de tipsie.

În apropierea colţului de est al locuinţei, în afara acesteia, la 1,00 m se găsea un cuptor de lut, săpat în pămînt, cu cîteva pietre aşezate în dreptul gurii vetrei. De formă ovală, măsoară 1,00 m în diametru şi 0,40m în înălţime.

„*Bordeiul*" *29*. Lîngă bordeiul nr. 25 a fost descoperită o vatră mărginită de pietre. Se presupune că a aparţinut unui bordei, ale cărui dimensiuni nu au putut fi stabilite. Lîngă vatră au fost găsite fragmente de vase lucrate cu mîna şi la roată. Acestea din urmă au fost decorate cu benzi de linii incizate în val şi orizontal. Tot în acest context a fost găsită şi o fusaiolă de lut bitronconică.

Bordeiul nr. 30, amplasat la vest de bordeiul nr. 23, este o locuinţă de formă pătrată cu latura de 3 m. Vatra se găsea în colţul nord-vestic al bordeiului şi era înconjurată de pietre. Dinaintea vetrei, la cca 1,80 m se afla o groapă de par.

Din inventarul bordeiului fac parte un pieptene de os fragmentar, prevăzut cu două şiruri de dinţi, o fusaiolă de lut bitronconică, precum şi fragmente de vase lucrate cu mîna şi la roată.

Din aşezarea de la Poian au fost identificate 30 de complexe de locuit, a căror delimitare a fost posibilă graţie pămîntului de umplutură din groapa anterior săpată, de consistenţă şi culoare diferite în raport cu pămîntul nesăpat. În cazul unora dintre locuinţe, la această delimitare au contribuit şi gropile de par ce marcau conturul gropii. În alte cazuri, forma locuinţei era sugerată de urme de scînduri carbonizate, căzute de-a lungul pereţilor. În fiecare bordei se găsea cîte o vatră înconjurată de lespezi mari de piatră şi avînd o formă quasi-pătrată, cu o latură deschisă îndeobşte către

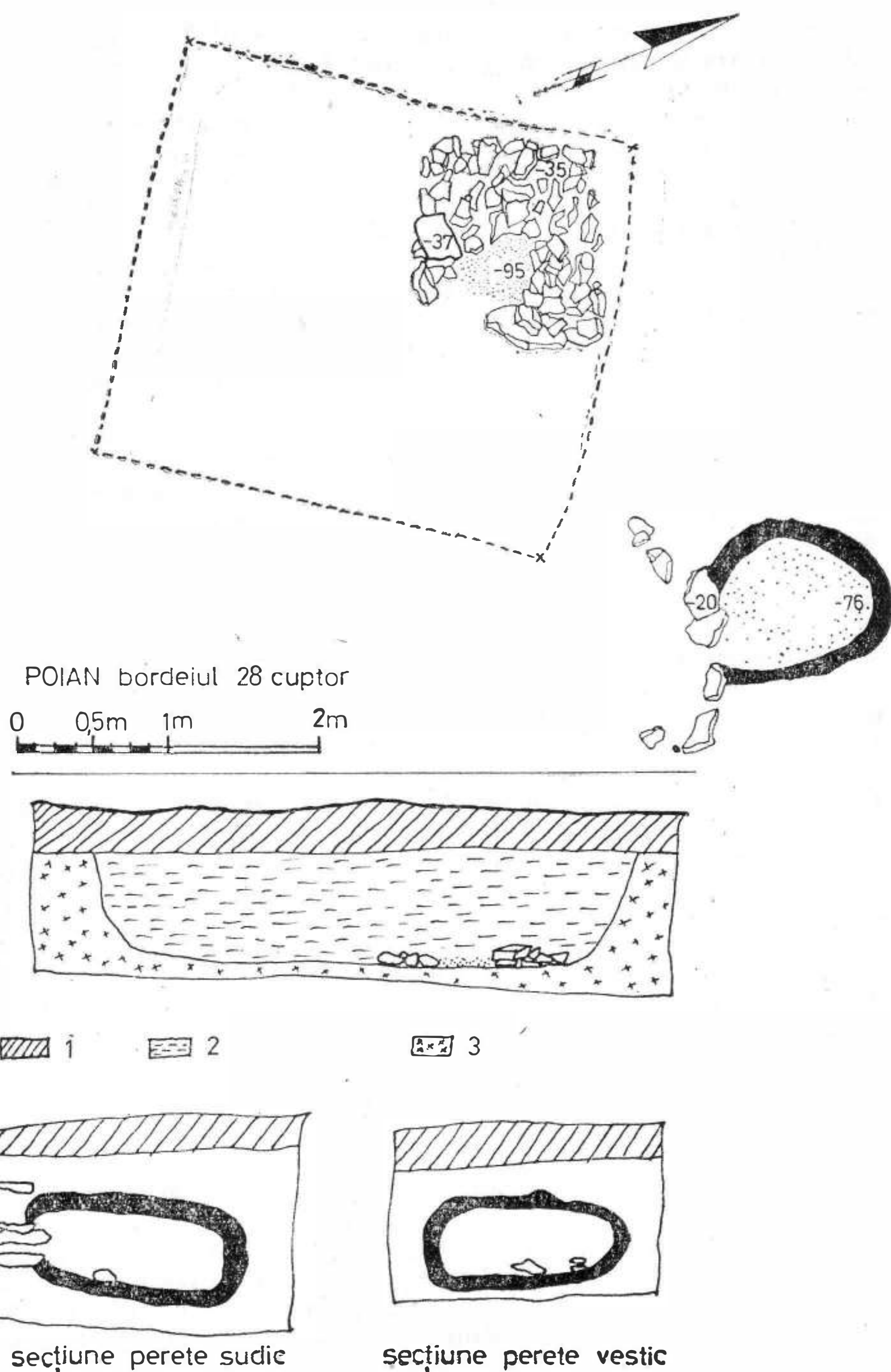

Fig. 21. Planul și profilurile bordeiului nr. 28 și ale cuptorului învecinat, de la Poian: 1 humus; 2 umplutură bordei; 3 lut.

intrare. Vatra este uneori acoperită cu lespezi mari de piatră. Gropile de par sugerează concluzia potrivit căreia locuințele respective ar fi fost prevăzute cu un acoperiş în două ape.

Din inventarul locuinţelor reiese destul de limpede că aşezarea a avut două, eventual chiar trei, etape de locuire. Această concluzie este întărită şi de singurul caz de suprapunere a două complexe (locuinţele nr. 5 şi 5a), ceea ce nu lasă nici o îndoială în privinţa celor două etape de locuire. Pe baza materialului ceramic și a altor piese de inventar, se poate încadra fiecare locuință în etapa respectivă.

Prima etapă este reprezentată de locuințele nr. 4, 5, 11, 13, 16, 19, 20, 22. Inventarul constă din vase și fragmente de vase, din cîteva obiecte de uz casnic și din altele de podoabă.

Materialul ceramic este cel mai bogat reprezentat în cadrul aşezării. Vasele sînt făcute cu mîna sau la roata cu turaţii rapide. Pasta vaselor lucrate cu mîna este amestecată cu nisip, cioburi pisate și microprundiş şi, în general, ele sînt lipsite de ornament. Forma lor este ovoidală, cu umerii proeminenți, fără gît, largi la gură, cu umăr ușor pronunțat, buza teșită oblic spre interior. O altă variantă de vas este aceea cu umerii dezvoltaţi, iar gîtul scund. Tot acestei categorii îi aparțin : 1. vasele cu corpul mai bombat, iar buza mai groasă și rotunjită, modelată cu degetele ; 2. vasele cu margini mai subţiate și fără gît proeminent. Grupei vaselor făcute cu mîna îi aparţin şi tipsiile, care au forma rotundă și marginea joasă.

Vasele făcute la roata cu turaţii rapide sînt modelate din pastă amestecată cu microprundiş. Au gura largă, iar buza răsfrîntă în afară și tăiată drept ; în jurul gîtului sînt ornamentate uneori cu o canelură ușoară și lată, iar pe umăr sînt decorate cu striuri și caneluri adînci.

Dintre unelte, trebuie menţionate cuţitele de fier, fusaiolele de lut de formă tronconică şi bitronconică, un ac de cusut din os, străpungătoarele de os, precum și toarta de fier a unei găleți.

Obiectele de podoabă sînt puține : două fibule de bronz, dintre care una digitată, iar cealaltă cu picior întors pe dedesubt, precum și un pieptene de os cu un singur șir de dinți.

Pentru datarea bordeielor din primul nivel de locuire, date importante ne furnizează în primul rînd fibulele din bordeiele nr. 19 și 20 și ceramica descoperită în majoritatea locuințelor.

Ceramica lucrată cu mîna este reprezentată prin tipuri de vase cu formă foarte puțin dezvoltată, necunoscută așezărilor din sec. VII—VIII descoperite în Transilvania. Aceste forme se regăsesc însă în ceramica așezărilor slave de pe teritoriul fostei U.R.S.S., din regiunea cursului superior al Nistrului, din sud-estul Volhiniei, precum și din regiunile de dincoace de Carpați, din România, aflate în cuprinsul ariei de răspîndire a culturii Ipotești-Cîndești.

Vasul de formă ovoidală cu umerii proemienţi și fără gît este unul dintre tipurile caracteristice ale ceramicii din așezarea de la Ripnev II (Ucraina), datată în sec. VI—VII [3]. El apare și în aria culturii Ipotești-Cîndești, în etapa cronologică stabilită de V. Teodorescu și denumită „Tîrgșor-

[3] V. D. Baran, Materiali i dosližennia z archeologii Prikarpattia i Volini, 5, 1964, p. 105, fig. II/1—7.

Ipoteşti-Cîndeşti I" [4]. Celelalte vase şi fragmente de margini reprezintă tipuri ce se aseamănă cu formele cunoscute în ceramica culturii Ipoteşti-Cîndeşti. Tehnica de confecţionare a vaselor descoperite în nivelul I de la Poian este destul de primitivă, toate fiind făcute cu mîna şi modelate în jurul gurii şi în interior cu degetele. Aceste tipuri de vase indică o fază veche a culturii Ipoteşti-Cîndeşti.

În afară de ceramica făcută cu mîna, în bordeiul nr. 16 a fost găsit şi un vas lucrat din pastă de bună calitate la roata cu turaţii rapide. Acesta are analogii în aria culturii Ipoteşti-Cîndeşti [5] şi în cea a culturii Bratei [6]. Prin urmare, pe baza materialului ceramic, orizontul cultural pe care-l reprezintă acest nivel de locuire poate fi încadrat în sec. VI. O datare mai timpurie — în sec. V — pare a fi exclusă, datorită prezenţei preponderente a ceramicii lucrate cu mîna, care prezintă analogii în mediul Ipoteşti-Cîndeşti, în raport cu aceea lucrată cu roata. Prezenţa vasului de tradiţie romană, caracteristic pentru cultura Bratei, precum şi a vasului cu decor ştampilat, cu analogii în mediul gepidic, amîndouă făcînd parte din inventarul locuinţei nr. 19, precum şi a celor două fibule, cea digitată (din locuinţa nr. 19) şi cea cu picior întors pe dedesubt (din locuinţa nr. 20) — toate acestea sprijină ipoteza datării în sec. VI. Analogiile pentru prima fibulă (Lăuni [7], Sărata Monteoru [8], Paşcani [9]) indică o datare mai precisă în cea de-a doua jumătate a acestui secol, în timp ce fibula cu picior întors pe dedesubt, avînd analogii la Histria [10] şi Bucureşti-Militari [11], precum şi în complexele funerare din mediul gepidic din Pannonia, [12] permite o încadrare cronologică în acelaşi interval de timp. Această datare este sprijinită şi de o fusaiolă de lut bitronconică cu incizii orizontale, precum şi de pieptenele de os cu un singur şir de dinţi, piese caracteristice sec. VI [13].

Faza a doua a aşezării reprezintă un alt orizont cultural, în care se păstrează acelaşi tip de locuinţă adîncită în pămînt, cu vatră înconjurată de pietre. Acestei etape îi aparţin bordeiele nr. 1, 3, 4, 6, 10, 12, 14, 22 şi 30.

Pentru încadrarea cronologică a acestui nivel de locuire nu poate fi invocat decît materialul ceramic din inventarul acestor locuinţe. Vasele sînt lucrate fie cu mîna, fie la roata cu turaţii lente, cele lucrate la roata cu turaţii rapide lipsind complet. Vasele făcute cu mîna sînt confecţionate din pastă amestecată cu microprundiş, bine arse, cu corpul bombat, fundul plat şi buza răsfrîntă în afară. Există vase nedecorate, dar şi unele ornamentate cu linii incizate în val şi orizontal, executate stîngaci. Doar cîteva fragmente sînt ornamentate cu alveole sau crestături pe buză (ca în inventarul locuinţei nr. 3).

[4] V. Teodorescu, SCIV, 15, 1964, 4, p. 491 şi fig. 2/1—6.
[5] Margareta Constantiniu, CercArhBuc, 1963, pl. I—II.
[6] Materiale, 8, 1962, p. 625, fig. 33.
[7] I. Spiru, RevMuz, 7, 1970, 6, p. 531.
[8] I. Nestor, Eugenia Zaharia, Materiale, 6, 1960, p. 514, fig. 3 ; D. Gh. Teodor, Balcanoslavica, 1, 1972, p. 38, fig. 3/10. O a doua fibulă similară, provenind de la Sărata Monteoru, la I. Nestor, Eugenia Zaharia, *op. cit*, p. 511, fig. 1/7.
[9] Tr. Biţa, ArhMold, 10, 1985, p. 99, fig. 1.
[10] E. Condurachi şi colab., Materiale, 1, 1957, p. 21, fig. 7b.
[11] M. Zgibea, Cerc. ArhBuc, 1963, p. 373, 378 şi 379, pl., II ; Vl. Zirra, Gh. Cazimir, CercArhBuc, 1963, p. 69, fig. 17/3 ; Margareta Constantiniu, SCIV, 17, 1966, 4, p. 676, fig. 8/5.
[12] D. Csallany, *Archäologische Denkmäler der Gepiden im Mitteldonaubecken*, Budapesta, 1961, pl. XXIX/17—18 ; CXXXV/2 ; CCXXIV/39.
[13] *Ibidem*, pl. CLVII/5, CCXXIV/3.

O grupă aparte a ceramicii lucrate cu mîna o formează vasele întregi găsite în locuințele nr. 6 și 11. Acestea au buza răsfrîntă în afară, modelată cu degetele, corpul bombat și fundul plat. Peretele vasului este gros de 1 cm și toate exemplarele sînt lipsite de decor. Un singur vas prezintă buza modelată ca un guler, umărul ușor arcuit, iar corpul subțiat spre fund. Astfel de vase sînt cunoscute din cimitirul de la Devinska Nova Vés, aparținînd unor morminte datînd din sec. VII—VIII [14].

Vasele lucrate la roata cu turație lentă sînt confecționate din pastă bună, amestecată cu pietricele, și foarte bine arse. În general, ele sînt decorate cu benzi de linii incizate în val și orizontal. Vasul cu corpul zvelt, decorat pe umăr și pe pîntece cu benzi de linii incizate în val (inventarul bordeiului nr. 5a, fig. 8/B 5a.1), precum și cel decorat cu linii orizontale continui în jumătatea inferioară (inventarul bordeiului nr. 27, fig. 20/B 27.2) au analogii în necropolele din sec. VII—VIII de la Someșeni și Nușfalău, precum și în cimitirul de la Devinska Nova Vés [15]. Vasul cu corpul bombat și cu buza răsfrîntă în afară, decorat pe tot corpul cu incizii groase distanțate, are analogii în așezarea de la Filiaș, datînd din sec. VII—VIII [16].

O altă grupă de vase făcute la roata cu turații lente o formează cele găsite în locuințele nr. 12 și 21. Acestea sînt modelate din pastă bună de culoare cărămizie, au corpul bombat, cu fundul plat și buza ușor răsfrîntă în afară, teșită oblic. Peretele vasului este gros de 1 cm. Pe umăr și pe pîntece sînt decorate cu linii incizate în val, urmate de linii orizontale. În cazul unuia dintre vase, decorul format din benzi de linii în val care se întretaie alcătuiește un model în formă de cifra 8 (fig. 11/B 12.2). Acest vas prezintă analogii în ceea ce privește forma și decorul cu tipuri cunoscute din ceramica așezării de la Dridu [17]. Tipul de vas decorat cu ornament lustruit în rețea, ca cel găsit în inventarul bordeiului nr. 26, împreună cu un alt vas lucrat cu mîna, cu corpul cilindric, este cunoscut în Transilvania de la Blandiana, unde a fost datat în sec. IX—X [18]. Fundul vasului prezintă o ștampilă în relief de formă dreptunghiulară. Pentru vasul lucrat cu mîna cu corpul cilindric nu cunoaștem analogii.

Vase cu fund ștampilat sînt cunoscute la Blandiana [19], în cimitirul de la Devinska Nova Vés [20], precum și în cimitirele avarice din sec. VIII [21]. Faptul că în așezarea de la Poian nu a apărut decît o singură ștampilă sugerează datarea într-o perioadă mai veche, în care aceste așa-numite „mărci de olar" de-abia vor fi început a fi folosite.

Inventarul bordeielor din această etapă de locuire îi mai aparțin tipsii de lut, o lingură pentru turnat metalul și obiecte de uz casnic, precum cuțite, fusaiole de lut bitronconice și tronconice sau străpungătoare de os.

[14] J. Eisner, *Devinska Nova Vés*, Bratislava, 1952, pl. 4/3—4, 66/4, 93/7.

[15] *Ibidem*, pl. 22/4 ; 36/5 ; 52/4, 6. Cf. M. Macrea, Materiale, 5, 1959, p. 539, fig. 5/1—3 ; M. Comșa, Materiale, 7, 1961, p. 524, fig. 5/1—4.

[16] Z. Székely, Aluta, 6—7, 1974—1975, pl. IX/1, 6, 7,

[17] Eugenia Zaharia, *Săpăturile de la Dridu*, București, 1967, pl. X/4.

[18] K. Horedt, Dacia, N. S., 10, 1966, fig. 6/6.

[19] *Ibidem*, fig. 6/4, 4a.

[20] J. Eisner, *op. cit.*, pl. 57/6a.

[21] Pentru bibliografie, vezi E. Sagi, *A Veszprém megyei muzeumok* Közleményei, 6, 1967, p. 80, n. 377—378.

Tot acestei etape îi poate fi atribuită toarta de fier a unei găleţi, vas ce apare de asemenea cu o anumită frecvenţă în intervalele funerare din cimitirul de la Devinska Nova Vés [22].

Materialul ceramic descoperit în locuinţele atribuite celui de-al doilea nivel permite stabilirea unor faze tipologice de dezvoltare, dar şi o serie de observaţii cu privire la cronologia aşezării tîrzii de la Poian. Tipurile de vase ce apar şi în necropolele tumulare de la Someşeni şi Nuşfalău indică o primă fază databilă la sfîrşitul sec. VII şi la începutul celui următor. Faza ulterioară poate fi ilustrată prin materialul ceramic din inventarul locuinţelor nr. 6 şi 9. Cronologic, ea poate fi încadrată în sec. VIII şi la începutul celui următor. Vasele ornamentate cu linii incizate orizontal distanţate (inventarul bordeiului nr. 1) şi cu decor lustruit în reţea reprezintă o ultimă fază, databilă în secolul al IX-lea. Nu există indicii certe care să permită emiterea ipotezei, potrivit căreia durata locuirii s-ar fi prelungit pînă în sec. X.

Cuptoarele de lut „în aer liber" pot fi încadrate în ambele nivele de locuire. Deşi lipsite de inventar ceramic, se poate admite aceeaşi datare ca aceea propusă pentru locuinţa învecinată corespunzătoare, căreia dealtfel îi vor fi servit. Rîşniţele aparţin tipului „roman", sînt de dimensiuni destul de mari, fiind lucrate din rocă dură. Piese similare sînt cunoscute şi folosite de-a lungul celei de-a doua jumătăţi a mileniului I p. Ch.

CERNAT, COM. CERNAT (JUD. COVASNA)

Teritoriul comunei Cernat, situată pe valea unuia din afluenţii Rîului Negru — Pîrîul Cernatului — a fost locuit încă din epoca neoliticului timpuriu.

Epocii prefeudale îi aparţin complexe descoperite în două puncte de pe teritoriul comunei, unde au fost semnalate resturi de cultură materială databile în această perioadă.

Primul punct se află la sud-vest de centrul comunei, într-o vale de pîrîu; la capătul vestic al văii terenul devine mlăştinos. Valea şi împrejurimile ei sînt cunoscute sub denumirea de Róberttag („Pămîntul lui Róbert"). Acest punct este, de fapt, un platou mai înalt decît terenul pe care este situată comuna. Spre sud, panta platoului este mai domoală, formînd o viroagă (fig. 1/3). Pe panta nordică a acesteia, în cursul unor lucrări agricole, au ieşit la iveală fragmente de vase şi pietre din vetrele unor locuinţe. O seceră de bronz descoperită în acest loc a fost donată ulterior Muzeului din Sf. Gheorghe de către descoperitorul ei, Málnási Elemér.

În urma acestor descoperiri, în cursul anilor 1962—1965, direcţia Muzeului a dispus efectuarea unor săpături pe ambele pante ale viroagei amintite. Pe panta sudică denumită „Gyümölcsös" („La livadă"), a fost descoperită o aşezare neolitică, aparţinînd culturii cu ceramică pictată de tip Cucuteni A-Ariuşd. Pe versantul mai lat dinspre nord, au fost descoperite resturi materiale din epoca bronzului, La Tène şi din a doua jumătate a mileniului I p. Ch. (fig. 22). În cele ce urmează, sînt prezentate numai complexele aparţinînd acestei din urmă perioade.

[22] J. Eisner, *op. cit.*,, pl. 57/1—3.

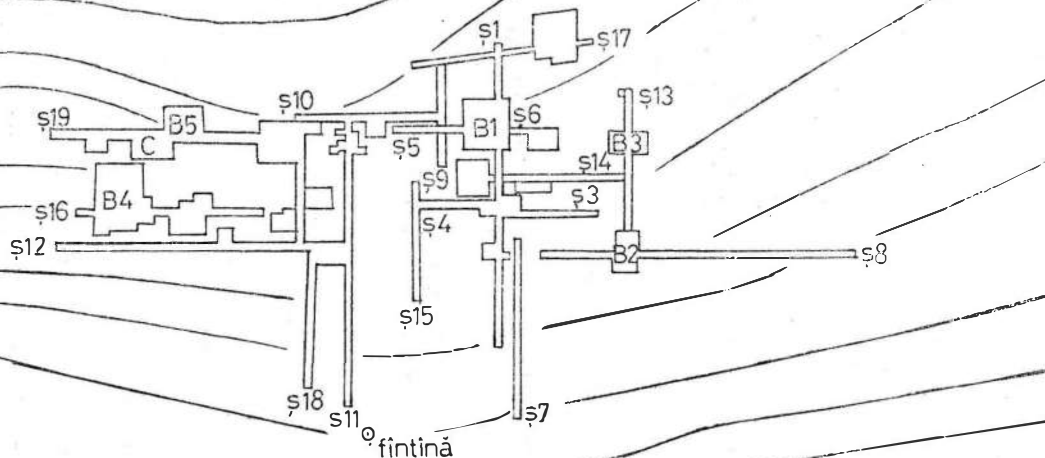

Fig. 22 Planul general al săpăturilor de la Cernat-Róberttag din anii 1962—1965 (1962 — S. 1—6; 1963— S. 7—12; 1964— S. 13—16; 1965— S. 17—19); C cuptor; B bordei.

Bordeiul nr. 1, descoperit în secțiunea 1/1962, este o locuință de formă pătrată (cu latura de 3,00 m), avînd vatra înconjurată de pietre amplasată în colțul nord-estic (fig. 23/Bl.1). Podeaua locuinței se afla la 0,70 m adîncime față de nivelul actual al solului. Din inventarul bordeiului, alături de o fusaiolă bitronconică (fig. 23/Bl. 3), fac parte și fragmente de vase lucrate cu mîna. Printre acestea se afla și un fragment de tipsie (fig. 23/Bl.2).

Bordeiul nr. 2, descoperit în secțiunea 8/1963, este o locuință de formă pătrată, cu latura de 3,00 m, avînd vatra înconjurată de pietre amplasată în colțul de nord-est (fig. 23/B 2.1). Vatra a fost construită în marginea unei gropi din nivelul mai vechi, dacic, în mijlocul căreia era așezată o lespede mare de piatră. Sub aceasta, a fost descoperită o fructieră lucrată la roată.

În fața vetrei, înspre est, se afla un vas păstrat fragmentar, iar în cealaltă parte, înspre vest, cu altul, lipsit în bună parte de margine. Amîndouă sînt lucrate cu mîna din pastă amestecată cu microprundiș, au fundul plat și umerii proeminenți.

Alături de alte fragmente ceramice, din inventarul locuinței mai făceau parte o piatră de rîșniță și un cuțit de fier (fig. 23/B 2.2).

Bordeiul nr. 3, descoperit în secțiunea 13/1964, este o locuință ale cărei dimensiuni nu au putut fi determinate, avînd vatra înconjurată de pietre cu gura îndreptată spre sud (fig. 24/1).

Inventarul locuinței consta din două fusaiole de lut bitronconice (fig. 24/4, 5) și mai multe fragmente de vase lucrate cu mîna și la roata cu turație rapidă. Din prima categorie fac parte două fragmente de tipsii (fig. 24/2, 3). Din cea de-a doua face parte și un fragment aparținînd unui vas lucrat din pastă fină, păstrînd în interior urmele modelării pe roată, avînd diametrul maxim în jumătatea superioară, buza răsfrîntă în afară și umărul decorat cu două linii paralele, incizate orizontal (fig. 24/7). Un alt fragment din această categorie ceramică, avînd buza îngroșată, este decorat cu caneluri de lățime inegală (fig. 24/6).

Bordeiul nr. 4, descoperit în secțiunea 16/1964, este o locuință de formă dreptunghiulară, cu laturile lungi orientate în direcția nord-vest—sud-est (3,00 × 2,50 m). Conturul locuinței a fost determinat cu ajutorul gropilor de par amplasate la colțuri (fig. 25). În jurul locuinței, în afara acestor gropi au mai fost găsite și altele. Împreună cu cele două gropi de pe latura de sud a locuinței, ele aparțin nivelului datat în epoca bronzului și în Latene. Gropile găsite în colțul de nord-vest ar putea însă să aparțină unei construcții anexe din perioada mileniului I d. Hr. Lîngă latura de est a locuinței se afla o rîșniță circulară (fig. 26/B 4.1).

Pe vatră și în umplutura gropii locuinței, inventarul ceramic al acesteia era amestecat cu fragmente din epoca bronzului și din Latène. Un fragment dintr-un vas lucrat cu roata, din pastă zgrunțuroasă, avînd buza îngroșată, este decorat pe umăr cu rozete ștampilate (fig. 26/B 4.2).

Bordeiul nr. 5, descoperit în secțiunea 19/1965, este o locuință pătrată, cu latura de 2,60 m, avînd vatra înconjurată de pietre amplasată în colțul de nord-vest și parțial demontată, multe dintre pietre fiind găsite în colțul

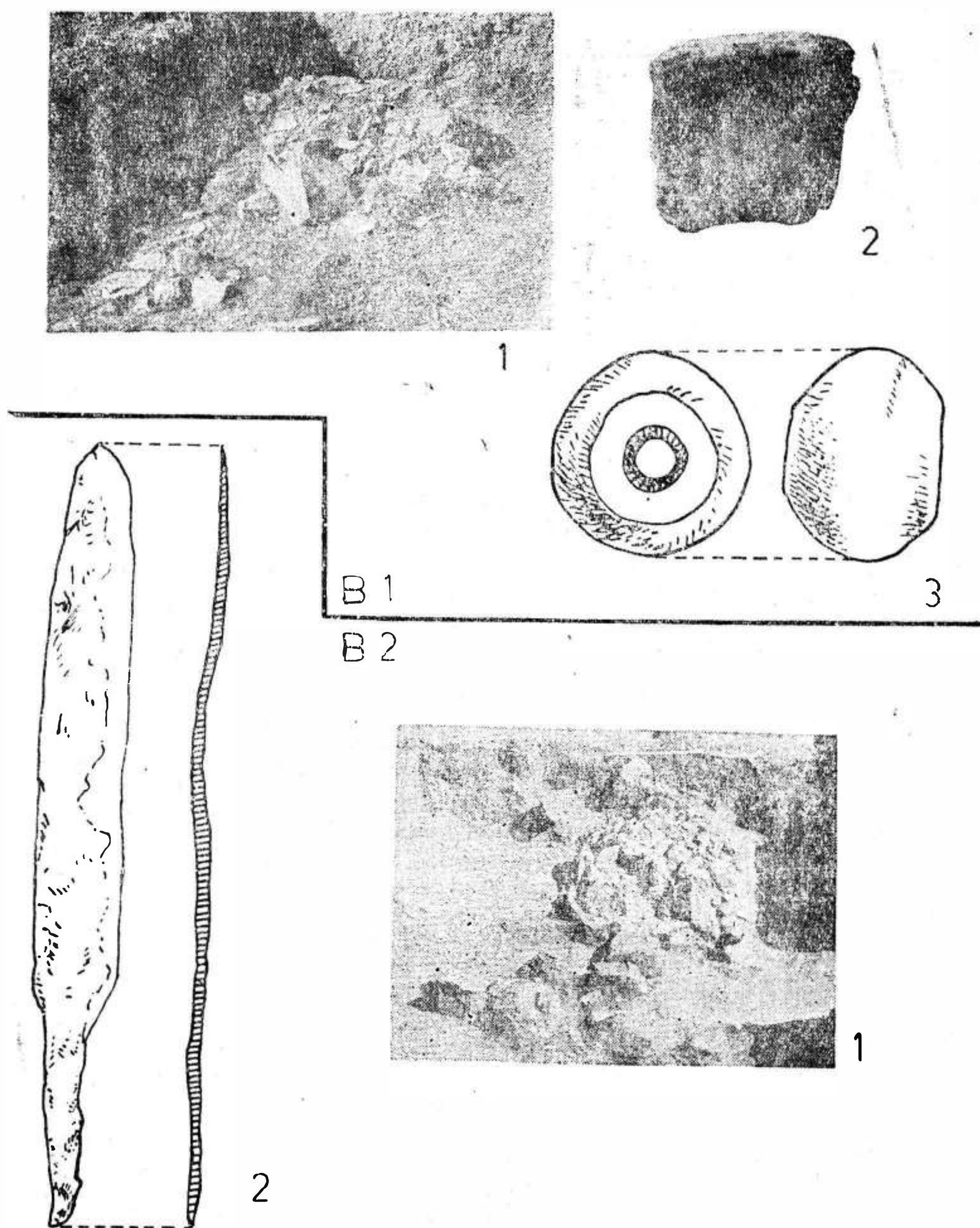

Fig. 23. Inventarul bordeielor nr. 1 şi 2 de la Cernat-Róberttag.

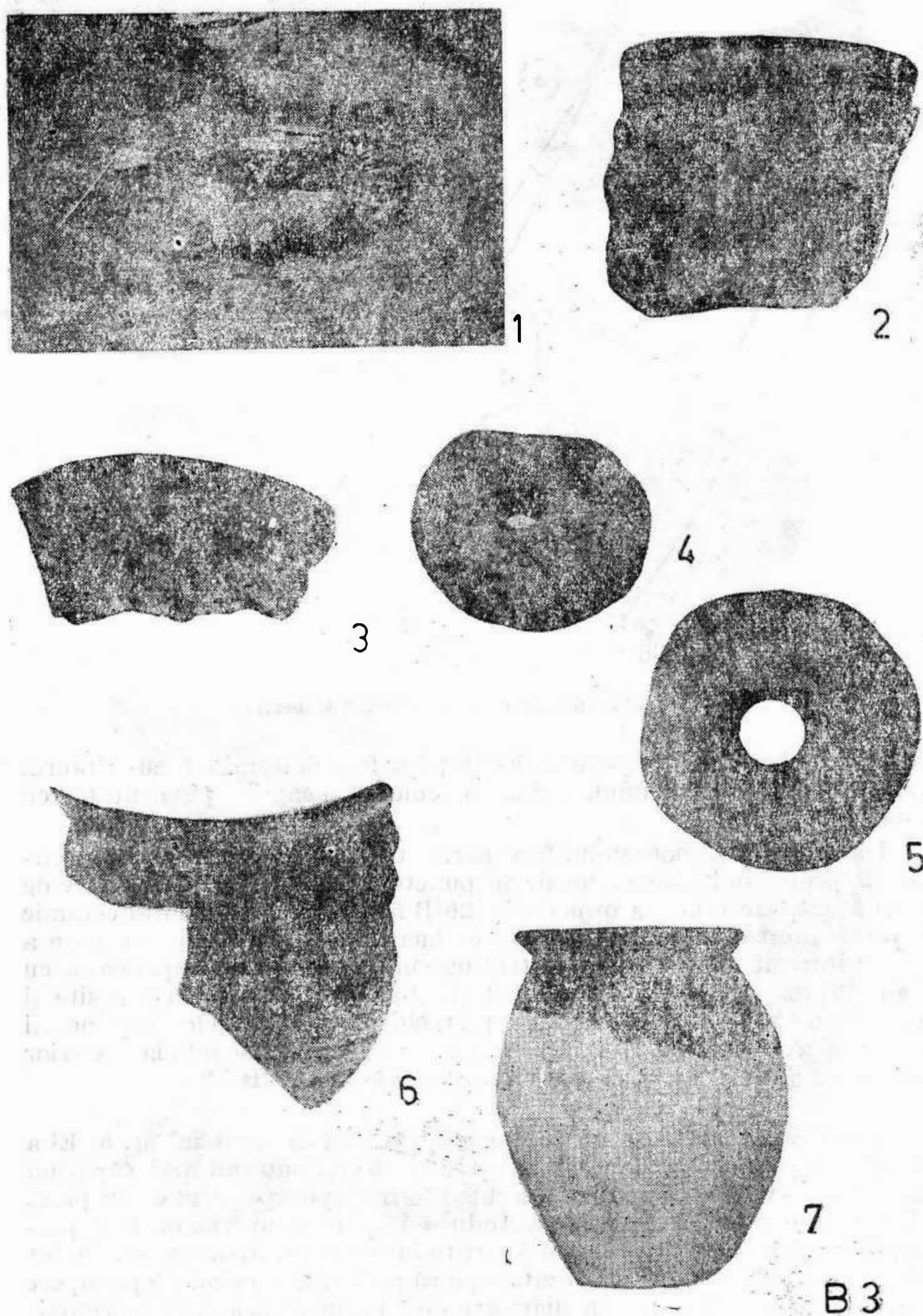

Fig. 24. Inventarul bordeiului nr. 3 de la Cernat-Róberttag.

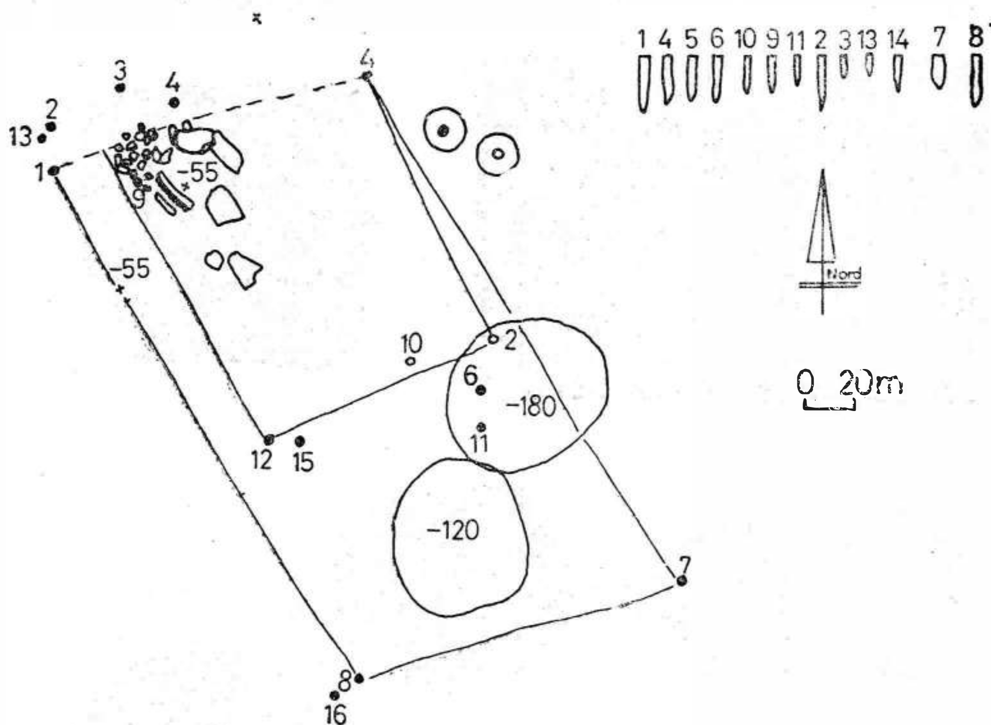

Fig. 25. Planul bordeiului nr. 4 de la Cernat-Róberttag.

nord-estic al bordeiului. Conturul locuinţei a fost determinat cu ajutorul umpluturii gropii bordeiului, avînd o culoare neagră, pigmentată cu cărbune.

Din inventarul bordeiului face parte un inel de argint cu şaton circular, decorat prin incizie cu un şir de puncte pe margine şi cu un motiv de cercuri aşezate în cruce la mijloc (fig. 26/B 5. 1 a—b). Materialul ceramic este reprezentat de fragmente de vase lucrate cu mîna, dintre care a putut fi întregit un vas cu diametrul maxim în jumătatea superioară, cu margine aproape dreaptă şi umărul teşit (fig. 26/B 5.4). Au fost găsite şi fragmente de vase lucrate la roată, păstrînd pe fund urmele desprinderii de pe aceasta (fig. 26/B 5. 3). Un fragment cu buza răsfrîntă la exterior este decorat pe umăr cu două caneluri orizontale (fig. 26/B 5.2).

Aşezării îi aparţine şi un cuptor găsit la vest de bordeiul nr. 5. El a fost săpat în pămînt, avînd pereţii groşi de 5—6 cm, puternic arşi, căpătînd culoarea roşie-violetă. Cuptorul a avut o formă aproape rotundă în plan, iar în secţiune o formă ovală, îngustîndu-se în partea superioară. Este prevăzut cu două camere de ardere despărţite între ele printr-un perete de lut ars la roşu. Peste acestea era aşezată o placă perforată servind drept suport pentru vase. Cuptorul avea un diametru de 1 m, înălţimea sa fiind aproximativ egală cu diametrul. Peretele vestic s-a păstrat cu o înălţime de 0,50 m.

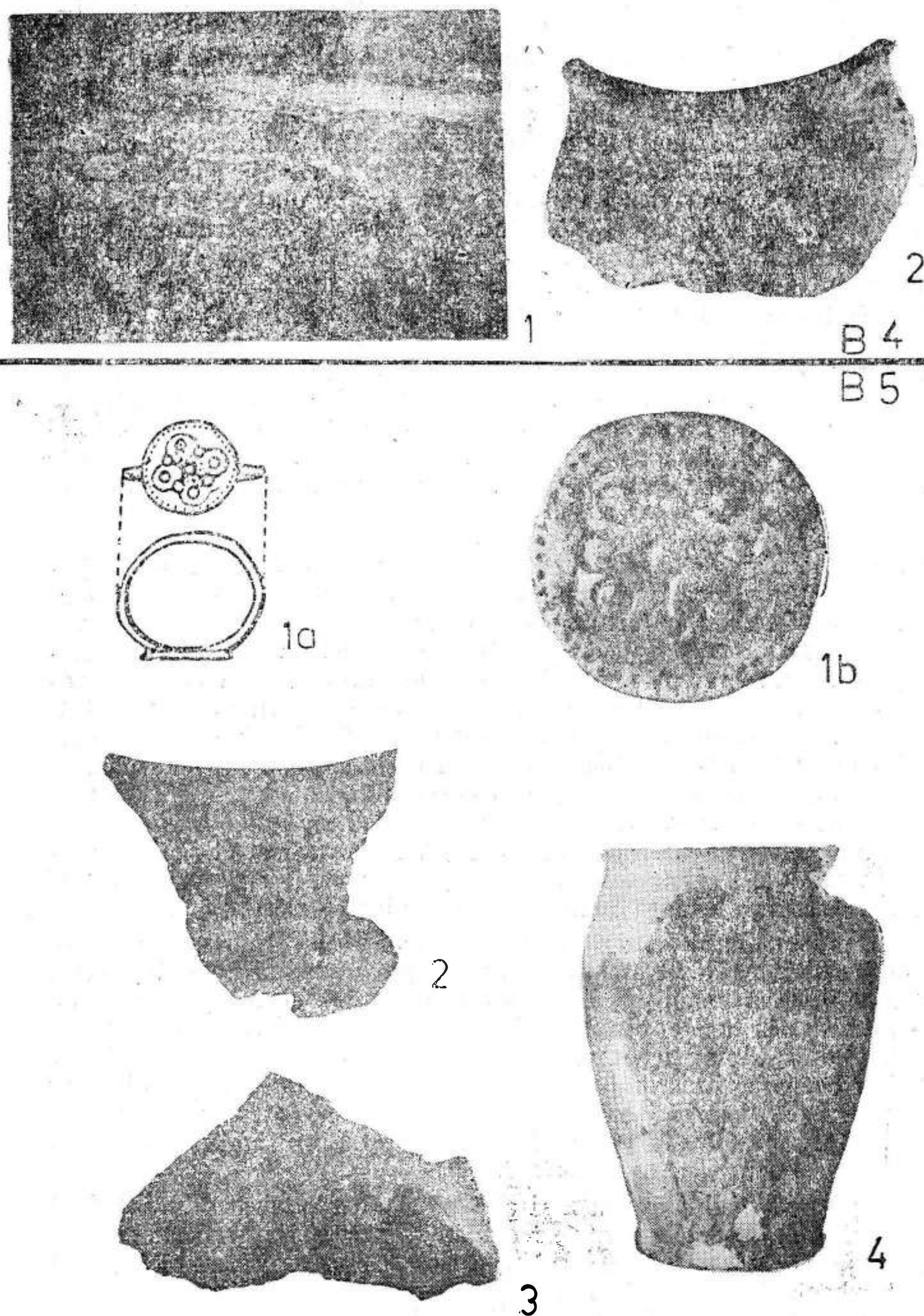

Fig. 26. **Inventarul bordeielor nr. 4 şi 5 de la Cernat-Roberttag.**

Al doilea punct în care s-au semnalat urme de locuire din primul mileniu p. Ch. se află pe malul drept al pîrîului Cernat, care curge dinspre est spre vest, străbătînd tot teritoriul comunei. Este vorba de un teren plat, aşezat la cotitura pîrîului, mărginit spre sud de un platou înalt, acoperit de pădure. Drumul comunal traversează pîrîul pe un pod de piatră, îndreptîndu-se spre capătul văii. Pe partea stîngă a drumului se află cele trei conace aparţinînd membrilor familiei Damokos, dintre care primul, fostă proprietate a lui J. Damokos, adăposteşte o colecţie etnografică a Muzeului judeţean Covasna. De cealaltă parte a drumului se află grădinile şi casele locuitorilor A. Bokor şi Z. Konnáth. În acest perimetru, cuprinzînd drumul, grădinile lui A. Bokor şi Z. Konnáth şi curtea conacului în care se află muzeul au fost depistate în cursul anilor 1972—1973 resturi de locuinţe aparţinînd perioadei în discuţie (fig. 27).

Primul bordei a fost descoperit lîngă şi în afara gardului de piatră al conacului ce adăposteşte colecţia etnografică; s-a păstrat numai jumătate din vatra înconjurată de pietre, restul bordeiului fiind distrus cu prilejul construcţiei drumului. Pe vatră au fost găsite o fusaiolă de lut şi fragmente de vase lucrate cu mîna şi la roata cu turaţii lente, decorate cu linii în val şi linii orizontale.

Bordeiul nr. 2, descoperit în secţiunea trasată în curtea conacului ce adăposteşte colecţia etnografică, perpendicular pe gardul de piatră al acestuia, lîngă care a fost descoperit primul bordei, este o locuinţă de formă dreptunghiulară (5,20 × 3,60 m), cu laturile lungi orientate pe direcţia est-vest (fig. 28). Cuptorul construit din pietre era amplasat în colţul nord-estic. În peretele vestic al bordeiului a fost săpat un alt cuptor de lut, avînd o formă ovală, cu gura spre interiorul bordeiului. Dimensiunile sale erau: diametrul — 1,00 m; înălţimea — 1,00 m; grosimea peretelui — 0,04 — 0,05 m. Lîngă peretele vestic al bordeiului, de o parte şi de alta a gurii cuptorului au fost găsite două gropi de par, amplasate la o distanţă de 1,30 m una faţă de cealaltă. O altă groapă de par a fost găsită în apropierea cuptorului din pietre. Diametrul gropilor variază între 0,04 şi 0,07 m, iar adîncimea lor faţă de nivelul podelei între 0,25 şi 0,30 m.

În umplutura bordeiului au fost găsite mai multe fragmente de vase şi două cuţite de fier (fig. 29/B 2.1, 2). Între cuptorul de lut şi cel din pietre, în partea nordică a locuinţei, fragmentele ceramice erau amestecate cu oase de animale. În faţa cuptorului din pietre au fost găsite fragmente de scîndură carbonizată, iar în gropile de par, resturile carbonizate ale stîlpilor de lemn, ceea ce constituie un indiciu al faptului că locuinţa a fost distrusă prin incendiere. Au fost găsite fragmente de vase făcute cu mîna şi la roata cu turaţii lente, acestea din urmă fiind decorate cu linii incizate în val şi orizontal.

În curtea conacului nu au mai apărut şi alte locuinţe , aparţinînd aceleiaşi perioade. Cercetările au fost continuate (însă în grădinile situate de cealaltă parte a drumului. În grădina Bokor nu au apărut nici un fel de resturi arheologice, terenul fiind destul de mlăştinos. Mai riguros a fost cercetată grădina Konnáth, în care, în partea dinspre deal, au fost găsite alte două bordeie şi un cuptor. Numerotarea lor se face în continuarea celorlalte două, găsite în curtea conacului ce adăposteşte colecţia etnografică.

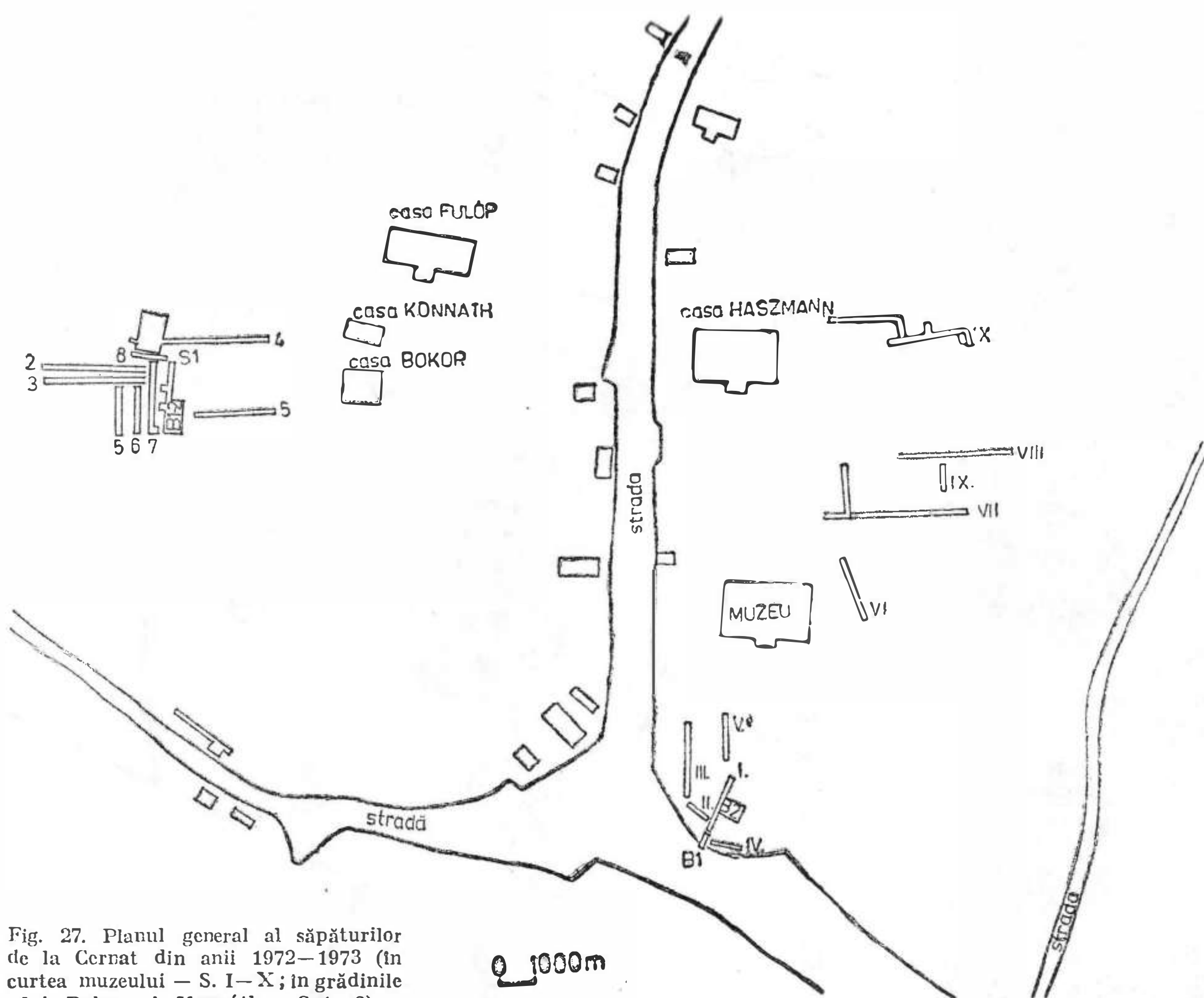
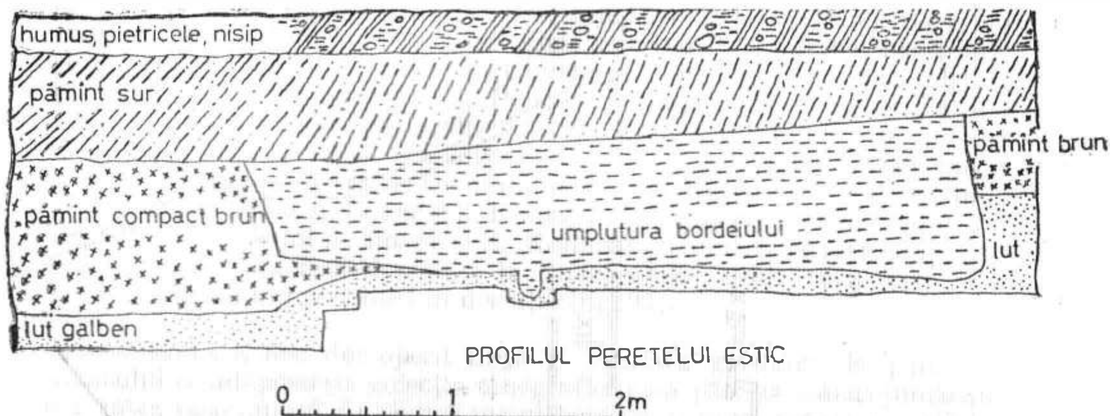

Fig. 27. Planul general al săpăturilor de la Cernat din anii 1972–1973 (în curtea muzeului — S. I–X; în grădinile lui Bokor și Konnáth — S. 1–8).

CERNAT grădina muzeului

Nord

141cm

1c

147cm

3c

-105cm

124cm

100cm

-115cm

2c

100cm

Fig. 28. Planul și profilul estic ale bordeiului nr. 2 de la Cernat-curtea muz...

Bordeiul nr. 3 este o locuință de formă dreptunghiulară (3,00 × 3,40 m), avînd laturile lungi orientate pe direcția est-vest. Cuptorul din pietre a fost amplasat în colțul nord-vestic, deranjat de groapa locuinței nr. 4, păstrîndu-se doar cîteva pietre în jurul vetrei puternic arse. Pe vatră și în umplu-

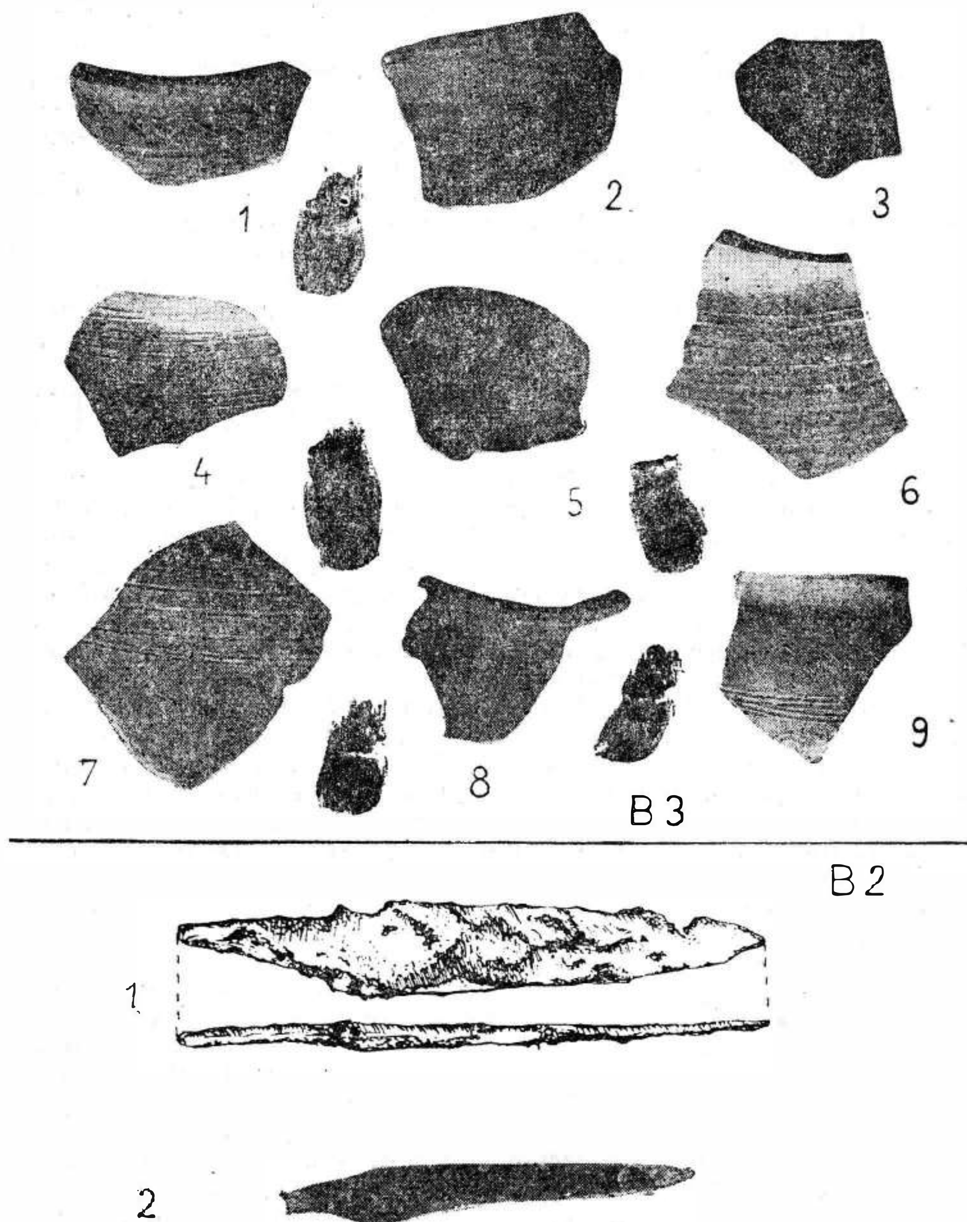

Fig. 29. Inventarul bordeielor nr. 2 și 3 de la Cernat-curtea muzeului și, respectiv, grădina Konnáth.

tura locuinței au fost găsite fragmente de vase lucrate la roata cu turații lente, avînd buza răsfrîntă la exterior tăiată drept (fig. 29/B3.8) sau ascuțită (fig. 29/B 3.9). Cele mai multe dintre ele sînt decorate cu linii incizate orizontal (fig. 29/B 3.4, 6, 7), în val (fig. 29/B 3.8) sau combinat (fig. 29/B3 1,2, 3, 5, 9). Grosimea acestor fragmente este de cca 1 cm.

Bordeiul nr. 4 (fig. 30), suprapunînd cu colțul său nord-vestic partea vestică a bordeiului nr. 3, este o locuință de formă dreptunghiulară (5,00 × 4,00 m), cu intrarea în partea răsăriteană. Lîngă peretele opus intrării au fost descoperite două gropi de par (diametrul — 0,12 m; adîncimea față de nivelul podelei — 0,30 — 0,40 m). În colțul de nord-vest și în cel de sud-vest se găsea cîte o vatră înconjurată de pietre. Probabil că doar vatra din colțul nord-vestic aparținea unui cuptor construit din pietre și demontat ulterior, în timp ce cealaltă vatră prezintă o margine înaltă de 0,30 m și lată de 0,25 m, întărită cu cîteva pietre. Printre pietrele cu care era înconjurată vatra din colțul nord-vestic se numără și un fragment de piatră de rîșniță rotativă.

Din inventarul bordeiului face parte un vîrf de lance de fier, prevăzut cu tub de înmănușare (lungimea — 0,13 m; diametrul tubului de înmănușare — 0,025 m) (fig. 31/1). Materialul ceramic constă din fragmente de vase lucrate la roată. Unele, confecționate din pastă fină cenușie, au buza teșită oblic și sînt decorate cu o rețea de linii lustruite (fig. 32/B4/4). Altele, avînd buza teșită oblic și șănțuită în interior, sînt decorate cu linii incizate orizontal (fig. 32/B 4.2, 6). Un fragment cu buza îngroșată prezintă pe umăr un decor din linii verticale scurte și regulat trasate, urmate de slabe incizii orizontale (fig. 32/B 4.5). Un alt fragment avînd de asemenea buza îngroșată este decorat cu o linie în val. Un fragment cu buza răsfrîntă la exterior și tăiată drept este decorat pe umăr cu două șiruri de crestături fine realizate cu unghia (fig. 32/B 4. 3). Un fragment mai mare dintr-un vas cu umărul proeminent și buza răsfrîntă la exterior, cu o șănțuire înăuntru, este decorat cu două linii incizate în val (fig. 31/6). Alte două fragmente provin dintr-un vas avînd pe fund o ștampilă în relief, formată din două linii groase paralele (fig. 32/B 4.7). Au mai fost găsite două fragmente cu ștampile în relief circulare (fig. 31/4, 5). Două fragmente provin dintr-un vas lucrat din pastă densă amestecată cu nisip, decorat cu linii incizate în rețea, deasupra cărora a fost trasată o linie incizată în val (fig. 31/2, 3).

Nu au fost identificate nici un fel de elemente de fortificare a așezării Tipul de locuință este reprezentat de forma dreptunghiulară, cu groapa săpată la o adîncime destul de mică, avînd acoperișul susținut de stîlpi, cu vatra înconjurată de pietre în colțul nord-vestic sau nord-estic. Uneori, lîngă bordei s-a construit și un cuptor de lut, ca în cazul bordeiului nr. 2 din curtea conacului. Pentru încadrarea cronologică a complexelor de la Cernat, descoperite în curtea conacului sau în grădina Konnáth, cea mai mare importanță ni se pare a prezenta materialul ceramic. El poate fi împărțit în două grupe. Din prima fac parte vasele lucrate cu mîna, din cea de-a doua vasele făcute la roata cu turații rapide. Cele dintîi au aspectul ceramicii cunoscute în aria culturală Jitomir-Korceak-Suceava-Șipot [23],

[23] Eugenia Zaharia, *op. cit.*, p. 120.

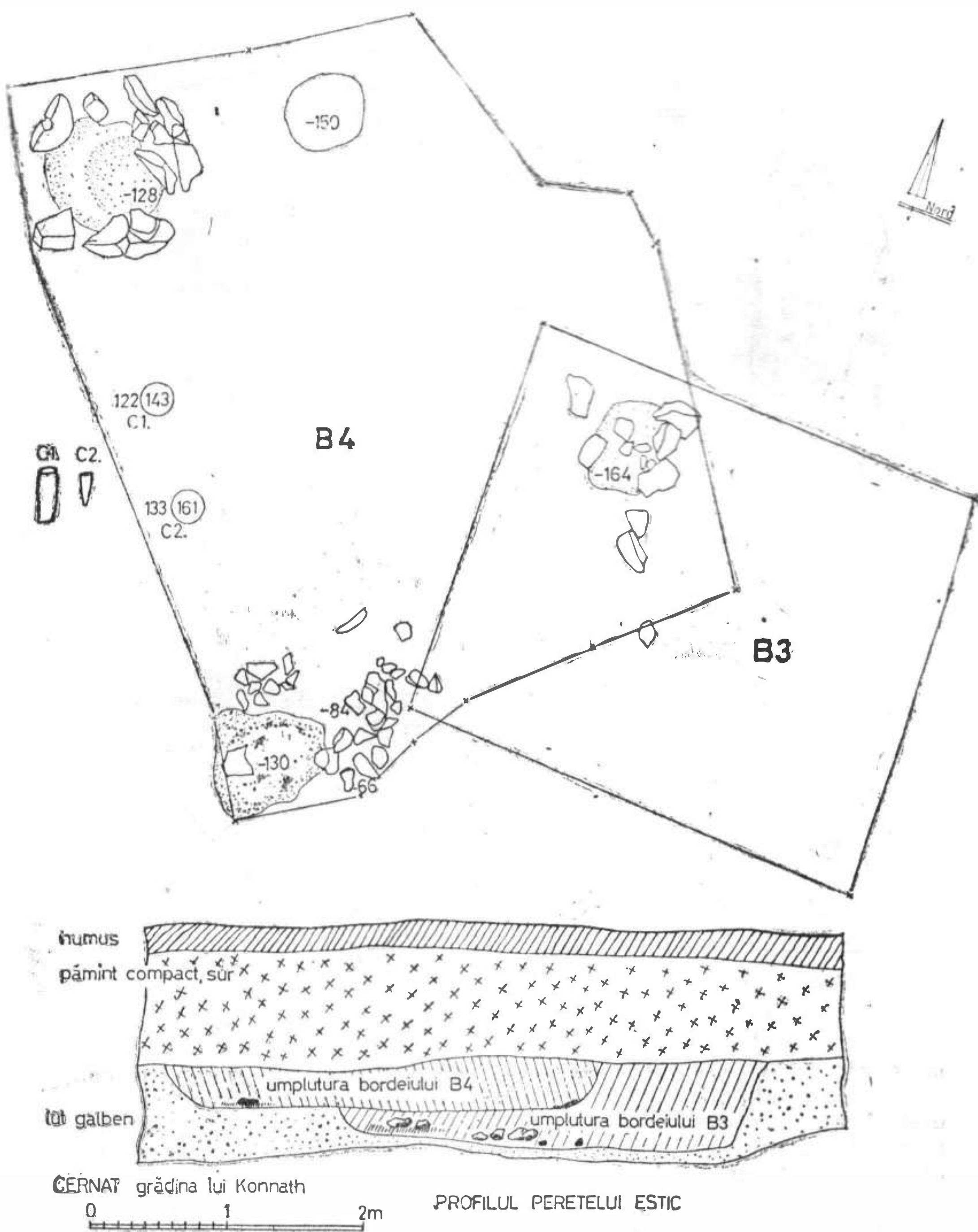

Fig. 30. Planul bordeielor nr. 3 şi 4 de la Cernat-grădina Konnáth.

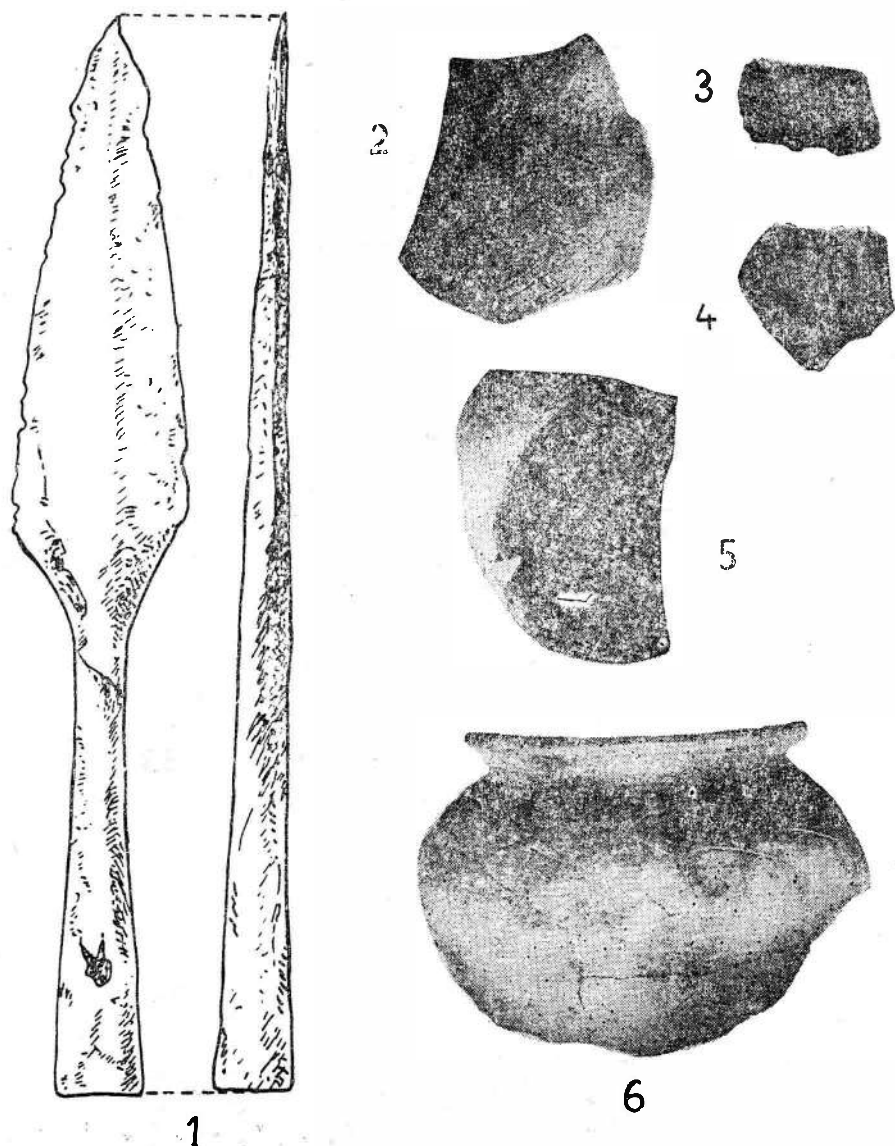

Fig. 31. Inventarul bordeiului nr. 4 de la Cernat-grădina Konnáth.

iar vasele lucrate la roată, decorate cu caneluri late, dinstanţate sau cu linii incizate adînc, prezintă analogii în ceramica culturii Ipoteşti-Cîndeşti [24]. Fragmentul de vas din pastă cenuşie zgrunţuroasă cu decor de rozete ştampilate este considerat în cadrul culturii Bratei a reprezenta tradiţia atelierelor provinciale [25].

[24] V. Teodorescu, *op. cit.*, p. 491, fig. 2/1—6.

[25] Z. Székely, Aluta, 1, 1969, pl., II/1; Ligia Bârzu, *Continuitatea populaţiei autohtone în Transilvania în secolele IV—V*, Bucureşti, 1973, pl. VI/7; X/3.

B4

Fig. 32. Inventarul bordeiului nr. 4 de la Cernat-grădina Konnáth și descoperiri izolate de la Angheluș.

Materialul ceramic este mai sărac decît la Poian. Varietatea tipurilor de vase este mai redusă, ceea ce nu exclude folosirea tuturor tipurilor cunoscute în aşezarea de la Poian. Tipurile principale sînt vasul lucrat cu mîna, avînd buza slab dezvoltată, precum şi tipsiile de lut. Tipul de vas lucrat la roata cu turaţii rapide are analogii imediate în timpul cunoscut din inventarul bordeiului nr. 16 de la Poian.

Obiectele de uz casnic sînt reprezentate de cuţite, fusaiole de lut şi străpungătoare de os. Singurul obiect de podoabă, descoperit în bordeiul nr. 5 de la Cernat-Róberttag, este un inel de argint, cu analogii în lumea romano-bizantină.

Aşezarea din punctul Róberttag este a doua de acest fel din valea Rîului Negru (după cea de la Poian), databilă în funcţie de tipul de locuinţă şi de materialul ceramic în sec. VI. Ea poate fi sincronizată cu primul nivel de locuire de la Poian, cu atît mai uşor cu cît aşezarea de la Róberttag nu are decît un singur nivel ce nu continuă dincolo de sfîrşitul sec. VI sau începutul celui următor. Mai tîrziu, o altă aşezare va lua naştere în valea pîrîului Cernat, pe locul actual al comunei. Acestei aşezări îi aparţin cele două bordeie din curtea conacului şi bordeiul nr. 3 din grădina Konnáth. Ele pot fi datate în sec. VIII, în timp ce ultimul bordei ar putea fi încadrat şi în cel următor.

Bordeiul nr. 4, ce suprapune locuinţa nr. 3, se încadrează fără îndoială într-o perioadă mai tîrzie, probabil la sfîrşitul sec. IX şi la începutul celui următor. Această încadrare cronologică se sprijină pe materialul ceramic descoperit în inventarul bordeiului. Fragmentul de vas din pastă fină cenuşie, cu decor lustruit în reţea aparţine unui tip mai puţin întîlnit. Ornamentul lustruit este executat prin adîncire în pastă. Vase decorate în această manieră sînt cunoscute doar dintr-o etapă mai tîrzie [26], ca de pildă vasul cu buze profilată de la Zalávar (Ungaria), datat de către autorii descoperirii în sec. XII-XIV [27]. Decorul format din crestături făcute cu unghia îşi găseşte analogii tot în aşezarea de la Zalávar, unde este datat în sec. IX—X [28]. Pentru vasul borcan cu corp bombat, cu buza tăiată drept, decorat cu caneluri fine, analogia cea mai apropiată ni se pare a fi atestată în aşezarea din sec. XI de la Dunaújváros [29]. Tot aici este atestată şi ştampila în relief în formă de cerc, aplicată pe fundul vasului, care apare şi în locuinţa de la Cernat [30]. O analogie mai exactă pentru vasul cu buza profilată aflăm în aşezarea de la Tiszaeszlár-Bashalom şi considerăm de aceea că încadrarea cea mai potrivită din punct de vedere cronologic a acestui tip de vas este intervalul sec. IX—X [31].

Încadrarea bordeiului nr. 4 în sec. X şi la începutul celui următor este sugerată şi de un tezaur de monede bizantine, descoperit în grădina Bokor, din care numai o parte a ajuns în colecţia Muzeului din Sf. Gheorghe. Cu toate acestea, monedele păstrate au fost suficiente pentru a stabili

[26] A. Sos, *Zalavár*, Budapesta, 1963, pl. XXI, LX/1.
[27] *Ibidem*, pl. LXI/2—3.
[28] *Ibidem*.
[29] I. Bona, *VII. századi avar települések és Arpád-kori magyar falu Dunaújvárosban*, Budapesta, 1973, pl., 13/7 ; 16/6 ; 17/17.
[30] *Ibidem*, pl. 16/4.
[31] J. Kovalovszki, *Település ásatások Tiszaeszlár-Bashalom*, Budapesta, 1980, pl. 30/1.

componența tezaurului și data îngropării sale, anume la mijlocul sec. XI [32]. Pentru prima dată, astfel, în sud.-estul Transilvaniei apar urmele culturii materiale din sec. X—XI p. Ch.

ANGHELUȘ, COM. GHIDFALĂU (JUD. COVASNA)

La nord-est de comună, se află o vale îngustă formată de pîrîul „Bükkös". La capătul văii se ridică o movilă cunoscută sub denumirea de „Nyiroldala-Remeteoldal" (Dealul Mestecănișului). Pe panta estică a văii, numită „Kövicsesorr" (Loc pietros), cu prilejul extragerii lutului pentru făcut cărămizi, sătenii au găsit în vara anului 1973 un bordei dreptunghiular cu vatra înconjurată de pietre. Din inventarul acestei locuințe, profesorul Ötvös Gyula din localitate a salvat două vase întregi, pe care le-a donat apoi Muzeului din Sf. Gheorghe. Unul dintre ele este lucrat la roata înceată, avînd diametrul maxim în jumătatea superioară și gura mai largă decît fundul. Buza răsfrîntă în afară este decorată cu o linie incizată în val în interior. Vasul este decorat pe umăr cu o bandă de 8 linii incizate orizontal, urmate de două benzi de linii în val, urmate — la rîndul lor — de o altă bandă de 8 linii orizontale (înălțime — 0,17 m; diametrul la gura: 0,14 m; diametrul fundului — 0,085 m) (fig. 32/Angheluș. 1). Celălalt vas este de asemenea lucrat la roata cu turații lente din pastă compactă de culoare cărămizie. Cu corpul zvelt și buza teșită, vasul este decorat pe umăr cu o bandă de linii incizate în val, încadrată de două benzi de linii orizontale (înălțime — 0,197 m; diametrul la gură — 0,14 m; diametrul fundului — 0,077 m) (fig. 32/Angheluș. 2).

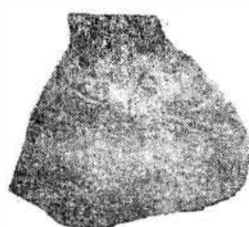
În urma acestei descoperiri, Muzeul din Sf. Gheorghe a întreprins o săpătură de sondaj și de salvare a resturilor de cultură amenințate cu distrugerea de lucrările din cărămidărie. Ambii versanți ai văii au fost sondați cu șanțuri și cu casete, dar nu au mai fost găsite urme din această epocă. Cercetările au continuat însă și pe platoul movilei „Nyiroldala-Remeteoldal". Pe partea sudică a movilei, au fost descoperite un bordei Latène și încă trei bordeie databile în primul mileniu p. Ch., pe care le descriem în cele ce urmează.

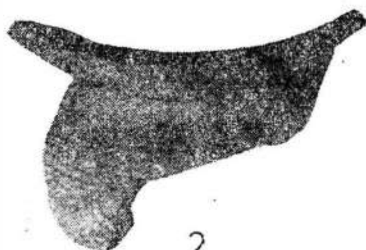
Bordeiul nr. 1 este o locuință de formă pătrată, cu latura de 3,00 m, avînd vatra înconjurată de pietre amplasată în colțul sud-estic.

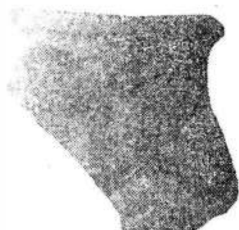
Din inventarul locuinței, alături de un cuțit de fier, fac parte fragmente de vase lucrate cu mîna și la roată. Din prima categorie face parte un fragment cu buza ușor răsfrîntă în afară, decorat pe gît cu două linii în val trasate neregulat (fig. 33/B 1.1). Din cea de-a doua categorie fac parte două fragmente de vase lucrate din pastă amestecată cu nisip, avînd pereții groși de 0,7 cm, decorate cu linii incizate orizontal (fig. 33/B 1.2) sau în val (fig. 33/B 1.3).

Bordeiul nr. 2, este o locuință de formă dreptunghiulară (3,20 × 2,50 m), cu vatra înconjurată de pietre așezată în colțul sud-estic și laturile lungi orientate pe direcția est-vest.

[32] Z. Székely, Aluta, 6—7, 1974—1975, p. 65.

B 1

B 3

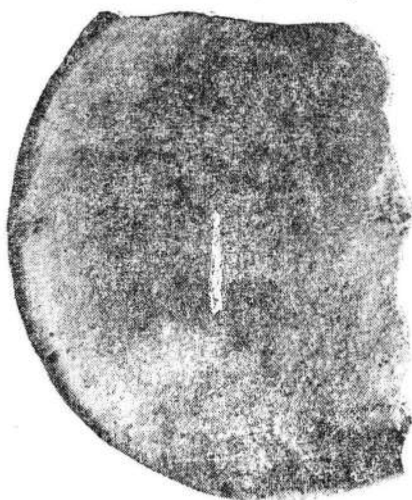

Fig. 33. Inventarul bordeielor nr. 1 și 3 de la Anghelus.

Din inventarul locuinţei face parte un fragment de tipsie, găsit lîngă vatră. Alte fragmente ceramice, lucrate cu mîna din pastă amestecată cu microprundiş, au pereţii groşi de cca 1 cm. Un alt fragment, lucrat la roată, este decorat pe gît cu linii incizate fin, iar pe umăr cu benzi de linii incizate în val urmate de linii incizate orizontal.

Bordeiul nr. 3, care a suprapus o locuinţă de epocă dacică, este un complex arheologic a cărei formă nu am putut-o determina. Vatra bordeiului a fost deranjată din vechime.

Din inventarul locuinţei face parte un fragment de vas lucrat cu mîna din pastă amestecată cu cioburi pisate şi microprundiş avînd buza răsfrîntă în afară şi modelată cu degetele (fig. 33/B3.1). A fost descoperit şi un fragment de tipsie de lut, cu marginea scundă (fig. 33/B 3.2).

Bordeiul nr. 4, descoperit la capătul secţiunii I, este o locuinţă a cărei formă nu a putut fi stabilită din cauza deranjării sale. Din inventarul locuinţei au fost recuperate mai multe fragmente de vase lucrate la roată. Trei fragmente fac parte dintr-un vas cu buza răsfrîntă în afară şi tăiată drept, decorat pe umăr şi pîntece cu caneluri distanţate, peste care în regiunea gîtului au fost plasate crestături unghiulare. Fundul vasului prezintă o ştampilă în relief de formă reticulară (fig. 34/1). Un alt fragment de vas cu buza răsfrîntă în afară şi tăiată drept este decorat cu linii incizate neregulat orizontal, peste care au fost trasate cîteva haşuri oblice. Deasupra acestui ornament au fost aplicate în regiunea gîtului mai multe crestături de formă neregulată (fig. 34/2). Un alt fragment este decorat cu linii incizate orizontale, urmate de o bandă de linii în val (fig. 34/5). Un altul prezintă linii incizate orizontal, peste care au fost plasate crestături de formă ovală (fig. 34/4). Un fragment de vas cu buza răsfrîntă în afară şi teşită oblic este decorat cu o bandă de linii incizate în val, urmată de striuri orizontale fine (fig. 34/6). La rîndul său, un fragment din corpul unui vas este decorat cu linii incizate orizontal, iar dedesubt cu o bandă de linii în val; peste inciziile orizontale au fost plasate crestături de formă ovală (fig. 34/3). Există şi un fragment de vas cu buza răsfrîntă în afară şi tăiată drept, lipsit de decor (fig. 34/7).

Inventarul bordeielor şi mai ales materialul ceramic sugerează existenţa mai multor faze cronologice ale aşezării. Primei etape îi aparţin bordeiele nr. 1—3. Fragmentele de vase lucrate cu mîna, avînd aspectul ceramicii „slave" arhaice, indică o încadrare a acestui nivel de locuire în cea de-a doua jumătate a sec. VI şi la începutul celui următor. Această datare pare a fi confirmată şi de fragmentul de vas lucrat la roata cu turaţie rapidă, de tradiţie romană, care este o prezenţă obişnuită în aşezările acestei perioade [33].

Vasele salvate din bordeiul distrus de lucrările din cărămidărie prezintă însă un alt aspect, cunoscut în valea Tîrnavei Mari din aşezările de la Filiaş şi Sălaşuri, datate în sec. VII-VIII [34]. Putem conchide, considerînd bordeiul distrus ca reprezentînd o altă fază cronologică, mai tîrzie, decît cea a locuinţelor de pe „Dealul Mesteacănişului". Pe de altă parte, materialul ceramic recuperat la capătul secţiunii I din acelaşi punct de săpătură reprezintă în mod evident cea mai tîrzie etapă a aşezării din valea pîrîului

[33] Eugenia Zaharia, Aluta, 1, 1969, p. 120.
[34] Z. Székely, *op. cit.*, pl. 1/8 ; Idem. Marisia, 5, 1975, pl. XXXIX/11—12.

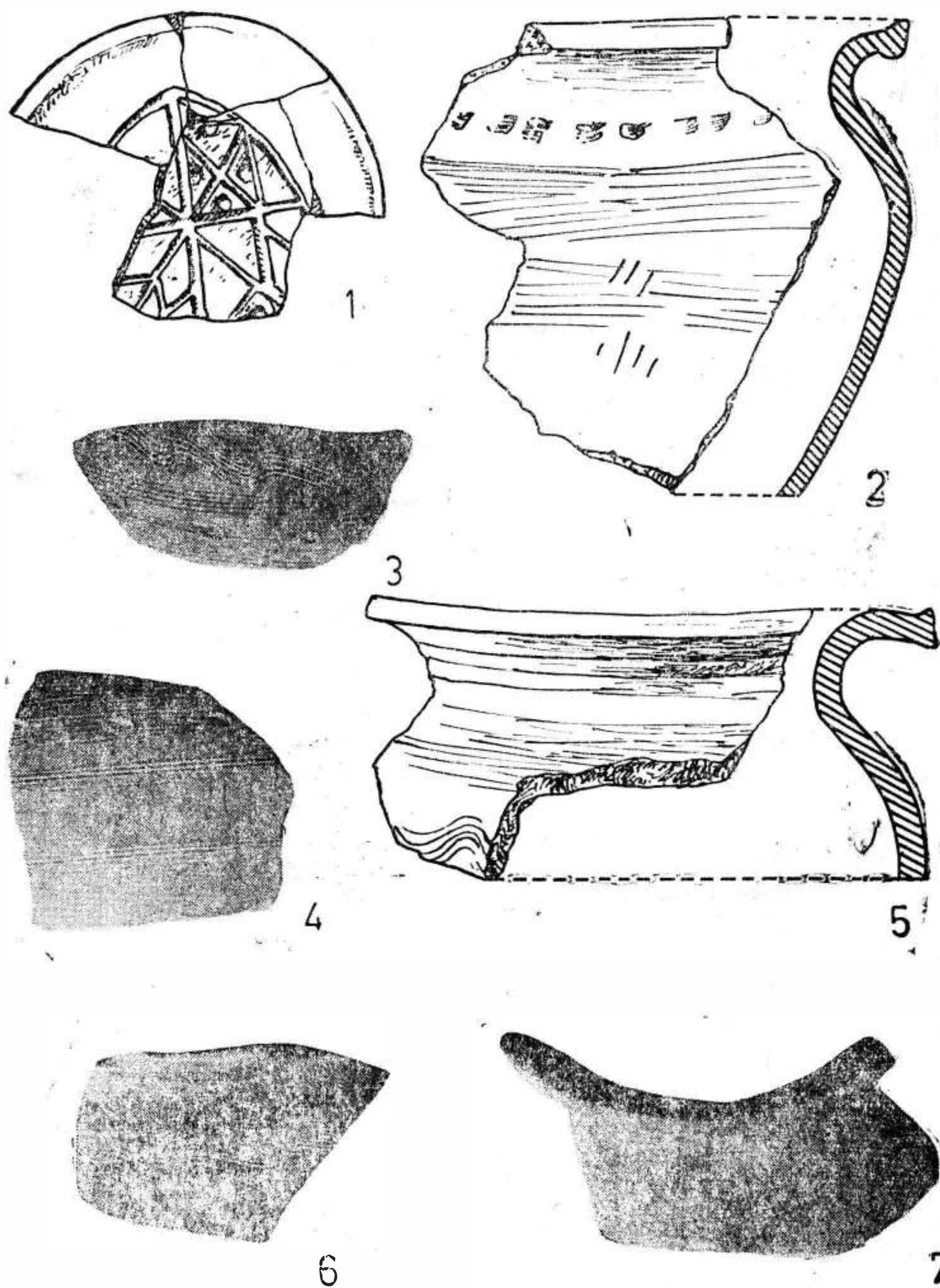

Fig. 34. Inventarul bordeiului nr. 4 de la Anghelus.

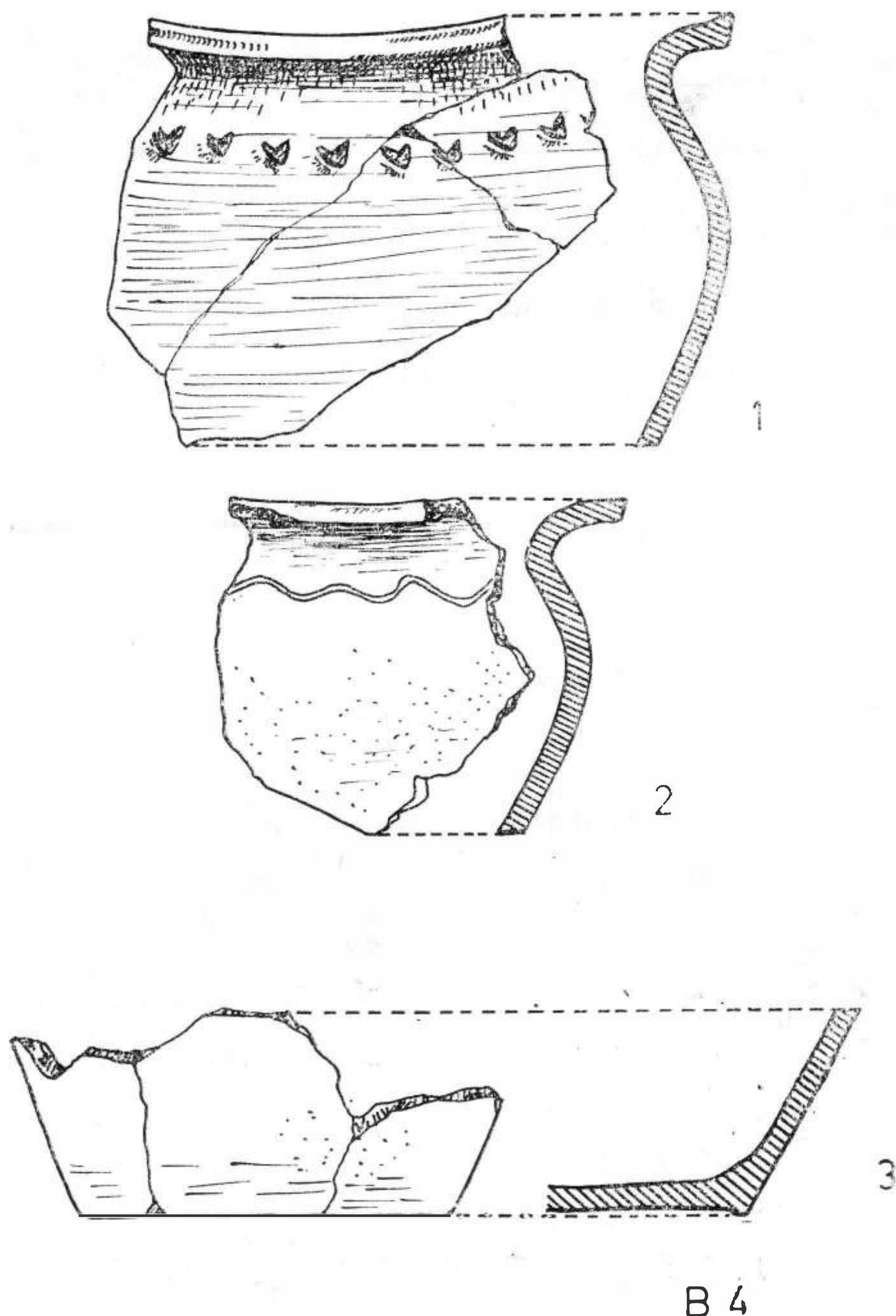

Fig. 35. Inventarul bordeiului nr. 4 de la Anghelus.

Bükkös. Vasele făcute la roata cu turaţie rapidă, cu buza răsfrîntă în afară, corpul bombat şi decorul alcătuit din linii orizontale, în val, dar şi din crestături, sînt caracteristice perioadei secolelor X—XI [35]. Ştampila de pe fundul unuia dintre vase, precum şi vîrful de săgeată romboidal [36], găsit împreună cu aceste vase, confirmă încadrarea în această perioadă. Un material ceramic de acest gen a mai fost descoperit la Reci, într-un mormînt de inhumaţie cu scheletul deranjat, ce nu a putut fi datat la momentul descoperirii sale, din cauza lipsei oricăror analogii.

SF. GHEORGHE, JUDEŢUL COVASNA

La Sf. Gheorghe, pe malul drept al Oltului, în punctul numit „Kulakert" (Grădina lui Kula), Lászlo Ferenc a găsit la începutul secolului nostru fragmente ceramice databile în cea de-a doua jumătate a mileniului I p. Ch. [37]. Sînt fragmente de vase mari cu margini arcuite şi buza tăiată. Decorul constă din striuri, linii incizate orizontal sau în val (fig. 36/Sf. Gheorghe. 1, 2). Nu există date cu privire la existenţa vreunor complexe arheologice, cu atît mai puţin la natura lor, dar pe baza ceramicii credem că „aşezarea" poate fi datată mai tîrziu decît ultimul nivel de la Poian, adică în sec. X p. Ch.

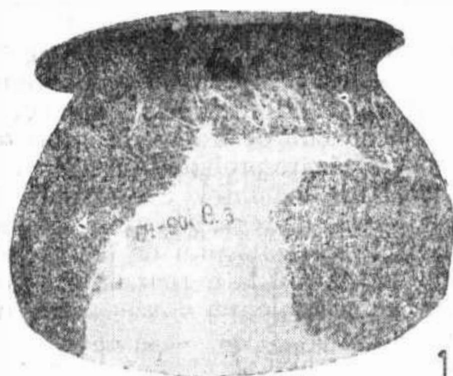
COŞENI, JUDEŢUL COVASNA

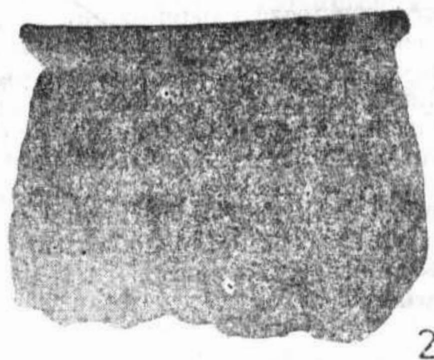
Satul este aşezat pe malul stîng al Oltului, pe o terasă străbătută de drumul asfaltat către Braşov. La capătul sudic al satului, pe partea stîngă a drumului, a fost deschisă o exploatare de nisip, în malul căreia au fost observate gropile unor locuinţe şi pietrele unor vetre. Terenul a fost sondat şi s-a constatat că lucrătorii, cu prilejul exploatării nisipului, găsiseră un bordei. Acesta avea o formă pătrată, cu latura de cca 3,00 m, avînd vatra înconjurată de pietre construită în colţul sud-estic. Latura sudică a bordeiului şi o parte din vatră au fost distruse. Fundul gropii locuinţei se afla la o adîncime de 0,50 m. La gura vetrei au fost găsite bucăţi de cărbune şi fragmente dintr-un vas lucrat la roata cu turaţii lente, cu buza îngroşată, pîntec bombat şi fundul plat. Vasul prezintă urme de ardere secundară (fig. 36/Coşeni. 1). Analogia cea mai apropiată am găsit-o printre vasele descoperite la Blandiana [38].

TURIA, COM. TURIA (JUD. COVASNA)

În cartierul Keratna al comunei, pe malul drept al pîrîului Turia, cu ocazia unor lucrări de instalare a unei conducte de apă în curtea locuitorului V. Mózes a fost descoperită o locuinţă cu cuptor din pietre, care se încadrează pe bază ceramicii din inventarul bordeiului în sec. VII—VIII.

[35] I. Bona, *op. cit.*, pl. 15/1 ; 16/4 ; 17/10, 17.
[36] Z. Székely, Aluta, 3, 1971, fig. 3/3.
[37] Idem, Aluta, 6—7, 1874—1975, p. 70, fig. 1.
[38] K. Horedt, *op. cit.*, p. 267, fig. 6/5—6.

Sf. Gheorghe

Coşeni

Fig. 36. Descoperiri izolate de la Sf. Gheorghe; vas din inventarul unui bordei descoperit la Coşeni.

CONCLUZII CU PRIVIRE LA CARACTERUL ŞI INVENTARUL AŞEZĂRILOR

Toate aşezările din bazinul Oltului superior la care ne-am referit sint lipsite de elemente de fortificare. Ele constau din aglomerări de locuinţe săpate în pămînt, avînd, în general, o formă dreptunghiulară sau pătrată şi vatra înconjurată de pietre întrunul din colţuri. Uneori, gropile de pari

arşi sugerează existenţa unei suprastructuri de lemn pentru susţinerea acoperişului. Stratigrafia acestor aşezări a permis decelarea unui singur nivel de locuire (Cernat-Róberttag) sau a mai multora (Poian, Anghelus). La Poian, locuinţele au fost incendiate, fapt dovedit de arderea deosebit de puternică a podelei şi de grinzile carbonizate căzute probabil din acoperiş. Astfel de observaţii au fost făcute în special la locuinţele din nivelul II.

Cuptoarele de lut pentru copt sînt așezate de regulă în afara locuinţelor, cu excepţia bordeiului nr. 2 din curtea conacului de la Cernat, prevăzut cu un cuptor săpat în peretele vestic. Tot la Cernat, în grădina Konnáth, a fost descoperit și un cuptor de ars oale, cu două camere de ardere și o placă pe care erau așezate vasele.

În inventarul bordeielor predomină materialul ceramic, a cărui clasificare pe baza vaselor păstrate întregi, a celor întregibile și a fragmentelor de margini, permite separarea a trei categorii : ceramică lucrată cu mîna, la roata cu turaţii rapide și la roata cu turaţii lente.

Vasele lucrate cu mîna pot fi, la rîndul lor, împărțite în următoarele grupe : 1) ceramica cu aspect arhaic, reprezentînd orizontul cultural conturat prin descoperirile din regiunea niproviană ; 2) ceramica cu analogii în aria culturală Ipotești-Cîndești.

Ceramica lucrată la roata cu turații rapide apare în nivelurile inferioare de la Poian și Anghelus în asociere cu vasele lucrate cu mîna de aspect slav arhaic, databile în sec. VI. În etapa următoare — sec. VII—VIII — frecvența vaselor lucrate cu roata cu turaţii lente crește în defavoarea celor lucrate cu roata cu turaţii rapide. Decorul lor constă din linii incizate în val și orizontal. Vasele lucrate la roata cu turaţii rapide, decorate cu striuri, uneori cu benzi distanţate de linii incizate în val sau orizontal, își găsesc analogii în aria culturii Ipotești-Cîndești.

Materialul ceramic din nivelurile următoare este esenţial diferit. Deși persistă forma de vas-borcan, confecţionat din pastă compactă, cu sau fără decor, apare și vasul lucrat din pastă fină de culoare cenușie, cu corpul bombat, buza îngroșată și decor lustruit în reţea. Un amănunt semnificativ pentru ceramica nivelurilor superioare este prezenţa ștampilelor în relief pe fundul vaselor.

Ceramica descoperită la Cernat, în grădina Konnáth (bordeiul nr. 4), precum și la Anghelus, reprezintă un alt aspect cultural, definit prin vasele cu buza răsfrîntă în afară, teșită sau tăiată drept, corpul bombat, decorate cu linii incizate orizontal sau în val, la care se adaugă acum hașurile verticale. Vasele prezintă de asemenea ștampile în relief aplicate pe fund. Tezaurul de monede bizantine în care cea mai nouă monedă a fost emisă sub împăratul Constantin IX Monomachos (1042—1055) permite datarea acestui nivel în sec. XI [39].

Fragmentele ceramice recuperate din bordeiul nr. 4 de la Anghelus ilustrează cea mai recentă fază cronologică, databilă în sec. XI—XII. Această datare este confirmată și de vîrful de săgeată romboidal descoperit în această așezare.

[39] Z. Székely, *op. cit.*, p. 59.

Inventarul bordeielor cuprinde şi obiecte de uz casnic, reprezentate prin cuţite de fier, străpungătoare de os de diferite mărimi şi de fusaiole de lut bitronconice sau cilindrice. Caracteristice pentru primul nivel de la Poian, datat în sec. VI—VII, sînt fusaiolele bitronconice cu striuri orizontale.

În categoria armelor poate fi inclus vîrful de lance de la Cernat. Dintre obiectele de podoabă merită a fi menţionate aici cele două fibule de la Poian, una digitată, cealaltă cu picior întors pe dedesubt. Acestea sînt cunoscute în bazinul Dunării în mediul romanic şi slav, fiind datate în sec. VI—VII. Tot ariei de cultură bizantină îi poate fi atribuit şi inelul de argint, descoperit în aşezarea din sec. VI de la Cernat. O menţiune aparte este necesară pentru pieptenele de os de la Poian, avînd un singur şir de dinţi, care, prin analogiile sale, trebuie să fie legat de mediul gepidic [40].

În concluzie, interpretarea rezultatelor arheologice indică existenţa unor comunităţi sedentare ce trăiau pe aceste meleaguri în sec. VI—XI, ocupîndu-se cu agricultura şi creşterea vitelor. Olăritul, ţesutul şi prelucrarea pieilor vor fi avut un rol important în viaţa acestor comunităţi. Şi obiectele de podoabă pot fi considerate drept produse locale, ce valorifică modele romano-bizantine. În ceea ce priveşte atribuirea etnică a materialului descoperit în aceste aşezări, ceramica reprezintă singurul element care poate sugera date în acest sens. Astfel, apare conturată ideea pătrunderii în valea Oltului superior a unor grupuri de slavi răsăriteni (anţi), prezenţă reflectată în vasele cu formă ovoidală, fără gît şi margine, atribuite orizontului cultural slav arhaic. Mediul în care are loc această pătrundere este caracterizat prin tradiţiile romane cu legături în aria culturii Ipoteşti-Cîndeşti, fapt ilustrat de asocierea în inventarul locuinţelor a ceramicii „slave" cu vasele de tradiţie romană, făcute la roata cu turaţii rapide.

Aceluiaşi mediu local îi aparţin şi cele două vase găsite la Poian şi decorate cu cruci incizate, care ar putea sugera existenţa unor elemente legate de creştinism.

Aşadar, în orizontul cultural aparţinînd sec. VI sau începutului celui următor se poate opera o diferenţiere a celor două elemente etnice, cel romanic cu origini în cultura Bratei, dar ilustrînd o etapă mai tîrzie, contemporană cu ultimele faze ale culturii Ipoteşti-Cîndeşti, iar elementul slav atestat prin ceramica de tip Praga, Jitomir-Korceak sau Penkovka. În nivelurile mai tîrzii aceste vase lipsesc, dar apar în schimb unele elemente de formă şi decor, cunoscute din aşezarea de la Blandiana şi din aşezările atribuite culturii Dridu.

În perioada sec. IX—XI, aspectul cultural din sud-estul Transilvaniei se schimbă, fapt ce se reflectă în materialul ceramic, care se dezvoltă şi se îmbogăţeşte, atît sub aspect formal, cît şi decorativ, anunţînd deja tipuri ceramice caracteristice începutului mileniului II p. Ch.

[40] D. Csallany, *op. cit.*, pl. CXXXIII/8—9.

REPREZENTĂRI ANTROPOMORFE PE CERAMICA AŞEZĂRII CUCUTENI A_3 DE LA SCÎNTEIA (JUD. IAŞI)

de CORNELIA MAGDA MANTU

Vasele cu decor plastic antropomorf din cultura Cucuteni sînt acum o categorie bine cunoscută în literatura arheologică. Studii speciale s-au referit pe larg la originea, evoluţia şi diversitatea reprezentărilor antropomorfe din ceramica acestei culturi, atît din punct de vedere plastic, cît şi compoziţional şi au explicat în acelaşi timp rolul lor magico-religios [1]. Contribuţia noastră în acest domeniu constă în prezentarea cîtorva piese recent descoperite în aşezarea cucuteniană de la Scînteia. Din cercetările arheologice efectuate aici în campaniile din anii 1988 şi 1989 provin materialele pe care dorim să le prezentăm în rîndurile ce urmează. Este vorba de două fragmente şi de un vas ce s-a putut întregi, toate decorate cu reprezentări antropomorfe, în tehnica basoreliefului. Aş mai remarca faptul că atît cele două fragmente, provenind de la vase diferite, cît şi vasul reîntregit aparţin recipientului de tip *pithos*, din categoria grosieră. Dacă cele două fragmente prezintă acelaşi fel de reprezentare, vasul întregit aduce în repertoriul tematic o ipostază nouă, necunoscută în plastica cucuteniană.

Primul fragment (fig. 1/2) provine din partea superioară a unui vas de provizii, de culoare gălbui-maronie. Forma exactă a vasului este greu de precizat dar putem presupune că era apropiat de cea a vasului reîntregit (fig. 2). La o mică distanţă de baza vasului este redată în relief o reprezentare antropomorfă cu braţele ridicate, de tip chincit [2]. Această reprezentare este realizată dintr-o bandă de lut, aplicată pe peretele vasului, cu care formează corp comun. Din fragmentul păstrat lipsesc o parte dintr-un braţ şi alta din piciorul opus. Se observă că banda în relief din care a fost modelată această siluetă are aproape aceeaşi grosime pe tot traseul axului care reprezintă corpul uman, cu excepţia extremităţilor, unde este uşor subţiată. Braţele sînt uşor „trase" spre ax, iar picioarele puţin mai depărtate în raport cu aceasta şi în acelaşi timp mai lungi. Trebuie să mai precizăm, de asemenea, că redarea braţelor şi a picioarelor este uşor asimetrică. Fragmentul de vas păstrează în imediata apropiere a acestei reprezentări urme din decorul cu barbotină.

Spre deosebire de fragmentul prezentat, ce provine dintr-o groapă (nr. 35), cel de-al doilea a fost descoperit sub platforma locuinţei nr. 5 (fig. 1/1). A aparţinut unui vas de provizii de dimensiuni mari, ce a fost realizat dintr-o pastă grosieră cu impurităţi şi chiar cu mici bucăţele de cioburi

[1] A. Niţu, SCIV, 18, 1967, 4, p. 549–561; idem, MemAntiq, 2, 1970, p. 79–95; idem, Carpica, 4, 1971, p. 81–88.

[2] Termenul a fost folosit pentru prima dată de A. Niţu.

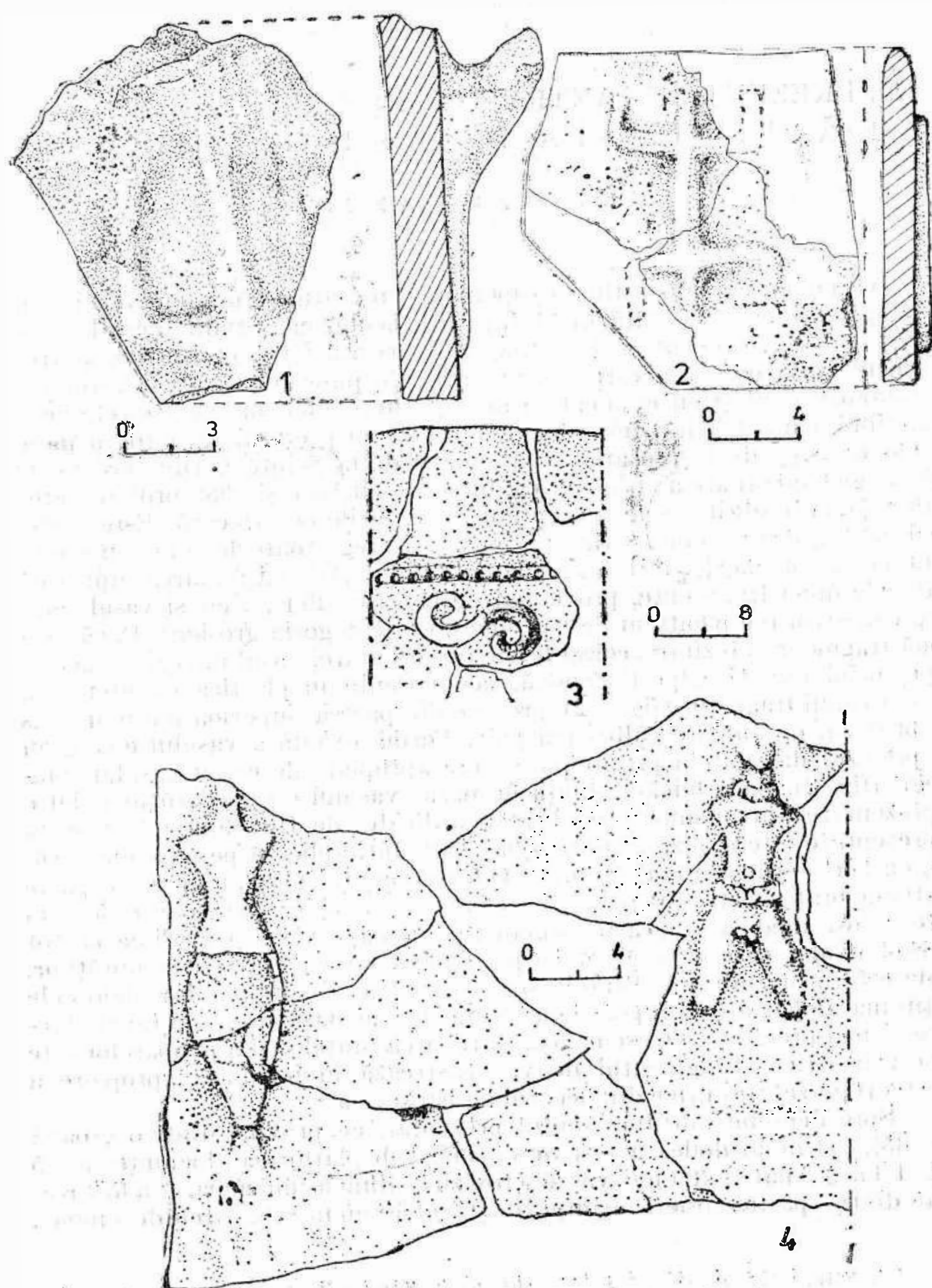

Fig. 1. Scînteia. Reprezentări antropomorfe pe ceramica grosieră (1, 2). Detalii de pe *pithos*-ul cu reprezentări antropomorfe (4) și cu spirală înfășurată în „S" (3).

pisate. Fragmentul este de culoare maron închis, negricios chiar, și indică o ardere secundară. Partea superioară se termină cu o toartă alveolată, masivă, neperforată. Exact sub ea este modelată în basorelief, o reprezentare antropomorfă cu mîinile ridicate. Fragmentul descoperit păstrează o parte din axul central, unul din brațe și o mică porțiune din cel de-al doilea. După maniera de modelare, apreciem că această reprezenare se încadrează tot în categoria pieselor cu brațele ridicate și în poziție chincită. Ca și în cazul reprezentării anterioare, și tipic acestui gen, capul nu este modelat în mod special nici de această dată. Se observă că în locul unde se termină brațul care se păstrează și acolo unde ar fi trebuit să fie capul figurinei banda se lățește brusc și formează parte integrantă din toartă. Partea interioară a fragmentului prezentat este pictată roșu-vișiniu. Tema reprezentării plastice antropomorfe cu brațele ridicate și în poziție chincită mai este întîlnită în aria culturii Cucuteni la Ghelăiești (Cucuteni A2)[3], Trușești (Cucuteni A3)[4] și Dumești (Cucuteni A3b)[5].

Reprezentările menționate din aria culturii Cucuteni, la care se adaugă și cele de la Scînteia, prezintă desosebiri în detaliile de modelare și în dimensiuni. Ar mai fi de făcut observația că, spre deosebire de piesele cunoscute înainte, ultimele două, apărute recent la Scînteia, provin din părți diferite ale vaselor pe care au fost modelate, respectiv buza (fig. 1/2) și regiunea de sub toartă a unui vas (fig. 1/1).

Astfel de reprezentări, cu brațele ridicate și în poziție chincită, situate în apropierea buzei vasului, au apărut în publicații mai recente ce se referă la materiale provenind din Bulgaria[6] sau de pe teritoriul fostei U.R.S.S.[7]. Așadar, observăm că cel de-al doilea fragment nu prezintă deocamdată analogii pentru plasarea în tectonica vasului, în repertoriul cunoscut al reprezentărilor din categoria cu brațele ridicate și picioarele chincite, din neo-eneoliticul balcano-dunărean.

Analizînd toate reprezentările cu brațele ridicate și picioarele în poziție chincită descoperite pînă acum, observăm că una singură provine dintr-o așezare Precucuteni III[8], iar restul provin din așezări care din punct de vedere cronologic se plasează în faza Cucuteni A2—A3. Din materialele publicate pînă acum, în faza Cucuteni A—B sau B, astfel de reprezentări lipsesc. Mai mult chiar, aș face precizarea că acest gen de reprezentări nu depășesc linia Prutului. În abundentele materiale arheologice provenind din aria Tripolie, acest gen de reprezentare nu a fost încă menționat. În sudul arealului Cucuteni, motivul reapare, așa cum bine se cunoaște, în aria Stoicani-Aldeni[9].

[3] A. Nițu, Carpica, 4, 1971, p. 81, fig. 1/1.

[4] Vl. Dumitrescu, *Arta culturii Cucuteni*, București, 1979, p. 81. fig. 63.

[5] R. Maxim-Alaiba, Acta Moldaviae Meridionalis, 5—6, 1983—1984, p. 134—135, fig. 14—15.

[6] A. Todorova, *Kupferzeitliche Siedlungen in Nordostbulgarien*, München, 1982, p. 87, fig. 51/10.

[7] T. Kiguradze, *Neolitische Siedlungen von Kvemo-Kartli, Georgien*, München, 1986, p. 59, fig. 53.

[8] S. Marinescu-Bîlcu, *Cultura Precucuteni pe teritoriul României*, București, 1974, p. 265, fig. 84/2.

[9] I. T. Dragomir, *Eneoliticul din sud-estul României. Aspectul cultural Stoicani-Aldeni*, București, 1983, p. 84, fig. 44 a, b, Suceveni.

Vasul cu reprezentări antropomorfe (fig. 2) la care ne vom referi în rîndurile ce urmează a fost descoperit în locuinţa nr. 4. Resturile sale zăceau la adîncimea de 0,55 m pe latura de sud-est, deasupra platformei din locuinţa menţionată. Recipientul descoperit face parte din categoria *pithoi* de mari dimensiuni (înălţimea 86 cm, diametrul gurii 53 cm, dia-

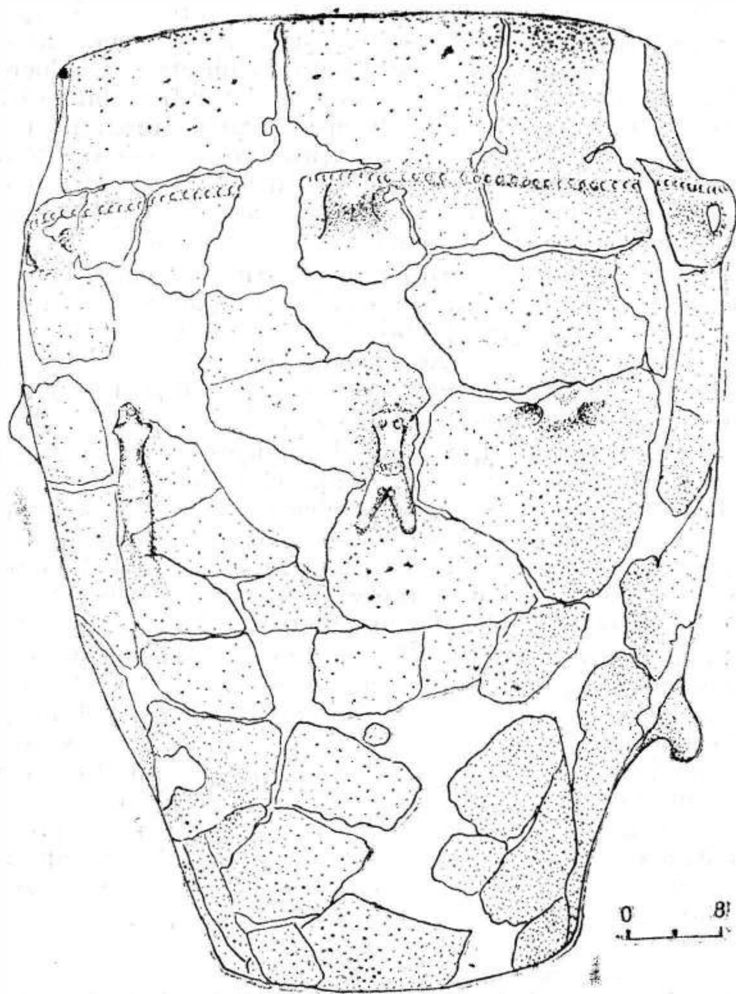

Fig. 2. Scînteia. *Pithos* cu reprezentări antropomorfe.

metrul maxim 65 cm, diametrul fundului 35 cm), cu corpul alungit şi cu baza îngustă. Gîtul este scurt, mai îngust decît diametrul maxim şi este delimitat de corpul vasului printr-un decor cu mici alveole rotunjite, realizate cu un instrument ascuţit. Buza vasului, înaltă, este uşor evazată spre exterior. Recipientul are trei rînduri de torţi „supraetajate" prezentînd astfel analogii cu vase de acest fel descoperite şi în alte aşezări cucu-

teniene[10]. Primul „etaj” este alcătuit din cinci torți de formă rotunjită, perforate orizontal, plasate la același nivel, decorate în partea de sus cu alveole, dar dispuse la distanțe inegale, una de alta. Pe una din laturile vasului, între torțile primului rînd și sub șirul de alveole, apare o spirală înfășurată, în „S”, ce a fost modelată dintr-o bandă subțire de lut și a fost aplicată ulterior pe vas, după cum s-a observat și pe porțiunea de pe care aceasta s-a desprins parțial (fig. 1/3). Cel de-al doilea rînd de torți (doar patru de această dată) se află în zona diametrului maxim al vasului, la distanțe inegale de 60, 50 și 40 cm. În spațiul mai mare, de 60 cm, au fost modelate reprezentările antropomorfe. Ultimul șir de torți se găsește la aproximativ 20 cm mai sus de baza vasului. Cele patru torți sînt aproape duble ca mărime față de cele de mai sus, au formă triunghiulară, iar perforația lor este de această dată verticală. Fundul vasului este drept. Din vasul descris lipsesc doar cîteva fragmente din buză, din zona diametrului maxim și aproape jumătate din bază. Vasul a suferit o ardere secundară, motiv pentru care este deformat, iar culoarea sa diferă în unele zone, de la gălbui-cenușiu pînă la cenușiu închis. O situație asemănătoare, cînd vasul a fost ars secundar și era deformat, s-a întîlnit și în așezarea cucuteniană de la Trușești[11]. În interior în totalitate și în exterior pe anumite porțiuni, vasul (buza și gîtul pînă la decorul cu alveole) a fost pictat cu culoare roșie-vișinie[12]. De sub decorul cu alveole și pînă aproape în dreptul ultimului etaj de torți se observă un decor cu barbotină organizată în șiruri orizontale[13].

Reprezentarea feminină, centrală (15,5 cm înălțime), este redată în maniera cunoscută a unor statuete feminine din etapa Cucuteni A3 de la Scînteia, fără nici un fel de decor. Personajul este modelat în picioare, cu trupul suplu, denotînd eleganță și o anume sobrietate. Capul mic este ușor rotunjit, fără a avea însă nici un fel de detalii anatomice. Gîtul este subțire, dar proporționat în raport cu corpul. Bustul statuetei este fără brațe, într-o manieră de modelare comună celor mai multe statuete cucuteniene, iar talia suplă. Abdomenul. care de obicei, chiar la statuetele nedecorate, apare ușor bombat spre exterior, este de această dată complet plat și chiar concav, prezentînd o adîncitură. Partea din zona coapselor lipsește și acest lucru se datorește unui accident din vechime. Ruptura a permis observația că reprezentarea feminină a fost modelată separat și apoi a fost aplicată pe vas. Picioarele sînt redate lipite și se termină sub formă de vîrf ascuțit, fără nici o nervură despărțitoare.

La o distanță de 18,5 cm și cu aproximativ 8 cm mai sus a fost modelată cea de-a doua reprezentare antropomorfă. Este vorba de această dată de un bărbat. Maniera în care a fost modelat oglindește transpunerea din plastica antropomorfă tot a așezării de la Scînteia sau din altele, contemporane cu ea[14]. Spre deosebire de primul personaj, cel de-al doilea

[10] M. Petrescu-Dîmbovița, SCIV, 5, 1954, 1—2, p. 13, fig. 4 ; A. Nițu, Carpica, 4, 1971, p. 84.
[11] M. Petrescu-Dîmbovița, *op. cit.*, p. 13.
[12] În așezarea Cucuteni A3b de la Dumești *pithos*-ul cu reprezentările antropomorfe plastice, duble, a fost acoperit cu o culoare albă (Cf. R. Maxim-Alaiba, *op. cit.*, p. 105).
[13] Același vas de cult de la Dumești prezintă și decor cu barbotină alături de alveole dispuse în brîu și de reprezentări antropomorfe (*Ibidem*).
[14] *Ibidem*, p. 128—133, fig. 8—13.

este mai mic (10,9 cm), dar prezintă mai multe detalii anatomice şi elemente decorative. Astfel şi de această dată capul este mai puţin individualizat, iar comparativ cu prima reprezentare este chiar neglijent modelat. Gîtul este scurt şi pe el apare o eşarfă realizată dintr-o bandă îngustă din lut, aplicată ulterior modelării, cu trei incizii verticale. Bustul nu are nici de această dată braţe, dar în schimb prezintă două pastile în relief, uşor asimetrice şi inegale ca mărime, ce marchează sînii. O altă pastilă din lut ars contureaza ombilicul. Sub talia personajului apare un brîu modelat dintr-o altă bandă din lut (aplicată şi de această dată ulterior), care este incizată cu un decor în zig-zag. Zona şoldurilor este bine conturată, iar picioarele, relativ scurte, depărtate, puternice, au marcate şi genunchii prin îngroşarea lutului şi prin apăsarea uşoară cu degetele. Picioarele se termină cu tălpi de formă dreptunghiulară. Într-o manieră realistă este redat şi sexul personajului.

Cele două reprezentări antropomorfe de pe *pithos*-ul de la Scinteia aduc în discuţie o ipostază nouă a reprezentărilor plastice în relief din cultura Cucuteni. Vasul pe care l-am prezentat redă pentru prima dată în mod clar două personaje văzute frontal — marea zeiţă şi acolitul ei sau cuplul divin.

Reamintim că, între reprezentările plastice antropomorfe de pe ceramica cucuteniană, singura reprezentare frontală cunoscută pînă acum era cea de la Bîrlăleşti [15]. Restul reprezentărilor de acest fel au fost realizate de meşteri olari în maniera „dorsală" şi avem în vedere piesele cunoscute deja de la Bîrlăleşti (Cucuteni A2) [16], Truşeşti (Cucuteni A3)[17], Dumeşti (Cucuteni A3b)[18] şi Bîrlăleşti-Ciomaga (Cucuteni A2) [19]. O piesă tratată într-o manieră identică provine din aşezarea Precucuteni III de la Traian Dealul Fîntînilor [20]. Dacă în aria Precucuteni şi Cucuteni reprezentările plastice frontale pe ceramică sînt atît de rare, în schimb pe ceramica Turdaş ele apar destul de des. Amintim două fragmente cu astfel de reprezentări provenind din grupul cultural Turdaş, descoperite în staţiunea eponimă, şi un vas de cult descoperit în aşezarea de la Parţa [21]. Foarte interesant este şi faptul că una din piesele la care ne-am referit (provenind de la Turdaş) [22] redă un personaj masculin.

Un alt element care trebuie subliniat este acela că, spre deosebire de reprezentarea de la Bîrlăleşti, văzută frontal, unde elementele anatomice ale feţei sînt totuşi sugerate, meşterul olar de la Scînteia a vrut să sublinieze mai multe alte detalii. Din acest motiv poate a acordat o atenţie deosebită modelării corpurilor şi a elementelor decorative ale acestora (pentru cea de-a doua în special).

[15] Vl. Dumitrescu, *op. cit.*, p. 84, fig. 63 b.

[16] *Ibidem*, fig. 63 a.

[17] M. Petrescu-Dîmboviţa, *op. cit.*, p. 13, fig. 4 ; Vl. Dumitrescu, *op. cit.*, fig. 171.

[18] R. Maxim-Alaiba, *op. cit.*, p. 135, fig. 15.

[19] A. Niţu, *op. cit.*, p. 83, fig. 2.

[20] S. Marinescu-Bîlcu. *op. cit.* p. 267, fig. 90/3.

[21] M. Roska, *Die Sammlung Zsofia von Torma*, Cluj, 1941, pl. CXLI/1—16 ; Vl. Dumitrescu, *Arta preistorică in România*, Bucureşti, 1974, p. 185, fig. 190/4—6, 8—9. Piesa se află în colecţiile Muzeului Banatului din Timişoara.

[22] M. Roska, *op. cit.*, pl. CXLI/13.

O altă problemă pe care o ridică vasul de la Scînteia este şi cea a reprezentărilor duble de tip „hieros gamos". Dintre puţinele piese ce alcătuiesc repertoriul reprezentărilor plastice în relief ce pot fi comparate cu cele de pe vasul de la Scînteia, un loc aparte revin descoperirilor de la Dumeşti şi Truşeşti. Reprezentarea de pe *pithos*-ul de la Dumeşti [23] redă silueta feminină în poziţie dorsală, cu braţele ridicate în dublă ipostază : cu picioarele unite în vîrf ascuţit şi în poziţie chincită, astfel că se îndepărtează considerabil de descoperirea noastră. Atenţie mai mare trebuie acordată însă reprezentărilor de pe *phios*-ul de la Truşeşti, ce au fost interpretate ca două, de sex opus, cuplate [24]. Singurul element comun între reprezentările de la Truşeşti şi Scînteia îl constituie, cred, numai reprezentarea celor două personaje de sex opus. Ipostazele cuplului divin pe vasele celor două staţiuni sînt total diferite. Diferită este de altfel şi plasarea lor în tectonica vasului, chiar dacă este vorba în ambele cazuri de *pithos*-uri cu torţi supraetajate. O altă noutate pe vasul de la Scînteia o constituie şi prezenţa acelei spirale în „*S*", ce nu se mai întîlneşte în această manieră pe un alt vas. Fără îndoială, „hieros gamos" de la Scînteia este unic deocamdată în aria culturii Cucuteni, ca modalitate de reprezentare în primul rînd.

O reprezentare simbolică a „hieros gamos"-ului poate fi considerată după unii autori [25] şi plăcuţa de os în forma unui cap de taur de la Bileze Zlote (faza Cucuteni B) pe care a fost incizată o siluetă feminină [26]. Reprezentări duble au apărut şi în aria culturii Gumelniţa. Dacă statueta bicefală de la Rastu [27] trebuie mai curînd încadrată în categoria „cuplului feminin", ipostază ce se întînlneşte de altfel şi în cultura Cucuteni [28], statueta pereche din aşezarea eponimă de la Gumelniţa [29] este fără îndoială un „hieros gamos". În acelaşi sens poate fi interpretat şi fragmentul ceramic din aceeaşi aşezare de la Gumelniţa, cu cele două siluete antropomorfe văzute frontal, modelate din bandă de lut şi decorate cu mici alveole [30]. Deşi în aria Vinča au apărut cele mai multe reprezentări umane în relief, trebuie să remarcăm faptul că nici una dintre acestea nu este dublă şi nici de tip „hieros gamos".

Reprezentările antropomorfe plastice în relief din cultura Cucuteni prezintă, aşa cum s-a spus, o tradiţie culturală Starčevo-Criş transmisă prin filieră liniar ceramică şi Vinča-Turdaş [31]. Piesele descoperite pînă acum, dintre care una singură nu este publicată [32], arată că această manieră de redare a reprezentărilor antropomorfe apare cu predilecţie în fazele Cucuteni A2—A3b (A4) în teritoriul între Carpaţi şi Prut, după care dispare.

[23] R. Maxim-Alaiba, *op. cit.*, p. 134—135, fig. 14—15.
[24] M. Petrescu-Dîmboviţa, *op. cit.*, Vl. Dumitrescu, *op. cit.*, fig. 171.
[25] Această interpretare aparţine colegului Dan Monah.
[26] M. Gimbutas, *Civilizaţie şi cultură*, Bucureşti, 1989, p. 100, fig. 24.
[27] Vl. Dumitrescu, *op. cit.*, fig. 186 şi fig. 193.
[28] Este vorba de altarul descoperit la Truşeşti, în care sînt redate un personaj feminin central şi altul, tot feminin, de dimensiuni mai mici, ambele purtînd la gît engolpicane. Această temă este ilustrată şi de siluetele feminine pictate, ce apar în aşezările tripoliene din Basarabia.
[29] Vl. Dumitrescu, *op. cit.*, p. 229, fig. 249.
[30] *Ibidem*, p. 244. fig. 265.
[31] A. Niţu, SCIV, 19, 1968, 3, p. 387 ; idem, Carpica 4, 1971, p. 82 ; A. László, MemAntiq, 2, 1970, p. 50.
[32] Piesa a fost descoperită de colega R. Maxim-Alaiba în aşezarea Cucuteni A3 de la Dumeşti, jud. Vaslui.

Repertoriul reprezentărilor antropomorfe plastice în relief conţine trei tipuri : a) reprezentările schematice cu braţele ridicate, corpul în formă de ax central şi cu picioarele în poziţie chiacită, în care se încadrează descoperirile de la Truşeşti, Ghelăieşti, Dumeşti, Scînteia, avînd cea mai apropiată analogie în descoperirile de la Tîrpeşi, în Precucuteni III ; b) reprezentările realiste cu detalii anatomice : Bîrlăleşti, Traian-Dealul Fîntînilor, Truşeşti-Ţuguiata, Scînteia ; c) reprezentările realiste, ce redau parţial sau integral corpul omenesc şi sînt plasate de obicei pe torţi : Bîrlăleşti-Ciomaga, Drăguşeni-Ostrov, Chetreşti.

Maniera de redare a acestor reprezentări, schematică sau realistă, ca şi diversitatea atitutdinilor surprinse, atrag atenţia încă o dată asupra fanteziei meşterilor olari cucutenieni. Unul din elementele comune ale acestor reprezentări este apariţia lor pe ceramica poroasă, cu un rol deosebit în practicile magico-religioase, fapt sesizat de mai mulţi autori [33]. Considerăm că vasul de cult cu „hieros gamos" şi cele două fragmente cu reprezentări plastice antropomorfe de la Scînteia se integrează organic în reprezentările similare din aria neo-eneoliticului românesc, contribuind la mai buna cunoaştere a plasticii inepuizabile a culturii Cucuteni [34].

ANTHROPOMORPHOUS REPRESENTATIONS OF THE CERAMICS BELONGING TO THE CUCUTENI SETTLEMENT A3 FROM SCÎNTEIA (IAŞI COUNTY)

SUMMARY

Within the compaign of the archeological diggings between the years 1988—1989 I discovered a vessel which was reunited, and two fragments all of them with anthropomorphous representations.

The two fragments reproduce (Fig. 1/1—2) the image of a feminine silhouette, with raised arms and the legs in a crammed position, with analogies in other Cucuteni settlements, like those from Ghelăieşti. Truşeşti, Dumeşti or Precucuteni period, or like that from Tîrpeşti. Specific, especially, to the Cucuteni phase A2—A3 and to region belonging to central Moldavia up to the Prut, such representations do not appear in the following phases Cucuteni AB or B nor in the Tripolian area, in none of the phasers.

The reunified vessel discovered in the house number 4, belongs to the category of *pithos* of great dimensions, with a lengthened body, narrow base and with penthoused lugs. On one side of the vessel, towards the lugs of the first row and the line of cells, there is a spiral wrapped up in „S", moulded out of a thin band of clay and later applied on the vessel.

[33] A. Niţu, *op. cit.*, p. 81 ; idem, Carpica, 6, 1973—1974, p. 15 ; R. Maxim-Alaiba, *op. cit.*, p. 107.

[34] Dacă avem în vedere maniera de redare a reprezentării masculine, cu cele două pastile ce marchează sînii, ar putea fi apreciată şi ca androgin, dar aceasta nu schimbă cu nimic interpretarea de „hieros gammos" a scenei de pe vas. Problema cuplului divin, reprezentată printr-un personaj feminin şi unul androgin, este însă mult mai complexă şi necesită unele discuţii, pe care intenţionăm să le facem cu altă ocazie.

Those two human representations were mouled at the level of the second row of lugs. The central, feminine representations, is bigger, and the masculine one is a little smaller. The manner of moulding of those two anthropomorphous silhouettes denotes realism and we can appreciate that in this case these had been used a transposition of the plastic art from the Scînteia settlement. The masculine personage presents more anatomical and decorative details. He wears a scarf with three incisions round the neck, and above the hips he has a belt with zigzag incisions.

Those two anthropomorphous representations at the pithos of Scînteia offer a new hypothesis of the plastic representations in relief from Cucuteni culture. On the vessel are represented for the first time clearly two personages seen frontally — the great goddess and her acolyth or the divine couple : „hieros gamos". This figure is also met in Cucuteni culture by the discoveries, already known — those from Truşeşti and Bilze Zlote. The interest in the *pithos* from Scînteia comes first from the hypothesis, wholly new, of this theme from the prehistoire religion. The realistic manner in which the personages are achieved draws a particular attention, as well as their placing in the tectonics of the vessel and we must not forget the presence of the spiral in„S" either. Without going into details I have recalled the way the representations in relief have penetrated into the Cucuteni ceramics.

So, the plastic anthroporphous representations in relief can be classified like this : a) schematic representations, with raised arms, the head in the form of an axle and with the legs in a crammed positions (the discoveries from Truşeşti, Ghelăieşti, Dumeşti, Scînteia) ; b) realistic representtations, with anatomical details (Bîrlăleşti, Traian-Dealul Fîntînilor, Truşeştu-Ţuguieta, Scînteia) ; c) realistic respresentations, which render partially or completely the human body and are usually placed on lugs (Bîrlăleşti-Ciomaga, Drăguşeni-Ostrov, Chetreşti).

The drawing of the of such representations, symbolical or realistic, as well as the diversity of the attitudes draw the attention, once more, to the fantasy of the pottery masters from Cucuteni. One of their common elements is the appearance on porous ceramics, with a particular role in magic and religions practices, a fact wich has been observed by more authors.

EXPLANATIONS OF THE FIGURES

Fig. 1. Scînteia. Anthtopomorfic representations on the porous ceramic (1, 2). Details on the *pithos* with anthropomorfic representations (4), and with spiral wrap up in „*S*" (3).

Fig. 2. Scînteia, *Pithos* with anthropomorfic representations.

MONUMENTE EPIGRAFICE DIN AMPELVM (III)*

de ION T. LIPOVAN

Puternica răvășire a ruinelor din perimetrul anticului *municipium Ampelum* (Zlatna, jud. Alba), de către vastele amplificări industriale, continuă să scoată la suprafață un bogat material arheologic care ne furnizează informații deosebit de prețioase privind desfășurarea unor intense activități socio-economice și spirituale în cele 17 decenii de stăpînire romană pe aceste meleaguri.

Recent (1990), au fost descoperite fortuit un monument epigrafic cu caracter votiv și cîteva fragmente tegulare ștampilate [1] pe care le vom prezenta în continuare.

1. Altar votiv (fig. 1, a—b) de gresie compactă, cenușie, dimensiuni[2] 73 × × 36 × 39 cm. A fost scos la suprafață întîmplător, în luna aprilie 1990, cu ocazia executării unor excavații în incinta fostei ITA-Zlatna. Stare de conservare destul de bună. Se păstrează în gospodăria cetățeanului Sorin Morar din str. 9 Mai nr. 6, Zlatna.

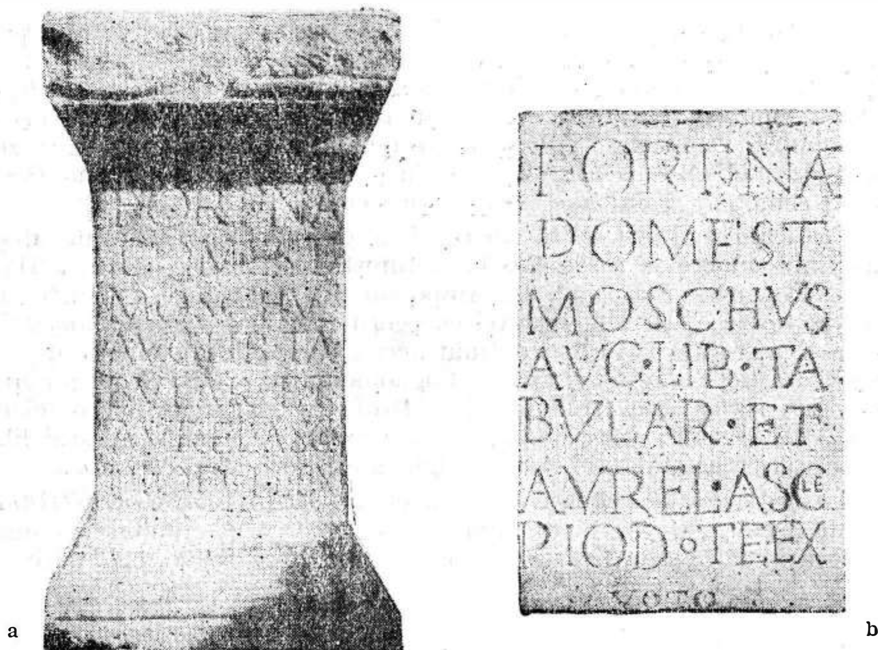

Fig. 1. Monument votiv dedicat zeiței *FORTVNA DOMESTICA* (a); detaliu privind conținutul epigrafei (b).

* Un lot de monumente epigrafice și sculpturale romane din această așezare antică, a fost publicat în SCIVA, 39, 1, 1988, 1. p. 59—71 și SCIVA, 41, 1990, 1. p. 67—82

[1] La descoperirea și salvarea materialelor arheologice prezentate în această notă au participat și elevii Vasile Ciobanu, Sorin Moraru și Silviu Lipovan: le aducem și pe această cale mulțumirile noastre,

[2] Ordinea dimensiunilor este: înălțimea × lățimea × grosimea.

Capitelul, cu dimensiunile 10 × 36 × 39 cm, are pe latura din față la centru o rozetă, puțin scrijelită cu ocazia scoaterii la suprafață, încadrată de două frunze de ferigă, în colțuri acrotere. Legătura dintre capitel și cîmpul inscripției este realizată de o profilatură simplă, iar dintre cîmpul inscripției și bază se realizează printr-un plan înclinat. Cîmpul inscripției, puțin scrijelit la centru, are dimensiunile de 40 × 28 cm. Literele, frumoase și corect gravate, au următoarele înălțimi: în rîndul 1 de 5 cm, cele din rîndurile 2—7 sînt de 4 cm, iar cele din rîndul 8 de 2 cm. În rîndurile **1, 6** și 7 se află cîte una sau două litere mai mici, înalte numai de 1 cm. Cuvintele din rîndurile 4—6 sînt separate de *interpunctio*. Ligatură în rîndul unu *A* + *E*.

Textul este păstrat integral, simplu, clar și fără dificultăți de descifrare (fig. 1, a—b).

FORTVNAE/DOMEST (icae)/ MOSCHVS/ AVG(usti) LIB (ertus) TA / (5) BVLAR(ius) ET / AVREL(ia) ASCLE / PIODOTE EX / VOTO

La Ampelum, cultul zeiței *FORTVNA*, este relevat de textul a patru monumente votive semnalate anterior [3], precum și de o aplică (?) de bronz [4]. Zeița în epigrafele citate, poartă epitetele *Augusta*, *Redux* și *salutaris*. Epitetul *Domestica* este inedit în Ampelum, cît și în alte așezări din provincia Dacia, la Apulum este semnalată o dedicație în care zeița poartă epitetul *Bona Domestica* [5]. În afara Daciei romane epitatul *Domestica* este semnalat la Salonae [6] și la Carnuntum [7].

Dedicantul *MOSCHVS*, libert al augustului (împăratului) deține importanta funcție de *tabularius* în administrația minelor de aur a Daciei de vest (*Aurariae Dacicae*) [8]. La Ampelum sînt semnalate, epigrafic, mai multe persoane aparținînd acestei categorii sociale — *libertus augusti* — care în sec. II—III p. Ch. au deținut această importantă funcție de *tabularius* [9] sau de *adiutor tabularius* [10]. Cognomenul *MOSCHVS*, în provincia Dacia, este semnalat la Apulum [11] și la Drobeta [12], iar în afara provinciei la Achaia [13], Balbek [14], Macedonia [15] și la Cyzicus [16]. Numele acestui libert imperial este greco-oriental, avînd originea din Asia Mică elenistică.

La dedicație își asociază și soția, pe *AVRELIA ASCLEPIODOTE*, care, de asemenea, poartă un nume de origine greco-orientală, probabil din aceeași zonă geografică. În Dacia romană acest nume, mai puțin răs-

[3] IDR, III/3, 301, 302, 303, 304.
[4] I T. Lipovan, SCIVA, 42, 1991, 1—2, 75—77.
[5] CIL III, 1 939.
[6] CIL, III, 4 398.
[7] CIL. III, 1 009.
[8] IDR, III/3, p. 281.
[9] IDR, III/3, 288, 314.
[10] IDR, III/3, 280, 323, 336.
[11] CIL, III, 977; Al. Popa, *Alba Iulia 2000*, Alba Iulia, 1975, p. 80.
[12] CIL, III, 1 586; IDR, II, 51; D. Tudor, *OR*[4], p. 143.
[13] CIL, III, 527.
[14] CIL, III, 143.
[15] CIL, III, 1 586.
[16] CIL, III, 7 062.

pîndit, este semnalat doar la Napoca [17]. La Brattia [18] şi la Atrans [19] sînt semnalate personaje masculine purtînd cognomenul de *ASCLEPIO-DOTVS*.

Asocierea la dedicaţie şi a soţiei ne relevă un motiv, foarte probabil, legat de reuşita unor afaceri privind prosperitatea familială.

Datarea monumentului, ţinînd seama de *nomen gentile AVRELIA*, o propunem în primele decenii ale sec. III p. Ch.

Demn de reţinut este că monumentul prezentat nu a fost descoperit *in situ*, el a fost surprins întîmplător într-o poziţie secundară în apropierea unei posibile zone sacre — *sacellum* [20]. Acest context nu ne oferă suficiente informaţii care să ne permită o precizare privind amplasarea iniţială a monumentului, respectiv dacă a fost oferit ca *ex-voto* într-un templu, sau a fost expus pe o platformă amenajată în acest scop în zona sacră.

În completarea celor relatate, reamintim că pe la începutul secolului nostru (1902), ca urmare unor săpături arheologice, practic mai mult un sondaj, în perimetrul anticului Ampelum, a fost semnalată existenţa, *undeva în partea de est* [21] (s.n.), a unui templu închinat lui Jupiter şi Fortuna Salutaris. Cu toată insistenţa depusă, încă nu s-a putut identifica amplasamentul acestui edificiu. Rămîne ca cercetările şi descoperirile viitoare să ne ofere informaţii mai ample care să ne permită elucidarea acestui aspect.

În apropierea locului unde a fost scos la suprafaţă monumentul prezentat, au fost surprinse şi cîteva fragmente tegulare cu ştampilă pe care le prezentăm în continuare.

2. *Ţiglă* (fig. 2/1), fragment, argilă bine frămîntată, densă, cu nisip grosier şi mici granule de cuarţ, de culoare cărămiziu-gălbuie. Dimensiuni 20 ×

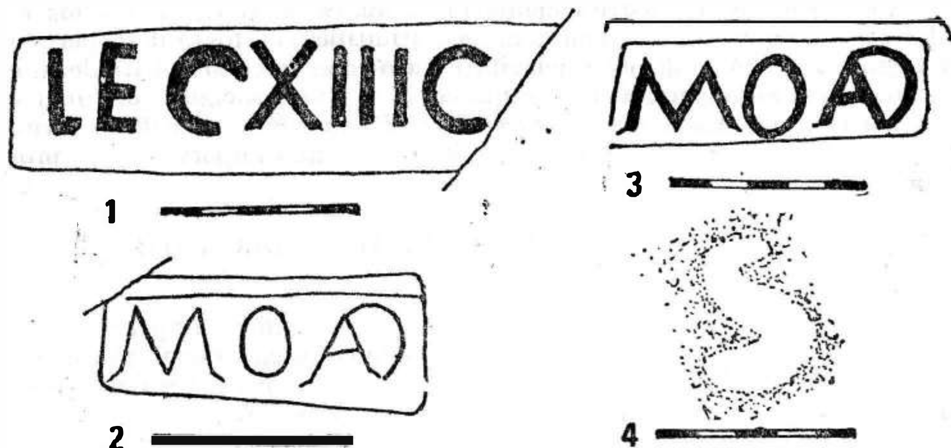

Fig. 2.1 fragment de ţiglă cu ştampila *LEG XIII G*; 2, 3 fragmente de bipedale cu ştampila *MOAD*; 4 fragment de ţiglă cu litera *S*.

[17] CIL, III, 870.
[18] CIL, III, 3 104.
[19] CIL, III, 5 119.
[20] I. T. Lipovan, SCIVA, 41, 1990, 1, p. 81.
[21] G. Téglás ArchErt, 22, 1902, 1, p. 7—12; J. Novák, Közlemények 2, 1942, 2, p. 40—53; R. Pop şi colab, ActaMN, 15, 1978, p. 217; V. Wollmann, R. T. Lipovan, Potaissa, 3, 1982, p. 94.

× 15 × 3,5 cm. Pe fața mai netedă poartă ștampila *LEG XIII G*, fără antroponim, într-un cartuș rectangular ale cărui dimensiuni păstrate sînt 14 × 3,7 cm, cu colțurile rotunjite. Înălțimea literelor este de 0,3 cm, iar lățimea hastelor este de 0,4 cm.

3. Cărămidă (fig. 2/2), fragment, argilă densă, cu nisip grosier și granule de cuarț, bine arsă, culoare roșie cărămizie. La centru poartă două semne/digitale și o ștampilă rectangulară cu sigla *MOAD*, în ligatură *A* + *D*. Dimensiunile cartușului sînt 9 × 3,5 cm, înălțimea literelor este de 2 cm, iar lățimea hastelor de 0,1 cm. Colțurile sînt rotunjite. Sigla din ștampilă abreviază *tria nomina* a cunoscutului magistrat *M(arcus) O(pelius) AD(iutor)*, din *Colonia Dacica* [22], proprietarul unei *figlina* la Ampelum.

4. Cărămidă (fig. 2/3), fragment, pastă cu o structură și o culoare identică cu ale fragmentului prezentat mai sus (3), provenind de la același tip de cărămidă, respectiv de la „bipedală", aparținînd aceleiași șarje, cu dimensiunile păstrate 26 × 25,5 × 6 cm. Poartă o ștampilă cu sigla *MO—AD*, rectangulară, cu dimensiunile 8,5 × 2,7 cm, înălțimea literelor de 2 cm, iar lățimea lor de 0,2 cm, în ligatură *A* + *D*.

În perimetrul anticului Ampelum au mai fost descoperite cărămizi și țigle, întregi sau în stare fragmentară, purtînd ștampila citată [23].

5. Țiglă (fig. 2/4), fragment, pastă sgrunțuroasă cu granule de cuarț, de culoare cărămizie gălbuie, dimensiuni 16 × 12 × 3 cm. La centru poartă litera *S*, realizată cu degetul, avînd înălțimea de 4 cm. Nu se poate preciza dacă este vorba de o siglă care abreviază numele unui *figulus*, sau este numai un simplu semn digital, respectiv „marca" executantului.

Materialul tegular prezentat în această notă a fost donat Muzeului Unirii din Alba Iulia.

În finalul notei noastre conchidem că mulțimea și varietatea materialelor arheologice de o deosebită valoare științifică, cu toată descoperirea lor fortuită, atestă multiplele activități socio-economice și spirituale, ale unei populații eterogene, atît ca etnic cît și ca stare socială, dar foarte activă, atrasă în această zonă — *ex toto orbe Romano* [24] — de către mirajul aurului, definesc acestă așezare ca una dintre cele mai importante din provincia Dacia.

MONUMENTS ÉPIGRAPHIQUES D'AMPELUM (III)

Résumé

Au printemps de 1990 on a découvert, par hasard, à Ampelum (auj. Zlatna, dép. d'Alba), un monument épigraphique au caractère votif dédié à la déesse *FORTVNA DOMESTICA* et quatre fragments tégulaires portant les estampilles : *LEG XIII G*, *MOAD* et une lettre *S*.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. Monument votif dédié à la déesse *FORTVNA DOMESTICA* (a); détail avec l'inscription (b).

Fig. 2. Fragment de tuile avec l'estampille *LEG XIII G*; 2, 3 fragments de tuile bipédale avec l'estampille *MOAD*; 4 fragment de tuile avec la lettre *S*.

[22] IDR, III/3, p. 282, 317, 350.

[23] IDR, III/3, 327; I.T. Lipovan, *op. cit.*, p. 80 fig. 6/3—6.

[24] Eutropius, *Breviarum ab urbe condita*, VIII, 6, 2

DOCTOR DOCENT SZÉKELY ZOLTÁN LA 80 DE ANI

Figură remarcabilă în cadrul cercetării locale, Székely Zoltán desfăşoară de peste cincizeci de ani o susţinută activitate în oraşul Sfîntu Gheorghe, în cadrul Muzeului de istorie al judeţului Covasna. Născut la 18 noiembrie 1912 în oraşul Dej, şi-a făcut studiile secundare în oraşul care va fi ulterior locul în care-şi va desfăşura activitatea, iar pe cele universitare la Cluj, unde îşi ia licenţa în filologie clasică şi istorie veche. Titlul de doctor îl va obţine în 1943. Cariera şi-o va începe ca profesor secundar la Zalău în anii 1936—1937, pentru ca apoi întreaga activitate să se desfăşoare în cadrul Muzeului de istorie din capitala judeţului Covasna, mai întîi ca muzeograf, iar mai apoi ca director, pe lungul parcurs al anilor 1947—1990.

Obiectivele pe care le-a urmărit în cursul întregii sale activităţi au fost clar definite: în interior organizarea laboratoarelor şi a diferitelor servicii ajutătoare, pentru întocmirea unei expoziţii care să reflecte trecutul mai îndepărtat sau mai apropiat al populaţiilor din sud-estul Transilvaniei, iar în exterior, pe teren, strîngerea şi cercetarea descoperirilor arheologice întîmplătoare din regiune. Ele urmau să fie valorificate prin publicări adecvate. Aceasta într-o primă etapă, constituind un început pentru cercetări şi săpături de salvare. Într-o etapă ulterioară, pornind de la sugestiile pe care le ofereau noile descoperiri sau achiziţii, ele se vor amplifica uneori în cercetări locale, iar alteori în şantiere de durată, cu obiectiv bine precizat.

Dar mai este o categorie de obiective arheologice, cele pe care le-aş denumi de mare importanţă. Voi menţiona doar trei: Ariuşd şi cele de la Comolău şi Olteni. În primul caz, cel de la Ariuşd, se puneau probleme complexe în legătură cu ceramica pictată; lucrările s-au desfăşurat pe parcursul unui lung şir de ani, 1968—1985, în care timp Muzeul din Sfîntu-Gheorghe a fost o gazdă primitoare a unui întreg colectiv de specialişti condus de profesorul Ion Nestor şi colaboratorii lui apropiaţi, împreună cu care şi-a unit forţele pentru lămurirea multor probleme.

Cel de-al doilea obiectiv, cel roman, de la Comolău şi Olteni, a fost cercetat mai mult de forţele locale de care dispunea Muzeul.

Dacă am încerca să grupăm pe epoci obiectivele cercetate de Zoltán Székely lăsînd la o parte pe cele preistorice, am obţine o listă care mărturiseşte clar noutatea şi bogăţia rezultatelor obţinute de-a lungul acestor ani de continue scrutări. Astfel, pentru etapa dacică au fost semnalate şi cercetate documentele arheologice păstrate în pămînt la Zetea, Leţ-Varheghiu, Cernat, Sălaşuri, Covasna, Turia. Pentru perioada romană, pe lîngă obiectivele deja amintite, Comolău şi Olteni, se adaugă şi cele de la Ciomăfaia şi Inlăceni.

Progresele la care a ajuns cercetarea arheologică românească din ultimele decenii i-au permis autorului să sesizeze pe cale arheologică o etapă prefeudală şi una feudal timpurie. Cercetările arheologice actuale privind aceste perioade aduc precizіuni cronologice noi în acest domeniu.

Astfel, etapa prefeudală este sesizată arheologic la Porumbenii Mici, Bezid, Filiaşi, Cernat, Poian, Medişoara Mare, Simoneşti, Cristurul Secuiesc, Eliseni, Chilieni. Pentru etapa următoare, cea a feudalismului timpuriu, asemena documente arheologice au fost descoperite la Zăbala, Anghelиş şi Peteni.

Materialul arheologic recoltat de pe urma cercetărilor de pe teren este publicat, la început, după posibilităţi, în publicaţii locale, apoi în cele ale Institutului de Arheologie. Documentele arheologice se înmulţesc şi soluţia la care ajunge Sz. Z. este aceea a unui periodic al Muzeului. Acesta se va numi Aluta, primul număr a fost publicat în 1969 şi continuă să apară şi azi.

Materialul documentar nou descoperit în cercetări şi săpături va fi comunicat la congrese naţionale, sesiuni de rapoarte, simpozioane sau alte reuniuni ştiinţifice interne. Aceleaşi rezultate noi vor fi prezentate şi publicate la reuniunile internaţionale de caracter arheologic, la care a luat parte în decursul anilor.

O remarcă specială merită să fie făcută în legătură cu activitatea numismatică, pe care a desfăşurat-o. Numeroase tezaure, dar şi descoperiri monetare izolate, au fost recuperate prin intervenţia sa promptă şi eficientă. Ele au îmbogăţit colecţiile muzeului, iar valorificarea s-a făcut în reviste de specialitate, la care Sz. Z. a colaborat, uneori chiar ca membru în comitetul de conducere.

Pentru activitatea ştiinţifică desfăşurată a fost răsplătit cu diferite distincţii oficiale, printre care şi aceea de doctor docent.

Foştii lui colegi îi adresează călduroase felicitări pentru înfăptuirile la care a luat parte şi-i doresc să-şi continue munca cu aceeaşi pricepere şi zel.

BUCUR MITREA

DIN LUCRĂRILE LUI SZÉKELY ZOLTÁN

1. *A komollói római tábor* (Castrul roman de la Comolău), Cluj, 1943, 35 p. + XIV pl. în afară de text.
2. *Ala I Asturum a Székelyföldön* (Ala I Asturum în Țara Săcuiască), Erdélyi Múzeum, 49, 1944, p. 485—486.
3. *Adatok a Székelyföld népvándorláskorához* (Contribuții la epoca prefeudală a Țării Secuiești), Sf. Gheorghe, 1945, 7 p.
4. *Le trésor de Alungeni*, Dacia, 11—12, 1945—1947, p. 105—114.
5. *A tekeröpataki népvándorláskori lelet* (Descoperire din epoca migrațiilor de la Valea Strîmbă), Folia archeologica, 5, 1946, p. 95—99.
6. *Jegyzetek Dácia történetéhez* (Notices sur l'histoire de la Dacie), Sf. Gheorghe, 1946, 53 p.
7. *Bronzkori telep Alsócsernátonban* (Așezarea din epoca bronzului de la Cernatul de jos), Erdélyi Múzeum, 51, 1946, p. 76—78.
8. *A kisborosnyói La Tène-kori vár. Dácia újabb régészeti irodalmához* (Cetatea din epoca La Tène de la Boroșneul Mic. Contribuții la literatura arheologică a Daciei), Erdélyi Múzeum, 52, 1947, p. 130—133.
9. *Sepsiszentgyörgy története a közép kor végéig* (Istoria orașului Sf. Gheorghe pînă la sfîrșitul evului mediu), Sf. Gheorghe, 1984, 73 p. + 5 pl. în afară de text.
10. *Zetevára* (Cetatea de la Zetea), Sf. Gheorghe, 1949, 29 p. + 4 pl.
11. a. *Săpăturile de la Leț-Varheghiu (Trei Scaune)*, în *Materiale și cercetări de istorie veche a României*, București, 1951, p. 3—20 + XI pl. în afară de text.

11 b. *Tezaurul dacic de Șimleul Silvaniei*, în *Materiale și cercetări de istorie veche a României*, București, 1951, p. 43—59 +7 pl. în afară de text.

11. c. *Săpăturile din anul 1949 la Bixadul Oltului (Trei Scaune)*, în *Materiale și cercetări de istorie veche a României*, București, 1951, p. 74—93 + XX pl. în afară de text.

12. *Cercetări arheologice în comuna Șoroștin*, Mediaș, 1953, p. 1—16.
13. *Cercetări arheologice în Regiunea Stalin și Regiunea Mureș-Autonomă Maghiară*, Mediaș, 1953, p. 15.
14. *Contribuții la cultura dacilor în a doua epocă a fierului*, Miercurea Ciuc, 1954, p. 1—23.
15. *Raport despre cercetările arheologice executate de Muzeul Regional Sf. Gheorghe între anii 1945—1953. Date referitoare asupra epocii bronzului din Regiunea Autonomă Maghiară. Noi descoperiri scitice la Lopadea Ungurească. Urmele de înmormîntare veche la Covasna*, în *Almanah, 1879—1954*, Tîrgu Mureș, 1955, p. 7—59.
16. *Contribuții la cronologia epocii bronzului în Transilvania*, SCIV, 6, 1955, 3—4, p. 843—865.
17. Recenzie la N. Fettich. *Archäologische Beiträge*, SCIV, 6, 1955, 1.2, 345—348.
18. Kovács Ștefan, SCIV, 1956, 3—4, p. 465—467 (necrolog).
19. *Tezaurul monetar de la Fotoș și pătrunderea comercială romană în estul Daciei în sec. I î.e.n.*, Materiale, 2, 1956, p. 645—683, în colaborare cu B. Mitrea.

20. *Cercetările și săpăturile de salvare executate de Muzeul Regional din Sf. Gheorghe din anul 1949—1950*, Materiale, 3, 1957, p. 149—159.
21. *Știri cu privire la unele descoperiri monetare din Transilvania* SCN, 1, 1957, p. 471—474.
22. *Monede din așezarea romană de la Cristești*, SCN, 2, 1958, p. 469—474.
23. Recenzie : L. Huszár. *Das Münzmaterial in den Funden der Völkerwanderungszeit in Mittleren Donau-Becken*, SCN, 2, 1958, p. 491—492.
24. Recenzie : M. Párducz. *Dakische Funde in Jánosszállás*, SCIV, 10, 1959, 1, p. 192—193.
25. *Cercetări arheologice la Sf. Gheorghe*, Materiale, 5, 1959, p. 231—245.
26. *Săpăturile arheologice de la Porumbenii Mici*, Materiale, 6, 1959, p. 523—530.
27. *Cercetări arheologice efectuate în Regiunea Autonomă Maghiară*, Materiale, 6, 1959, p. 187—201.
28. *A korai vaskor hatása a dákok enyagi müveltségére* (Influența primei vîrste a fierului asupra culturii materiale a dacilor), ArchÉrt, 1, 1959, p 61—62.
29. *Mormîntul scitic de la Sf. Gheorghe*, SCIV, 11, 1960, 2, p. 273—281.
30. *Adatok az erdélyi szkitakori leletek kérdéséhez* (Date la problema descoperirilor scitice din Transilvania), ArchÉrt, 2, 1960, p. 43—46.
31. *Noi descoperiri monetare de pe teritoriul Regiunii Mureș-Autonome Maghiare*, SCN, 3, 1960, p. 556—558.
32. *Die Cerneahov-Sîntana de Mureș Kultur im Gebiete der Ungarischen Autonomen Region der RVR im 4 Jahrundert v. ztr. Bericht über den, V Internationalen Kongress für Vor- und Frühgeschichte, Hamburg, 1958*, Berlin, 1961, p. 799—804.
33. Recenzie : M. Párducz, *Kaizerzeitliche Fund in Ozd.* Dacia, N. S., 4, 1961, p. 593—595.
34. *Contribuții la cultura slavă în sec. VII—VIII în sud-estul Transilvaniei*, SCV, 13, 1962, 1, p. 41—58.
35. *Sondajele executate de Muzeul Regional din Sf. Gheorghe*, Materiale, 8, 1962, p. 11—13.
36. *Olteni near Sfîntu Gheorghe. Intorno a un castro romano*, FastiArchaeologici, 1962, p. 385.
37. *Sărățeni, Il castro Romano*, Fasti Archeologici, 1962, p. 99—100.
38. *Săpăturile arheologice de la Porumbenii Mici*, Materiale, 8, 1962, p. 25—33.
39. *Materiale epigrafice din sud-estul Transilvaniei*, SCIV, 14, 1963, 1, p. 163—165.
40. *Nadoby prázhelo typu na slovansych sidliskach v Sedno hradsku*, ArchRozhl, 15, 1963, 3, p. 346—348.
41. *Descoperiri din neoliticul tîrziu în așezarea de la Reci*, SCIV, 15, 1964, 1, p. 121—136.
42. *Noi tezaure dacice descoperite în sud-estul Transilvaniei*, SCIV, 16, 1965, 1, p. 51—66.
43. *Contribution à l'étude du développement du Néolithique dans la Transylvanie sud-orientale, în Atti del VI Congresso Internazionale delle Scienze Prehistoriche e Protohistoriche*, Roma, 1965, p. 70—74.

44. *Un vas de lemn din inventarul unui fierar (secolul al XV-lea)*, Studii și Cercetări de Etnografie și Artă Populară, Muzeul de artă populară al RSR, București, 1965, p. 327.
45. *Contribuții la dezvoltarea culturii Noua în sud-estul Transilvaniei*, StudComSibiu, 12, 1965, p. 21—35.
46. *Cimitirul din epoca bronzului de la Pir*, SCIV, 17, 1966, 1, p. 125—135.
47. *Beiträge zur Kenntnis der Frühhallstattzeit und zum Gebrauch des Eisens in Rumänien*, Dacia, N.S., 10, 1966, p. 209—219.
48. *Tezaurele dacice din Valea Oltului*, Astra, 1, 1966, nr. 1.
49. *Așezări din prima vîrstă a fierului în sud-estul Transilvaniei*, Brașov, 1966, p. 1—41 + IX pl.
50. *Descoperiri epigrafice și arheologice pe granița de est a Transilvaniei*, ArhMold, 5, 1967, p. 133—143.
51. *Dăinuirea daco-romană în sud-estul Transilvaniei în sec. IV-X, e.n.*, Astra, 2, 1967, nr. 3.
52. *Tîrgul Secuiesc, vechi centru de olari*, Astra, 2, 1967, nr. 8.
53. *Noi descoperiri de unelte de aramă și de bronz din Transilvania*, SCIV, 18, 1967, 1, p. 64.
54. Rcenzie: M. Párducz. *Die ethnischen Probleme der Hunnunzeit in Ungarn* (Studia Archaeologica, 1, 1963), StudCercetBrașov, 1967, p. 283—288.
55. *Săpăturile executate de Muzeul Regional din Sf. Gheorghe*, Materiale, 7, 1967, p. 179—190.
56. *Contribuție la studiul culturii Precucuteni în Valea Oltului*, StudCercet Brașov, 1, 1967, p. 75—85.
57. *Contribuții la problema începutului epocii bronzului în sud-estul Transilvaniei*, SCIV, 10, 1968, 3, p. 423—428.
58. *Un tezaur de monede romane republicane găsit la Sf. Gheorghe (jud. Covasna)*, SCN, 4, 1968, p. 363—372.
59. *Noi descoperiri monetare în sud-estul Transilvaniei*, SCN, 4, 1968, p. 455—456.
60. *Tezaurul monetar de la Dedrad*, SCN, 4, 1968, p. 459—463.
61. *Un tezaur monetar din sec. XVII găsit la Satu Mare*, SCN, 4, 1968, p. 459—463.
62. *Monumentele arhitectonice ale orașului Sf. Gheorghe*. Muzeul Sf. Gheorghe, 3—14, 1969, 35 figuri (în colaborare cu N. Varga).
63. *Materiale ale culturii Sîntana de Mureș din sud-estul Transilvaniei*, Aluta, 1, 1969, p. 7—90 + 24 pl. + hărți și planuri.
64. *Contribuții la problema așezărilor și cetăților dacice din sud-estul Transilaniei*, Cumidava, 3, 1969, p. 90—108.
65. *Date referitoare la cucerirea sud-estului Transilvaniei de către romani și persistența elementului dacic*, Cumidava, 4, 1970, p. 49—55.
66. *Die frühesten slavischen Siedlungen in Siebenbürgen*, Slavia Antiqua, 18, 1970, p. 125—136.
67. *Nouvelles données sur la chronologie de l'âge du fer (époque de Hallstatt) en Transylvanie (R. S. de Roumanie)*, în *Actes du VIIe Congres International des Sciences Préhistoriques et Protohistoriques*, 1, Praga, 1970, p. 735—738.
68. *Cultura Ciomortan*, Aluta, 2, 1970, p. 71—76 + 15 fig. în afară de text.

69. *Contribuții la cunoașterea culturii Boian în sud-estul Transilvaniei*, MemAntiq, 2, 1970, p. 19—23.
70. *Villa rustica romana de la Ciomafaia*, StComSibiu, 15, 1970, p. 156—159.
71. *Depozitul de obiecte de bronz de la Miercurea Ciuc*, SCIV, 21, 1970, 3, p. 473—479.
72. *Contribuții la prelucrarea metalelor la începutul epocii bronzului în sud-estul Transilvaniei*, SCIV, 21, 1970, 2, p. 201—208.
73. *Noi descoperiri monetare grecești în județul Covasna*, SCN, 5, 1971, p. 361.
74. *Slaves anciens dans le sud-est de la Transylvanie*, Balcano-Slavica, 1, 1971, p. 55—57.
75. *Contribuții la cunoașterea epocii bronzului în sud-estul Transilvaniei*, SCIV, 22, 1971, 3, p. 387—400.
76. *Slavii și populația băștinașă în sud-estul Transilvaniei*, Aluta, 3, 1971, p. 129—139.
77. *Unele probleme ale cercetărilor epocii feudale timpurii în sud-estul Transilvaniei (sec. X—XII)*, Aluta, 3, 1971, p. 141—165.
78. *Tezaurul monetar de la Căpeni (jud. Covasna)*, SCN, 5, 1971, p. 393—396.
79. *Meșteșugul de turtă dulce și formele de turtă dulce ca obiect de artă populară la secuii din Transilvania*, Cibinium, Muzeul Brukenthal, Sibiu, 1971, p. 265—274.
80. *Contributions à la connaissance du développement de la civilisation Wietenberg*, Dacia, N.S., 15, 1971, p. 307—317.
81. *Elements byzantins dans la civilisation materielle des VIe — VIIIe siècles dans les sud-est de la Transylvanie*, Dacia, N.S., 15, 1971, p. 353—358.
82. *L'aspect de la culture matérielle de VIIIe—Xe siècles dans le sud-est de la Transylvanie*, în *Les questions fondamentales du peuplement du Bassin des Carpaths du VIIIe au Xe siècles, Conference Internationale 1971 à Szeged*, Szeged, 1972, p. 125—128.
83. *Cetatea dacică de la Covasna*, SCIV, 23, 1972, 2, p. 201 — 241.
84. *Import cucutenian în aria culturii Ariușd*, StudComSf. Gheorghe, 1973, p. 37—43.
85. *Vase grecești și imitații de la Cernat și Poiana*, SCIV, 24, 1973, 3, p. 527—531.
86. *Korai középkori temetök Délkelet Erdélyben* (*Cimitire prefeudale din sud-estul Transilvaniei*), Korunk Évkönyve, 1973, Cluj, p. 219—228.
87. *Săpăturile executate de Muzeul din Sf. Gheorghe (1959—1966)*, Materiale, 9, 1973, p. 297—315.
88. *Săpăturile executate de Muzeul din Sf. Gheorghe (1967—1970)*, Materiale, 10, 1973, p. 219—224.
89. *Așezările de la Vîrful cu Stejari (Miercurea Ciuc, jud. Harghita) și la Piatra de Veghe (Sf. Gheorghe, jud. Covasna)*, Stud.ComSf. Gheorghe, 1973, p. 125—151.
90. *Problema ceramicii dacice ștampilate în sud-estul Transilvaniei*, Cumidava, 7, 1973, p. 7—10 + 1 pl. în afară de text.
91. *A rugonfalvi népvándorláskori sirok* (Morminte din epoca migrației de la Rugănești), StComMiercurea Ciuc, 1974, p. 147—163.

92. *Ceramica dacică de la Filiași*, Cumidava, 8, 1974—1975, p. 29—31.
93. *Arheologie și etnografie*, Aluta, 6—7, 1974—1975, p. 7—10.
94. *Contribuții la problema stabilirii secuilor în sud-estul Transilvaniei*, Crisia, 4, 1974, p. 89—95.
95. *Așezări din sec. VI—IX e.n. în sud-estul Transilvaniei*, Aluta, 6—7, 1974—1975, p. 35—49 + 10 pl. în afară de text.
96. *Sud-estul Transilvaniei în sec. VI—XIII*, Aluta, 6—7, 1974—1975, p. 57—61.
97. *Adatok Gál Sándor és Gál József 1848—1849 — es forradalmi tevékenységéhez* (Date cu privire la activitatea revoluționară a lui *Gál Sándor* și *Gál* Jozsef în anii 1848 — 1849), Aluta, 6—7, 1974—1975, p. 143—— 147 + 3 pl. în afară de text.
98. *Așezarea prefeudală de la Sălașuri (comuna Vețca, jud. Mureș)*, Marisia, 5, 1975, p. 71—80 + 10 pl. în afară de text.
99. *O veche descoperire monetară din județul Covasna*, SCN, 6, 1975, p. 277—278.
100. *Monede dacice din colecția Muzeului din Sf. Gheorghe*, SCN, 6, 1975, p. 175—176.
101. *Noi descoperiri din epoca romană din sud-estul Transilvaniei*, SCIVA, 26, 1975, 3, p. 343—351.
102. *Un vas de broz găsit în județul Covasna*, SCIVA, 27, 1976, 2, p. 267—268.
103. *Nouvelles données sur la culture géto-dace du sud-est de la Transylvanie*, în *Thraco-Dacica, Recueil d'études à l'occasion du II*[e] *Congrès International de Thracologie*, București, 1976, p. 231—240.
104. *Așezarea prefeudală de la Bezid*, Marisia, 6, 1976, p. 117—123.
105. *Contribuții privind epoca bronzului în sud-estul Transilvaniei*, Aluta, 8—9, 1976—1977, p. 19—32 + 4 fig. în afară de text.
106. *Contribuții la problema fortificațiilor și formelor de locuire din sud-estul Transilvaniei*, Aluta, 8—9, 1976—1977, p. 25—36.
107. *Cultura mormintelor tumulare în sud-estul Transilvaniei*, SCIVA, 28, 1977, 1, p. 125—126.
108. *Castrul roman de la Olteni*, Aluta, 10—11, 1978—1979, p. 55—75.
109. *Noi descopriri epigrafice de la Inlăceni*, SCIVA, 29, 1978, 3, p. 441—443.
110. *Date privitoare la stratificarea socială la secui în sec. XVI—XVII*, Aluta, 10—11, 1978—1979, p. 105—114.
111. *Butonul de os de la Tîrgu Secuiesc*, SCIVA, 29, 1978, 2, p. 289—290.
112. *Răscoala secuilor din 1595—1596* (în colaborare cu P. Binder), București ; 1978, p. 142—143.
113. *Cetatea dacică din valea Cașinului*, StudComBrașov, 1979—1980, p. 23—34.
114. *Székely felkelás (Date noi despre răscoalele secuiești din secolul al XVI-lea și ecoul lor în rîndul populației românești și săsești din Transilvania)*, București, 1979, p. 88—89.
115. *Cetăți din epoca bronzului în județul Covasna*, Aluta, 12—13, 1980—1981, p. 21—31.
116. *Contribuții la studiul prelucrării fierului la daci în sud-estul Transilvaniei*, Aluta, 12—13, 1980—1981, p. 31—36.

117. *Sistemul de fortificare la așezarea neolitică de la Tyiszk și la cetatea feudală Csókás în satul Ariușd (jud. Covasna)*, Aluta, 12—13, 1980—1981, p. 39—49.
118. *Tezaurul monetar de la Hilib, jud. Covasna*, CercetNum, 3, 1980, p. 3—10.
119. *Ásatások a lemhényi (Kovászna megye) és at csikrákosi (Harghita megye) várban.* (Săpăturile arheologice la cetăți de le Lemnia (jud. Covasna) și Racu (jud. Harghita). Acta Hargitensia, 1, 1980, p. 39—48.
120. *Les daces et les romains aux II—IVe siècles dans le Sud-Est de la Transylvanie*, în *Actes du IIe Congrès International de Thracologie, Bucarest, 4—10 septembre 1976*, București, 1980, p. 59—61.
121. *Contribuții privind legăturile populației dacice din curbura Carpaților Orientali cu regiunile de lîngă Marea Neagră*, Symposia Thracologica, 7, 1980, p. 10—11.
122. *Contribuția arheologiei la cunoașterea evoluției civilizației geto-dace în interiorul arcului carpatic și legăturile cu regiunile extracarpatice*, RevMuzMon, 4—5, 1980, p. 42—50.
123. *Cultura Tisa în valea Tîrnavei*, Aluta, 14—15, 1983, p. 27—31.
124. *Așezarea din epoca bronzului de la Sînzieni (jud. Covasna)*, Aluta, 14—15, 1983, p. 43—49.
125. *Cercetări arheologice la Porumbenii Mici (jud. Harghita), partea I. Așezarea și cultura Wietenberg*, Aluta, 16, 1984, p. 15—19.
126. *Obiecte de bronz din epoca romană în colecția Muzeului din Sf. Gheorghe*, Aluta, 16, 1984, p. 29—31.
127. *Raport asupra săpăturilor noi de la Ariușd (jud. Covasna), 1968—1985*, Aluta, 17—18, 1985—1986, p. 101—114 (în colaborare cu E. Zaharia).
128. *Tipare de artă populară găsite la Cernat (jud. Covasna) și Soveja (jud. Vrancea)*, Aluta, 17—18, 1985—1986, p. 247—249.
129. *Considerații privind dezvoltarea culturii Wietenberg în sud-estul Transilvaniei*, Aluta, 17—18, 1985,—1986, p. 153—165 + 21 pl. și fig.
130. *Pecinegii în sud-estul Transilvaniei*, Aluta, 17—18, 1985, p. 189—197.
131. *Cimitirul și biserica datînd din feudalismul timpuriu de la Chilieni — oraș Sf. Gheorghe, jud. Covasna*, Materiale, 1986, p. 215—224.
132. *Contribuții la procesul de formare a tracilor (sfîrșitul epocii bronzului și începutul epocii fierului) în sud-estul Transilvaniei*, Symposia Thracologica, 4, 1986, p. 53—54 în colaborare cu Zs. Székely.
133. *La position d'Ariușd dans la cadre dela civilisation Cucuteni. La civilisation de Cucuteni en contexte européen*, în *Session scientifique Iași-Piatra Neamț 1984*, Iași, 1987, p. 15—[illegible].
134. *Sud-estul Transilvaniei în secolele IV—XIV*, Symposia Thracologica, 5, 1987, p. 137—138.
135. *Așezări din secolele VII—VIII în bazinul superior al Tîrnavei Mari*, SCIVA, 39, 1988, 2, p. 169—198 + 2 fig. în text.
136. *Necropola medievală de la Peteni (com. Zăbala)*, SCIVA, 41, 1990, 1, p. 87—110.
137. *Ritul magico-religios în așezarea culturii Coțofeni de la Turia*, Symposia Thracologica, 8, 1990, p. 95—96.

WOLF-DIETRICH NIEMEIER, *Die Palaststilkeramik von Knosos: Stil, Chronologie und historicher Kontext*, Archäologische Forschungen, 13 Gebr. Mann Verlag, Berlin, 1985, XIV + 271 p., 72 fig. în text, 29 pl.

Problematica și discuția în jurul stilului parțial, reflectate in ceramica descoperită la Knosos, pare a fi — și este pînă la un punct — o discuție pur tehnică. Înțelegind, în sensul definit de Furumark, prin ,,ceramică palațială" vasele monumentale, adică amforele și pithoi-i de la Knosos și împrejurimi, incluse de A. Evans în nivelul minoicului tîrziu II (SM II), W.—D.N. repune de fapt, prin analiza efectuată, problema raportului Creta-continent sau, poate mai plastic spus, problema raportului lumii minoice cu lumea miceniană. Așadar, întreaga construcție a acestei lucrări are în vedere și urmărește în mod riguros chestiunea modalității în care imaginea istorică se reflectă, se obiectivează in această categorie, cu totul distinctă, a ceramicii, uneori numită și ceramică monumentală. În sensul celor expuse mai sus, al sarcinilor pe care conștient autorul și le-a asumat abordînd una din problemele majore ale istoriei lumii mediteranee din sec. XV î.e.n., ni se impune metodologia analizei efectuate. De altfel încă Furumark, prin celebra sa lucrare privind ceramica miceniană și cronologia ei, publicată în 1941, impusese discuției o ștachetă de rigurozitate, am putea spune chiar de pedanterie, de care nu se putea face abstracție.

Discuția în jurul unei influențe miceniene în Creta, avîndu-și originile în cercetările arheologice ale începuturilor secolului, comportă de fapt două aspecte esențiale, foarte bine subliniate de lucrarea lui Wolf-Dietrich Niemeier. În primul rînd este vorba de evidențierea existenței sau coexistenței unei discontinuități în evoluția internă a minoicului tîrziu și în al doilea rînd de modul în care poate fi operantă compartimentarea cronologică între ceea ce arheologii numesc minoicul tîrziu II și minoicul tîrziu III A_1 (SM II și SM III A_1). Al doilea aspect al problemei, părînd secundar, își găsește justa evidențiere prin faptul că acceptarea unei contemporaneități între SM II și SM III A_1, așa cum propune autorul, lărgește pe de-o parte spațiul cronologic al minoicului tîrziu II (SM II) văzut foarte îngust de A. Evans, pe de altă parte permite mai buna evidențiere a tradiției locale, a legăturii organice dintre fazele minoicului tîrziu.

Analiza propriu-zisă a lucrării debutează cu definirea celor două categorii de vase care ilustrează stilul palațial: amfora și pithos-ul. Prima formă, deși impropriu denumită amforă, termenul consacrat denumind vasele cu două toarte, au ca precursori vasele cu o funcție identică din epoca palatului vechi. De altfel și pithos-ul, care are o evoluție mai liniară, in sensul diversității variantelor, pornește tot din intervalul cronologic ilustrat de epoca cea mai timpurie a palatelor minoice. După o scurtă dar foarte comentată și eficientă analiză a evoluției celor două forme de vase sub aspectul morfologiei, comparația cu vasele identice miceniene impune concluzia, întărită și de evoluția altor forme de vase (de ex. cănile cu cioc — Schnabelkanne) unei preluări pe continent, în zona miceniană, a modelelor cretane dar și o evoluție independentă a celor două zone. În legătură cu cele expuse trebuie să subliniem faptul că in permanență vom regăsi comparația dintre aria cretană, minoică, și cea a Greciei continentale miceniene. Acuratețea metodică a autorului este și mai pregnant pusă în evidență în cadrul analizei pe care o efectuează în a doua secțiune a studiului ceramicii palațiale, cea referitoare la motivele ornamentale (p. 13—130), luate ca entități separate. Este de fapt vorba de o analiză morfologică foarte riguroasă în care decorul este descompus în elementele componente, fiecare decor fiind urmărit evolutiv atît din punctul de vedere al variantelor de execuție cit și al spațiului cronologic care precede de cele mai multe ori minoicul tîrziu (SM) originea celor mai multe dintre aceste motive fiind opera minoicului mijlociu. Pe de altă parte, remarcăm faptul că autorul analizează motivele ornamentale luînd în discuție apariția decorului pe toate categoriile de documente arheologice: fresce, sigilii etc. Este astfel pus în evidență îmbinarea ce există, cu prevalență uneia sau a alteia în diferite perioade, dintre ceea ce specialiștii numesc ,,stilul marin" și stilul geometric, mai precis cel vegetal stilizat.

Și în ceea ce privește cele 39 de categorii principale de motive (caracatiță, argonaut, cochilii de scoică, Triton, iarbă de mare, foaie de papirus, etc.) autorul își pune în

valoare cele două mari calităţi pe care le socotim a fi fundamentale: sistematizarea riguroasă a materialului şi evidenţierea, am spune în mod natural, neforţind cu nimic materialul, a amănuntului esenţial, fie că este vorba de marcarea ventuzelor de pe braţele caracatiţei, a numărului lor, sau a orientării, a poziţiei pe care o are decorul pe vas.

Această analiză este completată în mod firesc cu ceea ce se numeşte sintaxa decorului cu compoziţia de ansamblu aşa cum apare decorul în întregul său (p. 131—138). Subliniind, ceea ce cu un termen englez, credem noi fericit ales, denumeşte ,,efectul de ansamblu" (Overall Effects) autorul reuşeşte să ne convingă asupra diferenţelor, deloc neglijabile, dintre ,,felul de-a fi" al ceramicii de stil palaţial cretan şi cel micenian. Astfel sînt evidenţiate caracteristicile a două modalităţi de a decora vasele numite de autor ,,principiul A" şi ,,principiul B" fiecare cu rolul său distinct în evoluţia de ansamblu a minoicului tîrziu (SM). Pe de altă parte, este nuanţată şi dezvoltată, prin exemple concrete, afirmaţia lui F. Matz privind dinamismul motivisticii, al decorului cretan, atît prin sugestia mişcării reliefată de torsionarea corpului, a braţelor, antenelor, diferitelor animale marine, cît şi prin dorinţa resimţită de privitor de a ,,înconjura" atît la propriu cît şi la figurat ,,vasul" decorat.

Aşa cum este şi normal analiza atentă şi amănunţită a uneia dintre cele mai caracteristice elemente ale arheologiei cretane a permis autorului nuanţarea cronologiei cretane şi respingerea ipotezei ocupaţiei miceniene, elementele singulare care au pătruns de pe continent, evidenţiate mai ales de aşa zisele pahare ,,ephyreice" neleglndu-se în nici un caz de ideea unei invazii din Grecia în jurul anului 1450 î.n.e. De altfel, aceasta este concluzia principală pe care autorul o accentuează în cel de-al treilea capitol al lucrării în care analizează şi alte documente arheologice, în afara ceramicii monumentale, cum ar fi vasele de piatră, sigiliile, arhitectura, sistemul de apărare etc. (p. 195—216). Toate aceste elemente, privite prin prisma relaţiei şi paralelismului dintre minoicul tîrziu cretan şi heladiul tîrziu de pe continentul grec, determină şi alte concluzii al căror rezultat este sintetizat în ultima parte a lucrării, respectiv în capitolul dedicat contextului istoric (cap. IV, p. 217—232).

Este vorba în primul rînd de faptul că tăbliţele scrise în linearul B se datează în sec. XIII î.e.n. şi nu mai înainte, aşa cum au fost considerate pînă acum, neaparţinînd de fapt distrugerii palatelor din minoicul tîrziu IIIA. O altă concluzie este aceea că ceramica de stil palaţial este de tradiţie *pur minoică*, iar mormintele de războinici de la Knosos şi Phaistos nu reflectă influenţe miceniene.

Aşadar, ceea ce ne propune W. D. Niemeier şi, credem noi, într-un fel mai mult decît convingător este schimbarea imaginii pe care o avem despre Creta la sfîrşitul epocii bronzului.

Încheind această scurtă prezentare a volumului dedicat ceramicii de stil palaţial din Creta, subliniem încă o dată sugestiile metodologice oferite de lectura ei, puse în evidenţă în primul rînd de felul în care analiza atentă, dar exhaustivă, a unei categorii de documente, poate să repună în alţi termeni o serie de aserţiuni considerate ca ,,axiome" în cercetarea arheologică. Pe de altă parte, ceea ce merită şi trebuie pus neapărat în evidenţă, atestînd înalta profesionalitate a autorului, este excepţional de bogată bibliografie şi, nu în ultimul rînd, felul în care autorul a reuşit să devină convingător prin ilustraţia ce însoţeşte volumul.

Mihai Simon

ABREVIERI

ActaMN	Acta Musei Napocensis, Cluj.
AIM	Arheologičeskie issledovanija Moldavii, Chișinău.
ArchÉrt	Archaeologiai Értesitő, Budapesta.
ArchJug	Archaeologia jugoslavica, Belgrad.
ArchRozhl	Archeologicke Rozhledy, Praga.
ArhMold	Arheologia Moldovei, București-Iași.
ArhPregl	Arheološki Pregled, Belgrad.
CAB	vezi CercArhBuc.
CercArhBuc	Cercetări arheologice în București, București.
CercetNum	Cercetări numismatice, București.
CIL	*Corpus Inscriptionum Latinarum*, Berlin.
Dacia	Dacia. Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie, București.
Dacia, N.S.	Dacia. Revue d'archéologie et d'histoire ancienne, București.
IDR	*Inscripțiile Daciei romane*, București.
IMJuIB	Izvestija na muzeite ot jugovastočna Bălgaria, Sofia.
IzvestijaSofia	Izvestija na arheologičeskija Institut, Sofia.
Izvestija Varna	Izvestija na varnenskoto arheologičesko Družestvo, Varna.
KSIA	Kratkie soobščenija Instituta arheologii, Kiev.
Materiale	Materiale și cercetări arheologice, București.
MemAntiq	Memoria Antiquitatis, Piatra Neamț.
MIAMoscova	Materiali i issledovanija po arheologii, Moscova.
RevMuz	Revista muzeelor, București.
RMM-MIA	Revista muzeelor și monumentelor — monumente istorice și de artă, București.
RRH	Revue roumaine d'histoire, București.
SCIV(A)	Studii și cercetări de istorie veche (și arheologie), București.
SCN	Studii și cercetări de numismatică, București.
SlovArch	Slovenská Archeologia Nitra.
SMMIM	Studii și materiale de muzeografie și istorie militară București.
StComSibiu	Studii și comunicări, Muzeul Brukental, Sibiu.
StudCercBrașov	Studii și cercetări, Brașov.

REVISTE PUBLICATE
ÎN EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

REVISTA DE ISTORIE
REVUE ROUMAINE D'HISTOIRE
STUDII ȘI CERCETĂRI DE ISTORIE VECHE ȘI ARHEOLOGIE
DACIA. REVUE D'ARCHÉOLOGIE ET D'HISTOIRE ANCIENNE
REVUE DES ÉTUDES SUD-EST EUROPÉENNES
STUDII ȘI CERCETĂRI DE ISTORIA ARTEI
— SERIA ARTA PLASTICĂ
— SERIA TEATRU—MUZICĂ—CINEMATOGRAFIE
REVUE ROUMAINE D'HISTOIRE DE L'ART
— SÉRIE BEAUX-ARTS
—SÉRIE THÉÂTRE—MUSIQUE—CINÉMA
THRACO-DACICA

La publication „Studii și cercetări de istorie veche și arheologie" paraît 4 fois par an. Toute commande de l'étranger sera adressée à ORION SRL, Splaiul Independenței 202 A, București, 6, România, PO BOX 74—19, București, Tx 11939, CBTxR, Fax (400) 424169 ou à ses représentents à l'étranger.

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

79 717 Calea Victoriei 125, telefon 650 76 80

LUCRĂRI DE ARHEOLOGIE ŞI DE ISTORIE VECHE PUBLICATE ÎN EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

EMILIA DORUŢIU BOILĂ, **Inscripţiile din Scythia Minor**, V. 1980, 351 p., 35 lei.

C. PREDA, **Callatis, necropola romano-bizantină**, 1980, 225 p., 46 lei.

MARIN CÂRCIUMARU, **Mediul geografic în pleistocenul superior şi culturile paleolitice din România**, 1980, 238, p., 23 lei.

I.I. RUSSU, **Inscripţiile Daciei romane**, III/2, 1980, 484 p., 34 lei; III/3, 1984, 470 p., 34 lei; III/4, 1988, 302 p., 34 lei.

V. MIHĂILESCU- BÎRLIBA, **La monnaie romaine chez les Daces orientaux**, 1980, 321 p., 19, 5 lei.

I. I. RUSSU, **Daco-geţii din Imperiul roman şi în Byzantium**, 1980, 116 p., 8,75 lei.

D. BERCIU, **Buridava dacică**, 1981, 298 p., 34 lei.

ALEXANDRU SUCEVEANU, **Histria**, VI, 1982, 236 p., 38 lei.

MIRCEA D. MATEI, EMIL I. EMANDI, **Habitatul medieval rural din valea Moldovei şi din bazinul Şomuzului Mare**, 1982, 195 p., 27 lei.

D. M. PIPPIDI, **Inscripţiile din Scythia Minor**, I, 1984, 544 p., 71 lei.

* * * **Studii şi cercetări de numismatică**, VIII, 1984, 162 p., 22 lei; IX, 1989, 169 p., 29 lei.

MIHAI SÂMPETRU, **Tropaeum Traiani. Monumentele romane**, 1984, 198 p., 26 lei.

I. T. DRAGOMIR, **Eneoliticul din sud-estul României. Aspectul cultural Stoicani-Aldeni**, 1984, 194, p., 20 lei.

DAN GH. TEODOR, **Civilizaţia romană la est de Carpaţi în secolele V—II e.n. Aşezarea de la Botoşana**, 1984, 182 p., 14 lei.

N. CONSTANTINESCU, **Curtea de Argeş (1200—1400). Asupra începuturilor Ţării Româneşt**, 1984, 170 p., 19,5 lei.

GH. BICHIR, **Geto-dacii din Muntenia**, 1984, 188 p., 25 lei.

C. PREDA, **Geto-dacii din bazinul Oltului Inferior. Dava de la Sprîncenata**, 200 p., 24, 5 lei.

EUGEN COMŞA, **Neoliticul pe teritoriul României. Consideraţii**, 1987, 198 p., 20 lei.

IORGU STOIAN, **Inscripţiile din Scythia Minor**, II, 1987, 436 p., 60 lei.

MIHAI ZAHARIADE, **Moesia Secunda, Scythia şi Notitia Dignitatum**, 1988, 200 p., 19 lei.

MIRCEA D. MATEI, **Istoria oraşului Suceava pînă la mijlocul secolului al XVI-lea**, 1989, 222 p., 23 lei.

D. M. PIPPIDI, **Studii de istorie şi epigrafie**, 1988, 279 p., 26 lei.

CONSTANTIN C. PETOLESCU, **Decebal, regele Daciei**, 1990, p., lei.

ISSN 1220—4781

S C I V A, tomul 43, nr. 3, Bucureşti, iulie—septembrie 1992, p. 239—332

S.C. UNIVERSUL S.A. c. 3591

Lei 100 pentru persoane fizice
Lei 200 pentru persoane juridice